

5/12

1878 ✓

چاپ و پست

اقبال

جمالیہ حقوق محفوظ

**Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.**

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

محمد رفیق
24.4.34

99

اقبال

محمد رفیق

136005

فہرست مضامین

صفحہ	مضمون	شمار
۱	مناجات	۱
۷	تمہید آسمانی (نخستین روز آفرینش) - مکوشش می کند آسمان زمین را	۲
۱۰	نغمہ ملائک	۳
۱۱	تمہید زمینی آشکارا می شود روح حضرت رومی و شرح می دهد اسرار معراج را	۴
۲۱	زردان کہ روح زمان و مکان است مسافر البیاحت عالم علوی می برد	۵
۲۳	زمزمہ انجم	۶
۲۹	فلکِ قمر	۷
۳۲	عارف ہندی کہ بہ یکے از عارے قمر خلوت گرفته و اہل ہند اور اہماں دوست می گویند	۸
۳۸	نہ نامخن از عارف ہندی	۹
۳۱	جلوہ سروش	۱۰
۳۲	نواسے سروش	۱۱
۳۲	حرکت بہ وادی برغیند کہ ملائکہ اور وادی طواسین می نامند	۱۲
۳۸	طاسین گوتم (تو بہ آوردن زین زفاصہ عشوہ فروش)	۱۳

صفحہ	مضمون	شمار
۵۱	طاسین زرتشت (آزمائش کرون اسپرمن زرتشت را)	۱۴
۵۵	طاسین میچ درویاسے حکیم طالسٹانی	۱۵
۵۸	طاسین محمد (نوحہ ابو جہل در حرم کعبہ)	۱۶
۶۱	فلک عطارد	۱۷
۶۳	زیارت ارواح جمال الدین افغانی و سعید حلیم پاشا	۱۸
۶۷	دین و وطن	۱۹
۶۹	اشتراک و ملوکیت	۲۰
۷۱	شرق و غرب	۲۱
۷۲	محکمات عالم قرآنی	۲۲
۷۲	خلافت آدم	۲۳
۷۸	حکومت الہی	۲۴
۸۰	ارض ملک خداست	۲۵
۸۲	حکمت خیر کثیر است	۲۶
۸۷	پیغام افغانی باللسنت روسیہ	۲۷
۹۳	غزل زندہ رود	۲۸
۹۷	فلک زہرہ	۲۹
۱۰۰	مجلس خدایان اقوام قدیم	۳۰
۱۰۲	نغمہ ریحل	۳۱
۱۰۴	فرد رفتن بدریاسے زہرہ و دیدن ارواح فرعون و کشمیرا	۳۲

صفحہ	مضمون	شمار
۱۰۹	نمودار شدن در پیش سودانی	۳۳
۱۱۳	فلک مریخ	۳۴
۱۱۵	اہل مریخ	۳۵
۱۱۷	بر آمدن انجم شناس مریخی از رصد گاہ	۳۶
۱۲۱	گردش در شہر مرغین	۳۷
۱۲۶	احوال دوشیزہ مریخ کہ دعوائے رسالت کردہ	۳۸
۱۲۷	تذکیر بنیہ مریخ	۳۹
۱۳۱	فلک مشتری	۴۰
۱۳۳	ارواح جلیلہ طنج و غالب و قرة العین طاہرہ کہ نشمین بہشتی نگرویدند و بگردش جاوداں گرا تیبند	۴۱
۱۳۵	نوائے طنج	۴۲
۱۳۶	نوائے غالب	۴۳
۱۳۷	نوائے طاہرہ	۴۴
۱۳۸	زندہ رود مشکلات خود را پیش ارواح بزرگ می گوید	۴۵
۱۵۶	نمودار شدن خواجہ اہل فراق اہلیس	۴۶
۱۶۰	نالہ اہلیس	۴۷
۱۶۳	فلک زحل	۴۸
۱۶۵	ارواح رزلیہ کہ با ملک ولت عذاری کردہ و دوزخ ایشان را قبول نکرده	۴۹
۱۶۷	قلزم خونین	۵۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مناجات

آدمی اندر جہاں ہفت رنگ
آرزوئے ہم نفس می سوزدش
لیکن این عالم کہ از آب و گل است
بحر و دشت و کوہ و کہ خاموش و کر
گر چہ برگردوں ہجوم خستہ است
ہر یکے مانند با بچارہ است
کارواں برگ سبز سوزدش
این جہاں صید است و عیب اویم؛

ہر زمان گرم فغاں مانند چنگ!
نالہ ہائے دلنوا از آموزدش
کے تو ان گفتن کہ دارائے دل است!
آسمان و مہر و مہ خاموش و کر!
ہر یکے از دیگرے تنہا تراست!
در فضا ئے نیلگوں آوارہ است!
بیمبجماں افلاک و شب ما دیر یاز!
یا اسیر رفتہ از یادیم ما؟

زارتالیسم صدائے برنخو است

ہم نفسِ فسرزندِ آدم را کجا است؟

دیدہ ام روزِ جهانِ چار سوسے آنکہ نورش بر سرِ روزِ کانِ و کونے

از رمِ سیارہ او را وجود نیست الا اینکہ کوئی رفت و بڑو

لے خوش آن روزے کہ از ایامِ نسبت صبح اورا نیمِ سوز و شامِ نسبت

روشن از نورش اگر گردِ درواں صوتِ اچوں رنگِ میدانِ می تو ا

غیبها از تابِ او گردِ حضورِ نوبتِ اولایزال و بے مرور!

لے خدا روزی کن آن روزے مرا

دار ہاں زیں روز بے سوزے مرا

آیہ تخییر اندر نشانِ کیفیت؟ این سپہرِ نیلگونِ حیرانِ کیفیت؟

رازِ دوانِ علمِ الاسما کہ بود؟ مستِ آن ساقی و آن صہبہ کہ بود؟

برگزیدی از ہمہ عالمِ کرا؟ کردی انور از درونِ محرمِ کرا؟

آیہ تخییر - علم الاسما - تمیہات بآیت قرآن

اے ترا تیرے کہ مارا سینہ سفت حرفِ ادِخُونی کہ گفست با کہ گفست؟

روئے تو ایمان من تیرا آن من جلوہ داری در بیخ از جان من؟

از زبان صد شعاع آفتاب

کم نمی گردد متاع آفتاب

عصر حاضر را خرد ز خمیر پاست جان بے تابے کہ من دارم کی پاست؟

عمر با بر خویش می چپد و جوڑد تا یکجے تاب جان آید نرد

گر زنجی این زمین شورہ زار نیست تخم آرزو را سازگار

از درون این گلی بے حاصلے بس غنیمت داں اگر روید لے!

تو می اندر شب تا نم گذر یک زماں بے نور می جانم نگر

شعله را پر پیس از خاشاک چیت

برق را از برف تا دن باک چیت

ز لیتیم تا د لیتیم اندر سراق و انما آنسوے این نیلی زواق!

خاک اباقد سیال ہوا زکن!

عود را بگذار و مہیہ نرم را بسوز

در جہاں آشفته کن دود مرا

با تغافل یک نگہ آمیہ زکن

نے غلط ما کورو تو اندر حضور!

یہ بگیریاں جان بے دیدار را

یا تبر بفرست یا باد سحر

رہ بجزذب اندرونے دہ مرا

عشق را کا شائے قلب لاینام

جز تماشا خانہ افکار نیست

علم بے روح القدس افسونگری است

از لکد کوب خیال خویش مرو

بستہ در ہارا برویم بازکن

آتشے در سینہ من بر سوز

باز بر آتش بنہ عود مرا

آتش پیانہ من تیس زکن

ما ترا جو نیم و تو از دیدہ دور

یا کشا این پردہ اسرار را

نخل و نکر م نا امید از برگ و بر

عقل دادی ہم جنونے دہ مرا

علم در اندیشہ می گیر و مقم

علم تا از عشق بر خوردار نیست

این تماشا خانہ بحر سامری است

بے تجبستی مرو دانا رہ نہ برد

بے تحشی زندگی رنجوری است
 عقل مجھوری و دیں مجھوری است
 این جہان کوہ و دشت و کج و براب
 ما نظر خواہیم و او گوید خبیر
 منزے بخشش این دل آوارہ را
 بازده با ماہ این ماہ پارہ را
 گرچہ از خاکم نزدیک جز کلام
 حرف مجھوری نمی کرد دستم
 زیر گردوں خویش ایام غریب
 ز آنسوے گردوں بگورانی قریب
 تا مثال مہر ماہ گرد و غروب
 این جہاتے این شمال و این جنوب

از طلسم دوشش و فردا بگذرم

از مہر و ثریا بگذرم!

تو فروغ جاوداں ماچوں شراب
 یک دو دم داریم و آن ہم مستعاب
 اے تو شناسی نزع مرگ و زیت
 رشک یزدان برد این بندہ کیت
 بندہ آفاق گیسرو ناصبوں
 نے غیاب اور خوش آید نے حضور
 آئیم من جاودانی کن مرا
 از زمین آسمانی کن مرا

لایق قریب - آیہ قرآن

ضبط درگفتار و کردار سے بدہ
 آئینہ گفتار از جہانے دیگر است
 جادہ با پیدا است رفتار سے بدہ
 آں کہ در قلم سرم فرو آید کجا است
 بحر و از من کم آشوبی خطا است
 از کراں غنیمت سرم موجب ندید
 یک جہاں بر ساحل من آرمید
 دارم از روز سے کہ می آید سخن با
 من کہ نو می دم ز پیران کہن

بر جوانان ہسل کن حرفِ مرا

بہر شاں پایاب کن حرفِ مرا

گل محمد حبیبانی بیچ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تمہیدِ آسمانی

نخستین وزیرِ آفرینش

نکوہش می کند آسماں زمین را

زندگی از لذتِ غیب و حضور	بست نقشِ این جهانِ نزد و دور
آن چنان تا نفس از ہم گنجیت	رنگِ حیرتِ خانہٴ ایامِ ریخت
ہر کجا از ذوق و شوقِ خود گری	فسرہٴ من دیگرم تو دیگر ی
ماہ و اختر را حرام آموختند	صد چراغ اندر فضا فروختند
بر سپر نیلگون زد آفتاب	خمیہٴ زرِ لہفت با سہمِ طناب
از افق صبحِ نخستین سر کشید	عالمِ نوزادہ را در بر کشید

دشتِ اوبے کا رولنے بودوس

نے لہو حرائے سحابے ریز ریز

نے رم آہو میاں مرغزار

دو دھچپاں طیلان پیکرش

اندرا عملاق زمیں خوابید

”روزگار کس ندیدم این چہیں

جز بقبتِ یلم ترا تورے کجا

روشن و پائندہ چوں افلاک نیست

یا بمیر از تنگ و عاری کتری“

نا امید و دل گران و مضحل

ملکِ آدمِ خاکدانے بودوس

نے بکو ہے آج جوئے درستیز

نے سرودِ طائران در شاخسار

بے تجلی ہائے جاں بجز و برکش

سبزہ بادِ سرودیں نا دیدہ

طغہ زرد چرخ نیلی بر زمیں

چوں تو در پہنائے من کوئے کجا

خاک اگر الوند شد جز خاک نیست

یا بزی با ساز و برگِ دلبری

شد زمیں از طعنہ گردوں خجل

پیشِ حق از دردِ بے نوری تپید

تا ندکے ز آگسوسے گردوں رسید

اے ایسے از امانت بے خبر
 روز باروشن ز غوغائے حیات
 نور صبح از آفتابِ داعدار
 نورِ جاں بے جاوہ ہا اندر سحر
 شستہ از لوحِ جاں نقشِ امید
 عقلِ آدم بر جہاں شبحوں زند
 راہِ داں اندیشہ او بے دلیل
 خاک و در پر و ازمانند ملک
 می خلد اندر وجودِ آسمان
 داغها شوید ز دامنِ وجود
 گرچہ کم تبیح و خونریز است او
 چشم او روشن شود از کائنات
 غم مخور، اندر ضمیر خود نگر
 نے ازاں نورے کہ بینی در جہات
 نورِ جاں پاک از غبارِ روزگار
 از شعلِ مہر و مہر سیا تر
 نورِ جاں از خاک تو آید پیدا
 عشق او بر لامکان شبحوں زند
 چشم او بیدار تر از جبِ ٹیل
 یک رباطِ کہنہ در ریشِ فلک
 مثلِ نوکِ سوزن اندر پرنیاں
 بے نگاہ او جہاں کور و کبود
 روزگاراں را چو ہمیں است او
 تا بہ بسند ذات اندر صفات

”ہر کہ عاشق شد جمالِ ذاتِ برا
اوست سیدِ حبلہ موجوداتِ را“

نغمہ ملائک

فروعِ مشیتِ خاک از نوریاں افزوں شود روزے
زیں از کوبِ تفتیرِ او گردوں شود روزے
خیالِ او کہ از سیلِ حوادث پرورش گیرد
ز گردابِ سچہ ننگیوں بیرون شود روزے
یکے درستیِ آدم نگر! انہ ما چہ می پرسی
ہنوز اندر طبیعت می خلد موزوں شود روزے!

چنان موزوں شود این پیش پا افتادہ مضمونے

کہ یزدانِ راول از تاثیرِ او پرخوں شود روزے! (زبدِ شجری)

تمہید مثنوی

آتشکاری می شود شرح حضرت می شرح می بد اسرار معراج را

عشق شور انگیز بے پروائے شہر	شعلہ او میرد از غوغائے شہر
خلوتے جوید بدشت و کوہا	یالبنہ ریائے ناپید اکنار
من کہ دریا راں ندیدم محرے	بر لب دریا بیا سودم دے
بحر و ہنگام غروب آفتاب	نیلگوں آب از شفق لعل مذاہب
کور را ذوق نظر بخشد غروب	شام را رنگ سحر بخشد غروب
بادل خود گفت گو باداشتم	آرزو ہا جستجو باداشتم
آنی و از جب او دانی بے نصیب	زندہ و از زندگانی بے نصیب
تشنہ و دور از کنسار چشمہ سار	می سرودم این غزل بے اختیار

غزل

کجشائے لب کہ قند فراوانم آرزوست
 یک دست جام بادہ و یک دست زلفیای
 بنمائے رخ کہ باغ و گلستانم آرزوست
 گفتی زنا زبیش مرخاں مرا، برو
 رقصِ حنینِ میانه تیسرا نام آرزوست
 آئے عقل تو ز شوق پر اگندہ گوئے شو
 آں گفتنت کہ بیش مرخا نام آرزوست
 لے عشق نکتہ نائے پریشانم آرزوست
 من ماہیم نینگم و عمامم آرزوست
 آں نور حبیبِ موسیٰ عمرانم آرزوست
 کزدیو و دودلو لم و ان نام آرزوست
 شیر خد اور ستم دست نام آرزوست
 زین ہمران سست عینا صدم گرفت

گفتم کہ یافت می نشود جستہ ایم ما
 گفت آنکہ یافت می نشود نام آرزوست! (رومی)

موج مضطر خفت بر سنجاب آب
 از متاعش پارہ ذر وید شام
 روح رومی پرده ہارا بر وید
 طلعتش رخسندہ مثل آفتاب
 پیکرے روشن ز نور سردی
 بر لب او سر نہان وجود
 حرف او آئینہ آویختہ
 گفتش موجود و ناموجود چیست؟
 گفت "موجود آنکہ می خواهد نمود
 زندگی خود را بخویش آراستن
 انجمن روز الست آراستند
 زندہ یا مردہ یا جاں بلب
 شد افق تارا از زبان آفتاب
 کو کبے چوں شاہدے بالائے بام!
 از پس کہ پارہ آمد پدید!
 شیب او فرخندہ چوں عہد شباب
 در سراپایش سرور سردی!
 بندہائے حرف و صوت از خود کشود
 علم با سوز دروں آمیختہ!
 معنی محمود و نامحمود چیست؟
 آشکارائی تقاضائے وجود
 بر وجود خود شہادت خواستن
 بر وجود خود شہادت خواستن!
 از سہ شاہد کن شہادت رطلب

خویش را دیدن بنور خویشتن

خویش را ^{دین} پیش بنور دیگرے

خویش را دیدن بنور ذات حق

حق و تمام چون خدا خود را شمارا

ذات اسے پر وہ دیدن زندگی است

مصطفیٰ رضی اللہ عنہ

امتحانے روبرئے شایدے

زندگی مارا چو گل رارنگ و بو

ور بہا نہ ہست او کامل عیا

پختہ گیر اندر گرہ تا بے کہ ہست

پیش خورشید از نمودن خورشید است

امتحان خویش کن موجود باش

شاید اول شعور خویشتن

شاید ثانی شعور دیگرے

شاید ثالث شعور ذات حق

پیش این نور ربانی استوار

بر مقام خود رسیدن زندگی است

مرد مومن در نسا زد با صدقات

چیت معراج آرزوے شاید

شاید عادل کہ بے تصدیق او

در حضورش کس نہا نہ استوار

ذره از کف مدہ تا بے کہ ہست

تاب خود را بر نرودن خورشید است

پیکر فرسودہ را دیگر تراش

ایں چنین موجود محمود است و بس

ورنہ نار زندگی دود است و بس

باز گفتم پیش حق رفتن چسپاں؛	کوہ خاک و آب را گفتن چسپاں؛
آمر و خالق بروں از امر و خلق	ماز شست و زگار از خستہ خلق
گفت "اگر سلطان ترا آید بدست	می توان افلاک را از ہم شکست
باش تا عریاں شود این کاست	شوید از دامان خود کرد و جہت
در وجود او نہ کم بینی نہ بیش	خویش را بینی از او را از خویش
بختہ "الابسلطان" یاد گیر	ورنہ چوں مور و ملخ در گل مگیر
از طریق زادن لے مرد نکوے	آمدی اندر جہان چار سوے
ہم بروں بستن بزادن می توان	بندہ از خود کشادن می توان
لیکن این زادن از آب و گل است	دانداں مرے کہ او صا جہدل است

گفتن۔ و گفتن۔ الابسلطان تلمیح بایہ شریفہ یا معشر الجن الخ

آن ز مجبوری است این از اختیار
 آن یکے باگریہ این باخندہ است
 آن سکون و سیر اندر کائنات
 آن یکے محتاجی روز و شب است
 زادنِ طفل از شکستِ اشکم است
 ہر دو زادن را دلیل آمد اذال
 آن نہاں در پردہ ہا این آشکار
 یعنی آن جویندہ این پایندہ است
 این سراپا سیر بیروں از جہت
 وال دگر روز و شب اورا مرکب است
 زادنِ مرد از شکستِ عالم است
 آن بلب گویند این از عینِ جاں

جان بیدارے چو زاید در بدن

لرزہ ہا افتد دریں دیر کمن

گفتم این ادن نمی دانم کہ چیست؟
 شیوہ ہائے زندگی غیب و حضور
 گفت "شانے از شون زندگی است
 آن یکے اندر ثبات آن در مرد
 کہ بجلوت جمع سازد خویش را
 جلوت اور روشن از نور صفات
 خلوت او مستنیر از نور ذات

عقل اور اسوے جلوت می کشد
 عقل ہم خود را بدین عالم زند
 می شود ہر رنگ رہ اور اویب
 می شود ہر رنگ رہ اور اویب
 چشمش از ذوق نگہ بیگانہ نیست
 پس ز ترسِ راہ چوں کورے رود
 تا خرد و چمپیدہ تر بر رنگ بوست
 کارش از تدریج می یابد نظام
 می نداند عشق سال و ماہ را
 عقل در کوہے شکافے می کند
 کوہے پیش عشق چوں کاہے بود
 دل میرع اسیر چوں ماہے بود
 عشق شخوہ نے زدن بر لامکاں
 گور را نادیدہ رفتن از جہاں
 قوتش از سختی اعصاب نیست
 زور عشق از باد و خاک و آب نیست

عشق در اندام مہ چاکے نہا او!
 لشکر فرعون بے حربے شکست!
 ہم درون خانہ ہم بیرون در
 کار او از دین و دانش برتر است
 ہر دو عالم عشق راز پر نگین
 علامکان و زیر و بالائے ازو
 جملہ عالم مرکب او راکب شود
 جذبِ این دیر کین طبل ازو
 عقلِ تاویلی بالفتبیر باں می ہند
 مرگ را بر خویش تن گرداں حرام
 می توان بر خاستن بے بانگِ صواب
 چند اندر گل بنالی مثلِ حنظل

عشق بانان جوین خیر کشاد
 کلمہ نمرود بے ضربے شکست
 عشق در جاں چوں کچشم اندر نظر
 عشق ہم خاک تر و ہم انگر است
 عشق سلطان است برمان میں
 لازمان و دوش سر دائے ازو
 چوں خودی را از خدا طالب شود
 آشکارا ز مستامِ دل ازو
 عاشقان خود را بیزواں می ہند
 عاشقی؟ از سوبہ بے سوئی خرام
 ای مثالِ مردہ در صندوقِ کو
 در گلوداری نواہا خوب و نغز

بر مکان و بر زمان اسوار شو فارغ از چپک این ز تار شو
تیز تر کن این دو چشم و این دو گوش ہر چہ می بینی نبوش از راه ہوش
آں کسے کو بانگِ مورال بشنود ہم زدوراں سُر دوراں بشنود
آں نگاہ پرودہ سوز از من بگیر کو چشم اندر نمی گرد و اسیر

آدمی دید است باقی پوست است

دید آں باشد کہ دید دوست است

جملہ تن را در گداز اندر بصر

در نظر رود نظر رود نظر (رومی)

تو ازین نہ آسمان ترسی؛ مریک از فرا خائے ہماں ترسی؛ مریک
چشم بکشا بر زمان و بر مکان این دو یک حال است از احوال جان
تا نگہ از جلوہ پیش افتادہ است اختلافِ دوش و سُر ازادہ است
دانہ اندر گل بظلمت خانہ از فضا ئے آسمان بیگانہ

بیچ می داند کہ در جائے فسّاخ می تو اوں خود را نمودن شاخ شاخ؟

جوہر او چیست؟ یک فوق نمودست

ہم مقام اوست این جوہر ہم اوست

سُر جہاں را در نگر بر تن متن

اے کہ گوئی محل جان است تن

محلش خواندن فریب گفتگوست!

محلے نے، حالے از احوال اوست

فوق تخمین سپہر گرد گردا

چیت جان؟ جذب سرور و سوز و در

بامقام چار سو خو کردن است

چیت تن؟ بازنگ بو خو کردن است

چیت معراج؛ انقلاب اندر شعور

از شعور است این کہ گوئی نزد و دو

وار ماند جذب و شوق از تحت و فوق

انقلاب اندر شعور از جذب و شوق

این بدن با جان ما انباز نیست سُر

مشت خاک کے مانع پرواز نیست

زروان کہ رُوحِ زمان و مکان است

مسافرِ اسباحتِ عالمِ علوی می برد

از کلامش جان من بے تاب شد	در تنم ہر ذرہ چوں سیلاب شد
ناگہاں دیدم میانِ غرب و شرق	آسماں در یک سحابِ نور غرق
زاں سحابِ فرشتہ آمد فرود	باد و طلعت این جو آتش آں چود و باد
آں چو شب تاریک و این روشن شہاب	چشمم اسیں بیدار و چشمم آں بخواب
بال اور از نگہائے سرخ وزر	سبز و سپین و کبود و لاجورد
چوں خیال اندر مزاج اورے	از زمین تا کھکشیاں اور ادسے
ہر زمان اورا ہوائے دیگرے	پر کشادن و رقصائے دیگرے
گفت زروانم جہاں را قاہرم	ہم نہانم از نگہ ہم ظاہرم

بستہ ہر تدبیر بالتقدیر من
 غنچہ اندر شاخ می بالذکر من
 دانہ از پرواز من گردد نہال
 ہم عتاب بے ہم خطاب بے اورم
 من جیسا تم ہا من مما تم ہا من نشو
 آدم وافر شتہ در بند من است
 ہر گلے کز شاخ می چینی منم
 در طلسم من اسیر است این جہا
 لی مع اللہ ہر کردار اول نشست
 ناطق و صامت ہر سخنچین
 مرغک اندر آشیای نالذکر من
 ہر فراق از فیض من گردد وصال
 تشنہ سازم تا شراب بے اورم
 من حساب و دوزخ و فردوس و جورا
 عالم شش روزہ فرزند من است
 اُم ہر چیزے کہ می بینی منم!
 از دم ہر لحظہ پیر است این جہا
 آں جو انورے طلسم من شکست

گر تو خواہی من نباشم درمیاں

لی مع اللہ باز خوال از عین جاں

136005

لی مع اللہ - تبلیغ بہ حدیث لی مع اللہ وقت،

درنگاہ او نمی دانم چه بود ازنگاہ ہم این کہن عالم رہو
 یا نگاہ ہم برو گر عالم کشود یادگرگون شد ہاں عالم کہ بود
 مردم اندر کائنات زنگت بود زادم اندر عالم بے ہائے وہو
 رشتہ من زان کہن عالم گسست یک جہان تازہ آمد بدست
 از زبان عالمے جانم تپید تاو گر عالم ز خاکم برو مید
 تن سبک تر گشت جان سیار چشم دل بینندہ و بیزار

پروگی ہا بے حجاب آمد پید

نغمہ انجم بگوشش من رسید

زمرنہ انجم

عقل تو حاصل حیات عشق تو سر کائنات

پیکر خاک! خوش بیا این سوسے عالم جہات

زہرہ و ماہ و مشتری از تو قریب یک دگر
 از پئے یک بنگاہ تو کشمش تجلیات
 در رہ دوست جلوہ ہاست تازہ بتازہ نو بنو
 صاحب شوق و آرزو دل نہ دید بکلیات
 صدق و صفاست زندگی، نشو و نماست زندگی
 تا ابد از ازل بتاز ملک خداست زندگی،
 شوق غزل سرائے را رخصت ہائے و ہو بدہ
 باز بہ رند و محتسب بادہ سب و سب و بدہ
 شام و عراق و مہند و پارس خوب نبات کردہ اند
 خوب نبات کردہ را تلخی آرزو بدہ
 تا بہ بیم بلبند موج معرکہ بنا کند
 لذت سیل تند رو با دل آبجو بدہ

مرد فقیر آتش است، میری و میری خس است
 فال و فسر، لوک و احرف، بہنہ بس است!
 و بد بے قلندری طنطنہ سکندری
 آن ہمہ جذبہ کلیم این ہمہ سرسامری
 آن بنگاہ می کشد این بہ سپاہ می کشد
 آن ہمہ صلح و آشتی این ہمہ جنگ و داوری
 ہر دو جہاں کشاستند ہر دو دوام خواستند
 این بہ دلیل قاہری آن بہ دلیل دلبری
 ضرب قلندری بیارسد سکندری شکن
 رسم کلیم تازہ کن رونق سامری شکن!

تاریخ: ۱۳۹۸
۱۳۹۸

فلا تفر

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to the high contrast and noise of the scan.

فلکِ قمر

این زمین و آسماں ملکِ خداست
 اندرین رہ ہرچہ آید در نظر
 چوں غریباں در دیارِ خود مرو
 این و آن حکم ترا بر دل زند
 نیست عالمِ جبریتان چشم و گوش
 در بیابانِ طلب دیوانہ شو!
 چوں زمین و آسماں را طے کنی
 از خدا ہفت آسماں دیگر طلب
 این سر پر ویں ہمہ میراثِ باست!
 بانگاہِ حرمے اورا نگر
 اے ز خود گم اندکے بیباک شو!
 گرتو کوئی این مکن آن کن کینہ
 اینکہ ہر فردائے اومیسر چودوش!
 یعنی ابراہیم این بتخانہ شو!
 این جہانِ آں جہاں را طے کنی
 صد زمان و صد مکان دیگر طلب

بے خود افتاد لبِ حجے بہشت

بے نیاز از حرب و ضرب خوب و زشت

گر نجات با نیراغ از جستجوست

گور خوشتر از بہشتِ لنگ و پوست

اے مسافر جاں بسیر دراز مقام

زندہ تر گردد ز پروازِ مدام!

ہم سفر با احتراں بودن خوش است

در سفر یک دم نیا سودن خوش است

ناشدم اندر رضا الای پے پیر

آنچہ بالا بود زیر آمد نظر

تیرہ خاکے بر تر از قندیل شب!

سایہ من بر سر من اے عجب!

ہر زماں نزدیک تر نزدیک تر

تا نمایاں شد کہستانِ قمر

گفت رومی از گمانہا پاک شو

خوگر رسم و رہ افلاک شو

ماہ از ما دور و با ما آشناست

این خستین منزل اندر راہ ماست

دیروز زود روزگارش دیدنی است

غار ہائے کوہسارش دیدنی است

آں سکوت آں کوہا ہولناک
 صدیل از خافطین و یلدرم
 از درونش سبزہ سر برزد
 ابرہا نے تم ہوا ہانتہ و تیز
 عالمے فرسودہ بے رنگ و صوت
 نے بنانش ریشہ نخل جیتا
 اندروں پر سوز و پیروں چاک چاک
 بردہ انش دود و نار اندر شکم
 طائرے اندر فضایش پر نرزد
 با زمین مردہ اندر ستیز
 نے نشان زندگی دروے نہ موت
 نے بصلب وز کارش حادثا!

گرچہ ہست از دوومان آفتاب

صبح و شام او ز ایدانقلاب

گفت رمی خیزو گامے پیش
 باطنش از فلک او خوشتر است
 ہرچہ پیش آید تراے مردہ ہوش
 دولت بیدار را از کف مدد
 در قفار او ہما نے دیگر است
 گیر اندر حلقہ ہائے چشم و گوش

خافطین و یلدرم - کوہاے آتش نشانِ قمر - قفار - غار

چشم اگر بینا است ہر شے دیدنی است در ترازوئے ننگہ سنجیدنی است

ہر کجسارومی برد آنجا برو یک دو دم از غیبِ سراویگانہ نشو

دستِ من آہستہ سوئے خود کشید

تند رفت بر سرِ خاکے رسید

عارفِ ہندی کہ بہ یکے از عارفانے قمر خلوت

گرفتہ وائل بہند اور اہماں دوست می گویند

من چو کوران دست بردوش رفیق پانہں ادم اندران غارِ عمیق

ماہ را از ظلمتِ شس دل داغ داغ اندر و خورشید محتاج چراغ

و ہم و شک بر من بشیخون بخت بند عقل و ہوشم را بدار او بخت بند

راہ فرستم رہزناں اندر کیس دل تہی از لذتِ صدق و عین

صبح روشن بے طبع آفتاب!

دیو سارا از نخلہائے سر بلند

یا خیالم نفیشت بند دور منام!

سایہ از بتقیبیل خاکش عین نور

نے کنارش از شفقتا سرخ وزرد

دود گرد صبح و شام آنجا نبود

دیدہ ہا از سرمہ اش روشن سواد

گرد او مائے سفید سے حلقہ زن!

عالم از دیر خیبالش پیکرے!

کار او با سپر خنیل و نامنے

درنگا ہش آرزوئے زندگی است!

تا نگہ را جلوہ ہا شد بے حجاب

واوٹی ہر سنگ اور تار بند

از سرشت آب و خاک است این مقام

در ہوائے او چوئے ذوق و سرور

نے زمینش را سپر لاجورد

نور در بندِ ظلام آنجا نبود

زیر خنیلے عارف ہنہ می نشاد

مئے بر سر بستہ و عریاں بدن

آدمے از آب و گل بالاتر سے

وقت اور اگر دش ایام نے

گفت بارومی کہ ہمراہ تو کبیت؟

زومی

مردے اندر جستجو آوارہ
 نسبتے با فطرت سیارہ!
 پختہ تر کارش ز خامی ہائے او
 من شہیدِ ناتمامی ہائے او
 شیشہ خود را بگردوں بستہ طاق
 فکرش از جبریل می خواہد صدق!
 چوں عقاب افتد بصیدِ ماہِ نور
 گرم رواند ز طوافِ نہ سپہر
 حرف با اہل زمین رندانہ گفت
 حور و جنت را بت و بتخانہ گفت!
 شعلہ با در موج و دوشین دیدہ ام
 کبریا اندر سجودش دیدہ ام!
 ہر زمان از شوق می نالد چونال
 می کشد اورا منسراق و ہم وصال!
 من ندانم چہ پیت در آب و گلش
 من ندانم از مقام و منزلش!

عداق - رونمائی

ہماں دوست

عالم از رنگ است و بے رنگی است حق

چہیت عالم چہیت آدم؟ چہیت حق؟

رومی

آدنی شمشیر و حق شمشیر زن عالم این شمشیر را سنگِ من!

شرق حق را دید و عالم را ندید غریب در عالم خرید، از حق رمید

چشم بر حق باز کردن بندگی است خویش را بے پردہ دیدن زندگی است!

بندہ چون از زندگی گیرد برات ہم خدا آن بندہ را گوید صلاوات!

ہر کہ از لغت بدیر خویش آگاہیت

خاک او با سوزِ جان ہمراہ نیست!

جہاں دوست

برو جو دو پر عدم پھیل چھپیدہ است
 کارِ ما افلاکیاں جز دید نیست
 دوش دیدم بر سر از قشمرود
 از بنگا ہش فوق دیدار چکید
 گفتش از محراب رازے پیش
 از جہاں زہرہ گبدختی؟
 گفت "ہنگام طلوع خاور است
 لعلما از سنگ رہ آید بروں
 رنجیزے در کنارش دیدہ ام
 مشرق این اسرار را کم دیدہ است
 جانم از فروائے او نو مید نیست!
 ز آسماں افرشتہ آمد فرود
 عجز بسوئے خاکدان مانید
 تو چہ بینی اندر آن خاک خموش؟
 دل بہ چاہ و بلبے انداختی؟
 آفتاب تازہ اورا در بر است
 یوسف ان اوزچہ آید بروں!
 لرزہ اندر کوہ سارکش دیدہ ام

قشمرود نام کوہ ہے از کوہستان قمر

رخت بند از ممتام آفری تا شود خود گز ترک بست گری

اے خوش آں تو مے کہ جان او تپید ✓ از گل خود خویش را باز آفرید!

عرشیاں را صبح عید آں ساعتے

چوں شود بیدار چشم ملتے!

پیر ہندی اند کے دم در کشید باز درین دید و بے تابانہ دید

گفت مرگ عقل؟ گفتم ترک فکر گفت مرگ قلب؟ گفتم ترک ذکر

گفت تن؟ گفتم کہ زاد از گدو رہ گفت جاں؟ گفتم کہ رمز لا الہ

گفت آدم؟ گفتم از امرار است گفت عالم؟ گفتم او خود رو برو

گفت این علم و ہنر؟ گفتم کہ پست گفت حجت چیت؟ گفتم روئے دوست

گفت دین عامیاں؟ گفتم شنید گفت دین عارفاں؟ گفتم کہ دید

از کلام لذت جانس فرود

نکتہ ہائے دل نشیں برین کشود

نمائندگان از عارف ہندی

(۱)

ذاتِ حق را نیست این عالم حجاب
غوطہ را حایل نگردد نقشِ آب!

(۲)

ترا دن اندر عالمے دیگر خوش است
تا شبابِ دیگرے آید بدست!

(۳)

حق در سائے مرگ و عینِ زندگی است
بندہ چون میزدنی داند کہ چیست!

گرچہ ما مرغانِ بے بال و پریم
از خدا در علمِ مرگِ فسزوں تریم

(۴)

وقتِ شیرینی بزمِ آمیختہ
رحمتِ عالمی بقہرِ آمیختہ!
خالی از قہرش نہ بسینی شہرِ دشت
رحمتِ او اینکہ کوئی درگذشت!

(۵)

کافر ہی مرگ است اے روشن نہاد
کے مسزود با مردہ غازی اجہاد!
مردِ مومن زندہ و با خود جنگ
بر خود افت بہ چو بر آہو پناک!

(۶)

کافر بیدار دل پیش صنم
 بز و بیدارے کہ خفت اندر حرم!

(۷)

چشم کورست اینکہ بیندنا صواب
 بیچلہ شب انہ بیند آفتاب!

(۸)

صحبت گل دانہ را سا ز درخت
 آدمی از صحبت گل تیرہ بخت!
 دانہ از گل می پذیرد پیچ و تاب
 تا کند رسید شعاع آفتاب!

(۹)

من گل گفتم بگو اے سینہ خاک
 چوں بگیرم رنگ بوز باد و خاک؟
 گفت گل اے ہونہند رفتہ ہوش
 چوں پیایم گیری از برقِ خموش؟
 جاں بین مارا از جذبِ این آں
 جذب تو پیدا و جذبِ ما نہاں!

جلوہ سرور

مرد عارف گفت گور اور بہت
 ذوق و شوق اور از دست اور بود
 با حضورش ذرہ ہا مانند لہو
 مستِ خجہ دگر دید و از عالم گسست
 در وجود آرزو نیرنگ شود
 بے حضور او نہ نور و نہ ظہور!

نازنینے در طلسیم آں شبے
 سنبستان و زلفش تا کر
 غرق اندر جلوہ مستانہ
 پیش او کردندہ فانوس خیال
 اندراں فانوس پیکر رنگ رنگ
 من برومی گفتم اے داتاے راز
 گفت این پیکر چو سیم تابناک
 باز بے تابانہ از ذوق نمود
 همچو ما آوارہ و غربت نصیب
 شان او جبریلی و ناشس سروش
 غنچہ ما را کشود از شبنمش
 زخمہ شاعر بسا ز دل از دست
 آں شبے بے کو کبے را کو کبے!
 تاب گیر از طلعتش کوہ و کمر
 خوش سرود آں مست بے پناہ
 ذوفنون مثل سپرد پر سال
 شکرہ بر کنجشک و بر آہو پلنگ!
 ہر رفیق کم لفظ کجشائے راز
 زاد در اندیشہ یزدان پاک!
 در شبستان وجود آمد فرو
 تو غریبی من غریبم او غریب!
 می برد از ہوشش و می آرد ہوش
 مردہ آتش زندہ از سوزش
 چاکما در پرودہ محمل از دست

دیدہ ام در نغمہ او عالی
آتشے گیر از نوائے او دے!

نوائے سروش

ترسم کہ تو مے رانی زورق بسراب اندر
زادی بجباب اندر میری بجباب اندر!
چوں سمرہ رازی را از دیدہ فرو شستم
تقدیرا مم دیدم پنہاں بکتاب اندر!
برکشت و خیا باں پیچ، بر کوہ و سیا باں پیچ
برقے کہ بخود پیچد میر و بجباب اندر!
بامغربیاں بودم پر خستم و کم دیدم
مردے کہ ممتا ماتش ناید بجباب اندر!

بے دروہہ انگیری آن قرب میسر نیست
گلشن بگریباں کش لے بو بگلاب اندر
اے زاہدِ ظاہر ہیں گیرم کہ خودی قافی است
لیکن تو نہ می بینی طوفاں بہ حساب اندر
ایں صوتِ لاویزے از زخمہ طربیت
مہجورِ حیناں حورے نالد بہ رباب اندر

حرکت بہ وادئی پر غمیب کہ ملائکہ

اورا وادئی طوا سین می نامند

رومی آن عشق و محبت را دلیل . نشنہ کا ماں را کلاش سلسیل

بو بگلاب اندر تلخ بہ صرع مشهور غزل صوفیہ " او در من و من در او چون بو بگلاب اندر"

اور زاہد ظاہرین از قرب چہ می ہر سی - او در من و من در او چون بو بگلاب اندر

گفت آن شعرے کہ آتش اندرو
 آں نوا گلشن کند خاشاک را
 آں نوا بر حق گواہی می دهد
 خون از و اندر بدن سپار تر
 اے بیباک شاعر کہ از سخن ہنر
 شاعر ہندی اخدایش یار باد
 عشق را خنیاگری آموختہ
 حرف او چا ویدہ و بے سوز و درد
 زان نوائے خوش کہ شناسد مقام
 فطرت شاعر سراپا جستجوست
 شاعر اندر سینه نلت چو دل
 سوز و مستی نقش بند عالمے است
 اصل او از گرمی الدہ ہوست
 آں نوا بر ہم زندا منلاک را
 با فقیراں پادشاہی می دهد
 قلب از روح الامیں بیدار تر
 رہزن قلب است ابلیس نظر
 جان او بے لذت گفتار باد
 با علیہ سلاں آذری آموختہ
 مرد خوانندہ اہل درد او را نہ مرد
 خوشتر آں حرفے کہ گوئی در منام
 خالق و پروردگار آرزوست
 ملتے بے شاعرے انبار گل
 شاعری بے سوز و مستی ملتے است

شعرا مقصود اگر آدم گری است

شاعری ہم وارث پیغمبری است

گفتم از پیغمبری ہم بازگوے
گفت اقوام و ملل آیات است
از دم او ناطق آمد رنگ و خشت
پاک سازد استخوان و ریشہ را
ہائے و ہوائے اندرون کائنات
افتابش ازو لے نیست نیست
رحمت حق صحبت اسرار او
گرچہ باشی عقل کل ازوے مرم
تیز تر نہ پا براہ پیغمبر

سزا و بامرد محرم بازگوے
عصر ہائے ماز مخلوقات اوست
ماہمہ مانند حاصل او چو کشت!
بال جبریلے و ہداندیشہ را
از لب او نجم و نور و نازعات
منکر اور ایک لے نیست نیست
قہر یزدان ضربت گزار او
زانکہ او بیسندتن و جان را ہم
تا بہ بینی آنچہ می بایست دید

نجم و نور و نازعات - اسمائے سورہ ہائے قرآن

کنده بردیوار سے از سنگِ قمر
چار طاسِ سینِ نبوت را نگر،

شوقِ راہِ خویش داند بے دلیل
شوقِ پر واز سے بسالِ جبریل
شوقِ بیا راہِ دراز آمد دو گام
این مسافر خستہ گرد از مقام
پازدم ستانہ سوئے یزید
تا بلند پہاڑے او آمد پدید
من چہ گویم از شکوہ آن مقام
ہفت کوب در طوافِ اودام
فرشیاں از نور اور روشن ضمیر
عرشیاں از مرمیہ خاکش نصیب
حق مرا چشم و دل و گفتار داد
جستجوئے عالم اسرار داد

پردہ را بر گیرم از اسرارِ کل
بانو گویم از طواسینِ رسل

سنگِ قمر - قسمے از سنگِ سفید

طاسمین گوتم

توپہ آوردن زن رفاصہ عشوہ فروش

گوتم

مئے زیرینہ و معشوق جوان چیزے نیست

پیش صاحب نظران جو دنیاں چیزے نیست!

ہرچہ از محکم و پاپیندہ شناسی، گذر و

کوہ و سراسر او بر و بحر و کراں چیزے نیست!

دانش مغربیاں فلسفہ مشرقیاں

ہمدیت خانہ و در طوف بتاں چیزے نیست

از خود اندیش و ازین بادیہ ترساں گذر
 کہ تو ہستی و وجود دو جہاں چیزے نیست
 در طریقے کہ بنوکب مشرہ کا ویدم من
 منزل و قافلہ و ریگہ ان چیزے نیست! (از درختم)
 بگذر از غیب کہ این وہم و گماں چیزے نیست
 در جہاں بودن و رستن نہ جہاں، چیزے ہست
 آں ہشتے کہ خدائے تو بخشد ہمہ ہیج
 تا جزائے عمل تست جناں، چیزے ہست!
 راحتِ جاں طلبی؟ راحتِ جاں چیزے نیست
 در غم ہم نفساں اشکِ رواں، چیزے ہست
 چشمِ مخمور و بگاہِ غلط انداز و سرود
 ہمہ خوب است وے خوشتر از ان چیزے ہست

حسنِ رخسارِ دے ہست و دے دیگر نیت

حسنِ کردار و خیالاتِ خوشحال چیزے ہست!

رقاصہ

فرصتِ کشمکش مدہ این دلِ بے قرار را

یک دوشکن زیادہ کن گیشوئے تا بدار را

از تو درونِ سینہ ام برقِ تجلی کہ من

بامہ و مہر دادہ ام تلخی انتظار را

ذوقِ حضور در جہاں رسمِ صنم گرمی نہاؤ

عشقِ فریب می دید جان امیساوار را!

تا بفرایغِ خاطرے نغمہ تازہ ز نم

باز بہ مرغزار وہ طائر مرغزار را

طبع بلند و ادب، بند ز پائے من کشائے
 تابیہ پلاس رس تو دہم خلعت شہسریار را
 تیشہ اگر بہ سنگ نہ داین چه مقام گفتگو است؟
 عشق بدوش می کشد این ہمہ کو ہسار را!

طاسمین زرتشت

آزمایش کردن اہرمن زرتشت را

اہرمن

از تو مخلوقات من نالال چوئے	از تو مارا فرودیں مانند دے
درجہاں خوار و زبونم کردہ	نقش خود رنگیں زخونم کردہ

زندہ حق از جلوہ سینائے تست

مرگ من اندرید بیضائے تست!

بر مرادش راه رفتن گمراہی است	بیکجہ بر میناق یزدان اہلہی است
ارہ و کرم و صلیب انعام اوست!	زہر باد و بادہ کلف ام اوست
حرف آں بیچارہ تاثیرے نداشت!	جز دعا ہا نوح تدبیرے نداشت
ہم خیل نوریاں صحبت گزین	شہر را بگذار و در قاعے نشین
از منا جاتے بسوزان سلاک را	از نگاہے کہمپا کن خاک را
نیم سوز آتش نظر آوارہ شو	در کستان چوں کلیم آوارہ شو
از جنس ملاگری باید گذشت!	لیکن از مغیب سری باید گذشت
فطرتش گر شعلہ باشد خس شود	کس میان ناکساں ناکس شود
عشق را پیغمبری در دوسر است!	تا نبوت از ولایت کمتر است

ارہ - کرم - صلیب - تلیمات - قصص مغیب - سراں

خیز و در کاشانه وحدت نشین
 ترک جلوت گویے و در خلوت نشین!

زندگیت

نور دریاے است ظلمت ساحلش
 اندرونم مویہاے بہت سارہ
 ہم چو من سیلے نزا و اندر دلش
 نقش بیرنگے کہ اور اکس ندید
 سیل راجز غارت ساحل چہ کا؟
 جز بخون اہرمن نتواں کشید!

خوشین را و نمودن زندگی است

ضرب خود را آزمودن زندگی است!

از بلا ما پختہ تر گرد خودی
 مرد حق میں بسزجی خود را ندید
 تا خد را پرده در گرد خودی
 عشق را در خون تمپین آبروست
 لا الہ می گفت در خون منی پید!
 آہ و چوب و رسن غیدین است!

در رہِ حق ہر چہ پیش آید نکوست

مرجا نامہ را نہیائے دوست!

جلوہ حق چشم من تنہا نحو است	حسن را بے انجمن دین خطاست
چہیت خلوت بہ رد سوز و آرزوست	انجمن دیدارست خلوت جستجو است
عشق در خلوت کلیم اللہی است	چون بخلوت می خرامد شاہی است!
خلوت و جلوت کمال سوز و نیاز	عہر دو حالات مقامات نیاز
چہیت آن بگذاشتن از دیر و کنشت	چہیت این بہ تنہا نہ رفتن در بہشت!
گرچہ اندر خلوت و جلوت خداست	خلوت آغاز است و جلوت انتہاست
گفتہ پیغمبری در دہ سراسر است	عشق چون کمال شود آدم گراست!

راہِ حق با کارواں رفتن خوش است

بہ چو جاں اندر جہاں رفتن خوش است!

طاسمین مسیح

روپائے حکیم طاسطانی

وادی بے طارو بے شاخ و برگ!	درمیان کوہسارِ ہفت مرگ
آفتاب اندر فضا لیش تشنہ میرا!	تابِ مہ از دو دگر در او چوتیس
خمِ نجم مانند جوئے کماکشاں	رودِ سیما باندراں وادی وال
نند سیر و موج موج و پیچ پیچ	پیش اولست و بلند در راہ ہیچ
باہزاراں نالہ ہائے بے اثر!	غرق در سیما بمر دے تا کر
تشنہ و آبے بجز سیما بے!	قسمتِ او ابرو باد و آب نے

طاسطانی۔ نام حکیم و مصلح روسیہ

برکراں دیدم ز نے نازک تنے
 کافر می آموز پیسہ لہن کنشت
 گفتش تو کبیتی نام تو چسیت؟
 گفت در چشم منون سامری است
 ناگہاں آں جوئے سمیں رخ لبست
 بانگ نے دے وائے برفتدیر من
 گفت افزنگیں "اگر داری نظر
 پور مریم آں چسراغ کائنا
 آں فلاطوس آں صلیب آں روئے زرد
 لے بجانن لذت ایمان حرام

چشم او صدکارواں رارہ ہرنے
 از نگاہش زشت خوب و خوب زشت
 این سراپا نالہ و سر یاد کبیت؟
 نامم افزنگین و کارم ساحری است
 استخوان آں جواں در تن شکست
 وائے بر سر یاد بے تاثیر من!
 اندکے اعمال خود را ہم نگر
 نور او اندر جہات بے جہات!
 زیر گردوں تو چہ کردی او چہ کرد!
 لے پر ستاربتان سیم خام

قیمت روح القدس نشناختی
 تن خریدی نقد جاں در باختی!

فلاطوس - نام حاکم رومی

طغنه آں نازنینِ جلوہ مست
 گفت اے گندم نمائے جو فروش
 عقل و دین از کافر بیائے تو خوار
 مهر تو آزار و آزارِ نساں
 صحبتے با آب و گل و رزیدہ
 حکمتے کو عتدہ اشیا ک شاد
 داند آں مردے کہ صاحبِ جہ پست
 از دم اور فتہ جاں آمد بن
 آنچه ما کریم بانا سوست او
 آں جواں را نشتر اندر دل شکست
 از تو شیخ و برہمن تلت فروش
 عشق از سوداگر بیائے تو خوار
 کین تو مرگ است و مرگ ناگہاں
 بندہ را از پیش حق دزدیدہ
 با تو غیر از منکر چنگیزی نداد
 جرم تو از جرم من سنگیں تراست
 از تو جاں را دخمہ می گردد بدن
 تلت او کرد بالا ہوست او

مرگ تو اہل جہاں را زندگی است
 باش! تا بسنی کہ انجام تو صییت!

ناسوت جسم • لاہوت • روح

طایبین محمد

نوحہ روح ابوہل در عرم کعبہ

سینہ ما از محمد داغ داغ! آردم او کعبہ را گل شد چراغ!
 از ہلاک قیصر و کسراے سرود نوجواناں را زد دست مار بود
 ساحر و اندر کلاش ساہری است این دو حرف لاله خود کا فری است
 تا بساط دین آبا در نور با خداوندان ما کرد آنچه کرد!
 پاش پاش از ضربش لات و منات انتقام از وی بگیر اے کائنات!
 دل بغائب است از حاضر گسرت نقش حاضر افسون او شکست
 دیدہ بر فائب فرو بستن خطاست آنچه اندر دیدی ناپید کجاست!

پیشِ غائب سجدہ بردن کوری است دین نو کور است کوری دُوری است

خم شدن پیشِ خدائے بے جہات!

بندہ را ذوقِ نہ نخت این صلوات!

مذہبِ اوقاطِ ملک و نسب از قریش منکر از فضلِ عرب!

دُزنگاہِ او یکے بالا و پست با غلامِ خویش بر یکِ خم ان شست!

قدرِ اسرارِ عربِ شناختہ با کلفتِ ان حبش در ساختہ

احمران با اسودان آمیختند آبروئے دو دمانے رخیختند!

این مساوات این مواخاتِ اعجمی است خوب می دانم کہ سلمانِ مزدکی است

ابن عبد اللہ فریبش خوردہ است رستخیزے بر عرب آورده است!

عزتِ ہاشم ز خود مہجور گشت از دور کعتِ چشمِ شاں بے نور گشت

اعجمی را اصلِ عدنانی کجاست گنگ - گفتارِ حبان کجاست

کلفت - فریب و بد گل - سلمان - حضرت سلمان فارسی - عدنان - جد عرب - حبان - یکے از نصیبان عرب

چشمِ خاصانِ عرب گردیدہ کوہِ برنیائی اے زہیر از خاکِ گورہ

اے تو مارا اندر میں صحرا دلیل

بشکن افسونِ نوائے حبِ سبیل!

باز گو اے سنگِ اسود باز گوے آنچه دیدیم از محمد باز گوے

اے سبیل اے بندہ را پوششِ پذیرے خاشہ خود را ز بے کیشاں بگیر

گلہ سناں را بجرگاں کن سبیل ہلخ کن خرمائے شاں را برنجیل!

صرصے وہ باہوائے باد یہ اَللّٰهُمَّ اَعْجِزْ نَحْلِ خَاوِيَةٍ

اے منات اے لات ازین منزل مرو گرز منزل می روی از دل مرو

اے ترا اندر دو چشم ما و ثاق

مہلتے اِنْ كُنْتَ اَزْمَعْتَ الْفِرَاقُ

زہیر۔ شاعر مشہور عرب

اَللّٰهُمَّ اَعْجِزْ نَحْلِ خَاوِيَةٍ

اِنْ كُنْتَ اَزْمَعْتَ الْفِرَاقُ۔ پارہ از شعرا مر القیس یعنی مہلتے بدہ اگر قصد جدائی کردہ

فلك و عطار

زیارتِ ارواحِ جمالِ الدین

افغانی و سعید حلیم پاشا

مشت خاک کے کارِ خود را بردہ پیش
 یا من افتادم بدامِ هستی بود
 اندرین نیلی تنق چاک از من است؟
 یا ضمیرم را فلک در بر گرفت
 اندرون است این کج بیرون است چیست؟
 پوزنم بر آسمانے دیکرے
 عالمے باکوہ و دشت و بحر و بر
 عالمے از ابر کے بالیدہ
 در تماثلے تجلی ہائے خویش
 یا بدام من اسیر آمد وجود
 من را فلک کہ افلاک از من است؟
 یا ضمیر من فلک اور گرفت
 آنچہ می بیند نگہ چون است چیست؟
 پیش خود بینم جہانے دیکرے
 عالمے از خاکِ مادیرینہ تر
 دست برد آوے ناویدہ

نقشہ انابستہ بر لوح وجود

خزودہ گیر فطرت آنجا کس نبویا

من بہ رومی گفتم این صحرا خوش است

در کستان شورش دریا خوش است

می نیایم از حیات این جاننا

از کجا می آید آواز اذان؟

گفت رومی "این مهت امام اولیا

آشنا این خاکدان با خاک بہت

بوالبشر چوں خست از فردوس بہت

ایک دوروزے اندرین عالم نشست

نالہ ہائے صبح گاہش دیدہ است

زائران این مقام ارجمند

پاک مرداں چوں فضیل و بوسعید

خیز تا ما را من از آید بہت

یک و دم سوز و گداز آید بہت

رفتم و دیدم دو مرد اندر قیام

مقتدی تاتار و افغانی امام

پیر روی ہر زمان اندر حضور
 طلعتش بر تافت از ذوق بسور
 گفت در مشرق زین و کس بہتر نژاد
 ناخن شاں عقدہ ہاے ما کشاد
 سیدالسادات مولنا جمال
 زندہ از گفتار او منک و فعال
 بزرگ سالار آلِ علیم در دمنہ
 فکر او مثل مقام او بلند
 با چنین مرواں و رکعت طاعت است
 ورنہ آلِ کاکے کہ مزدش حبت است

قرابت آلِ پیرے سخت کوش
 سورہ والنجم و آلِ دشست خموش
 قرآنے کروئے خلیل آید بوجد
 روح پاک حسب ریل آید بوجد
 دل از دوسینہ گردونا عبود
 شورِ الا اللہ خیسر داز قبورا
 اضطرابِ شعلہ سنجند دودرا
 سوز و مستی می دہد داودرا

آشکارا ہر غیب از قرآنش
 بے حجاب ام کتاب از قرآنش

من نہ جا بر فاختم بعد از نماز دست او بوسیدم از راه نیا
گفت رومی "ذره گردوں نور و در دل او یک جہان سوز و درو
چشم جز بر خویشتن بکشاوہ دل بکس ناداوہ آزادہ

تند سیر اندر فراخائے وجود
من نہ شوخی گویم اورا زندہ رود

افغانی

زندہ رود! از خاکدانِ ما بگوئے از زمین و آسمانِ ما بگوئے
خاکی و چون قدسیاں روشن بصر از مسلماناں بدہ مارا خبرا

زندہ رود

در ضمیر تیر گیتی شکن دیدہ ام آویزش دین و وطن!

روح در تن مُردہ از ضعفِ نقین
 نامیہ از قوتِ دینِ بسین
 ترک و ایرانِ عربِ مستِ فزنگ
 ہر کہے را در گلو شستِ فزنگ
 مشرق از سلطانی مغربِ خراب
 اشتراک از دینِ ملتِ بردہ تاب!

افغانی

دین و وطن

لُردِ مغربِ آن سراپا کرون
 اہلِ دینِ را دادِ تسلیمِ وطن
 او بکرمِ مرکز و تو در فناء
 بگذر از ستامِ فلسطین و عراق
 تو اگر داری تمیزِ خوب و زشت
 دل نہ بندی با کلوخ و سنگ و خشت
 چیست دینِ برخاستنِ از روئے خاک
 تا ز خود آگاہ گردد جانِ پاک
 می نماند آنکہ گفت اللہ مو
 در حد و دینِ نظامِ چار سہو
 پرگہ از خاک و خرمیہ زوز خاک
 حیف اگر در خاک میہ دجانِ پاک!

گرچہ آدم بر زمین آید از آب و گل
 رنگ نم چون گل کشید از آب و گل
 حیف اگر برتر نپزد زین مفتام
 حیف اگر برتر نپزد زین مفتام
 گفت تن در شو بنجا کس بگذرد
 گفت جان پہنائے عالم را نگرد
 جان بگنج در جہات لے شہنشاہ
 مرد حریر یگانہ از ہر قید و بند

حرز خاک تیرہ آید در فروش

ز انکہ از بازاں نیاید کارِ موش

آن کف خاک کے کہ نامی پدی وطن
 این کہ گوئی مصر و ایران و یمن
 با وطن اہل وطن را نسبت است
 ز انکہ از خاکش طلوع ملتے است
 اندرین نسبت اگر داری نظر
 نکتہ بیستی ز موبار یک تر
 گرچہ از مشرق بر آید آفتاب
 با تھلی ہائے شوخ و بے حجاب
 در تب و تاب است از سوز دروں
 تاز قید شرق و غرب آید بروں
 برود از مشرق خود جلوہ مست
 تا ہمہ آفاق را آرد بدست

قطرش از مشرق و مغرب برمی آید
گرچه او از روی نسبت خاوری است!

اشتراک و ملکیت

صاحب سرمایہ از نسل خلیل	یعنی آل سمنپیر بے جبریل
زانکہ حق در باطل او مضمر است	'قلب او مومن و غمش کافر است'
غربیاں گم کرده اند افلاک	در شکم جویند جان پاک
رنگ و بوازتن بگیرد جان پاک	جز بنین کاسے ندارد اشتراک
دین آل سمنپیر حق ناشناس	برساوات شکم دارد اساس

تا اخوت را مقام اندر دل است
بیخ او در دل نہ در آب و گل است!

صاحب سرمایہ - کارل مارکس مصنف کتاب سرمایہ کہ اصول اشتراک اور این کتاب وضع کردہ

ہم ملکیت بدن رات رہی است
سینٹے بے نور اور از دل تھی است!
مثل زنبوے کہ بر گل می چسبند
برگ را بگذار و و شمشادش برد
شاخ و برگ و رنگ و بوئے گل ہما
بر جالش نالہ بلبلس ہما
از طلسم و رنگ و بوئے او گذر
نرک صورت گوے و در سنی بگر

مرگ باطن گر چہ دیدن مشکل است
گل مخواں اورا کہ در معنی گل است!

ہر دورا جاں ناصبور و ناشکیب
ہر دوریزواں تا شناس آدم فریب!
زندگی این را خروج آں را خراج
در میان این دو رنگ آدم ز جاج!
این بے علم و دین و فن آرد شکست
آں برد جاں از تن ناں از دست
غرق دیدم ہر دورا در آب و گل
ہر دورا تن روشن و تاریک دل!

زندگانی سوختن با سختن
در گلے تخم دے انداختن!

سعید حلیم پاشا

شرق و غرب

غربیاں را زیر کی ساز چیت	شرقیان را عشق را ز کائیت
زیر کی از عشق کرد حق شناس	کار عشق از زیر کی محکم اساس
عشق چون با زیر کی مہب شود	نقش بند عالم دیگر شود
خیز و نقشش عالم دیگر بند	عشق را با زیر کی آمیب زہ
شعلہ افرونگیاں نم خورده آیت	چشم شان صاحب نظر دل مرده آیت
زخمها خوردند از شمشیر خویش	بسمل افتادند چون پیر خویش!
سوزوستی را مجواز تاک شان	عصر دیگر نیست را فلاک شان!

زندگی را سوز و ساز از نارِ تست

عالمِ نو آنسردینِ کارِ تست!

مصطفیٰ کو از تجدیدی سرود

گفت نقشِ کهنه را باید زدود

نو نگردد کعبه را رخسارِ حیات

گر ز آفرنگ آیدش لالت و مناسبات

تُرک آهنگ و چنگ نیست

تازه اش جز کهنه آفرنگ نیست

سینه اورادے دیگر نبود

در ضمیرش عالمے دیگر نبود

لاجرم با عالم موجود ساخت

مثل موم از سوز این عالم گداخت

طرفکیها در نهان کائنات

نیست از تقلید تقویم حیات

زنده دل خلاق اعصار و دهور

جانش از تقلید گدرد بے حضور

چون مسلمانان اگر داری جگر

در ضمیر خویش و در تراسانِ نگر

صد جهان تازه در آیاتِ اوست

عصر با چپیده در آفاتِ اوست!

یک جهانش عصر حاضر را بس است

گیر اگر در سینه دل معنی رس است

مصطفیٰ، مراد از مصطفیٰ کمال

بندۂ مومن تر آباستِ خداست ہر جہاں اندر بر او چوں قباست!

چوں کہن کرد و جہا نے در برش

می دہت سرائ جہا نے دیگرش!

تذکرہ

زورق ما خاکیاں بے نا خداست

کس نداند عالمِ تسرائ کجاست!

افغانی

عالمے درانتظارِ تم مہنوز

شام اور روشن تر از صبحِ فرنگ

چوں دلِ مومن کرانش نا پدید

تخم او افکند در جانِ عسرا

عالمے در سینه ما گم مہنوز

عالمے بے امتیاز خونِ رنگ

عالمے پاک از سلاطین و عبید

عالمے رعنا کہ فیضِ یک نظر

لا يزال وواروا تشس نو بنو
 باطن او از تغیر بے غمے

برگ و بارِ محکما تشس نو بنو
 ظاہر او انقلاب ہر دمے

اندرون تست آل عالم نگر

می دہم از محکما ت او خبر!

محکما ت عالم قرآنی

اختلافت آدم

در دو عالم ہر کجا آثار عشق
 ابن آدم سرے از اسرار عشق

سیر عشق از عالم ارحام نیست
 او ز سام و حام و روم و شام نیست

کو کبے بشرق و غرب بے غروب
 در مدارش نے شمال و نے جنوب

حرفِ رانی جاعل تفسیر او
 از زمین تا آسمان تفسیر او!

مرگ و قبر و حشر و نشر احوال است
 نور و نار آں جہاں اعمال او است

او داد و او کتابت او تسلیم!	او امام و او صلوات و او حرم
نے حدود اور انہ ملکش رانغور	خرده خروہ غیب او گرد و حضور
اعتدال او عیب ارمکنات	از وجودش اعنت بارمکنات
غرق اعصار و دہور اندر دوش	من چه گویم از بیم سبے ساش
آنچه در عالم ننگبہ آدم است!	آنچه در آدم ننگبہ عالم است
نیست رہ جبریل را در خلوتش!	آشکارا ہر دمہ از جلوتش

بتر از گردوں ہمتا آدم است

اصل تہذیب احترا م آدم است

عشق یک ہیں در نماشاے دولی است!	زندگی اے زندہ دل وانی کہ پیت
کائنات شوق را صورت گرانڈ!	مرد و زن وابستہ یک دیگر اند
فطرت اولوح اسرار حیات!	زن نگہ وارندہ نار حیات
جوہر او خاک را آدم کند	آتش ما را بجان خود زند

درمیرش ممکن است زندگی
 از تب و تابش ثباتِ زندگی
 شعله کز وے شر را در گسست
 جان و تن بے سوز او صورت نسبت
 ابرج ما از ارجبت دیباے او
 ماہمہ از نقشت بند دیباے او!

حق ترا داد است اگر تابِ نظر

پاک شود سیتب او را نگر

اے زوینت عصر حاضر برده تاب
 فاش گویم بانو اسرارِ حجاب
 ذوقِ تخلیق آتشی اندر بدن
 از فروغ او فروغِ انجمن!
 ہر کہ بردارد ازیں آتش نصیب
 سوز و ساز خویش را گردِ قیب
 ہر زماں بر نقشِ خود بند نظر
 تا بگیرد لوح او نقشِ وگر
 مصطفیٰ اندر حرا خلوت گزید
 مدتے جز خویش تن کس را ندید
 نقش ما را در دل اور نختند
 ملتے از خلوتش ایگختند
 می توانی مسن کر پیواں شدن
 منکر از شان نبی نتوان شدن

گرچه داری جان روشن چون کلیم هست افکار تو بے خلوت عظیم!

از کم آمیزی تخیل زنده تر

زنده تر جوینده تر یا بنده تر!

علم و ہم شوق از مقامات حیات ہر دو می گیر نصیب از واردات!

علم از تحقیق لذت می برد عشق از تخیل لذت می برد

صاحب تحقیق را جلوت عزیز صاحب تخیل را خلوت عزیز

چشم موئے خواست دیدار وجود این همه از لذت تحقیق بود

لن ترانی نکتہ ما دارد دقیق اندکے کم شود رہیں کس بر عینق

ہر کجا بے پردہ آثار حیات چشمہ زارش در ضمیر کائنات

درنگر ہنگامہ آفاق را زحمت جلوت مدہ خلاق را

حفظ ہر نقش آفرین از خلوت است

خاتم اور انگلیں از خلوت است

۲۔ حکومتِ الہی

بندۂ حق بے نیاز از ہر مقام	نئے غلام اور رانہ او کس سے اعظام
بندۂ حق مردِ آزاد است و بس	ملک آئینش خدا داد است و بس
رسم و راہ و دین و آئینش ز حق	زشت خوب و تلخ و نویش ز حق
عقل خود میں غافل از بہبودِ غیر	شود خود پسند نہ بیند شود غیر
وحی حق بسیندہ سود ہمہ	درنگا ہش سود و بہبود ہمہ
عادل اندر صلح و ہم اندر مصافحہ	وصل و صلح لایراعی لایخاف
غیر حق چوں ناہی و آمر شود	زور و بر ناتواں و تاہر شود

زیر گردوں آمری از قاہری است

آمری از ماسوا اللہ کافری است

قاہر آمر کہ باشد سچتہ کار از قوانین گرد خود بند در حصا

لایراعی لایخاف - نہ رعایت می کند نہ خوف از کسے دارد -

جرمہ شاہیں تیز چنگ و زو و گیز! صنوہ را در کار ما گیر و شیر

قاہری را شرع و دستوں سے دہد بے بصیرت سر مہ با کور سے دہدا

حائل آئین و دستوں ملوک؟

دہ خدایاں فریب و دہقان چوک!

و اے بردستوں جمہورِ فرنگ! مردہ تر شد مردہ از صنورِ فرنگ!

حقہ بانڈاں چوں سپہر گرد گرد از اعم بر تخت خود چیدہ ز دنیا

نشاطراں این گنج و آں بیخ بر ہر زمان اندر کمین یک دگر

فائش با بید گفت سرد لبراں ما متاع و این ہمہ سودا گراں!

دیدہ ہا بے نم ز حسیبیم وزد مادراں را بار دوشش آمد سپر

و اے بر قوسے کہ از بیم شرم می برد نم را از اندام شرم سرا

تا نیار دز خم از تماش سرود می کشد نا زادہ را اندر وجودا

گر چہ دار و شیوہ ہاے رنگ رنگ! من بجز عبرت بگیرم از فرنگ!

اے بے تعلیقہ! اسیر آزاد شو

وامن و تیرا نگہگیر آزاد شو

۳۔ ارض ملک خداست

سگر گذشت آدم اندر شرق و غرب
بہر خاکے فتندہ لے حرب و ضرب

یک عروس و شوہر او ماہمہ
آں فسو نگہ بے ہمہ ہم باہمہ

عشوہ لے او ہمہ مکرو فن است
نے ازان تونہ ازان من است

در ساز و باتو این سنگ و حجر
این زلسبابِ حشر تو در سفر

اختلاطِ حفتہ و بیہارِ حسیت
ثابتے را کار با سیارِ حسیت

حق زمین را جز بتاع ہانگفت
این متاع بے بہا مفت است

دہ خدایا! نکتہ از من پذیر
رزق و گور ازو بے بگیر اورا بگیر

صحبتش تا کہ تو بود و او نبود
تو وجود و او نمود بے وجود

تو عقابی طائفِ اسلاک شو
بال و پر بکشا و پاک از خاک شو

باطن الارض للندى طاهر است

ہر کہ این ظاہر نہ بیند کافر است

من گویم در گذر از کلخ و کوے دولت تست این جهان رنگ و بوے
 دانه دانه گوہر از خاکش بگیر صید چوں شاہیں ز افلاکشن بگیر
 تیشہ خود را بھارش بزن نوسے از خود گیر و بر نارسش بزن
 از طریق آذری بیگانه باش بر مراد خود جهان تو تراش!
 دل بزنگ و بویے دکلخ و کو مدہ دل حریم اوست جز با او مدہ!
 مردن بے برگ و بے گور و کفن؟ گم شدن در فقرہ و فرزندوزن!
 ہر کہ حرفے لا الہ از بر کند عالمے را گم بخویش اندر کند

۔ فقر جمع و رقص و عریانی کجاست

فقر سلطانی است بہبانی کجاست

۴۴ حکمت خیر کثیر است

گفت حکمت را خدا خیر کثیر
 علم حرف و صوت را شہ پرزہد
 ہر کجا این خیر را بینی بگیر
 پاکی گوہر بہ نا گوہر دہد
 علم را براوج افلاک است رہ
 نسیخہ او نسخہ تفسیر شکل
 تاز چشم ہر بر کن درونگہ
 بستہ تدبیر او تقدیر گل
 بحر را گوید سرا بے وہ دہد
 چشم او بر واردات کائنات
 تا بہ بیند محکمت کائنات
 دل اگر بندد بہ حق پیغمبری است
 و رزق بیگانہ کردد کافر ہی است
 علم را بے سوز دل خوانی شر است
 نور او تاریکی بحر و بر است
 عالمے از غار او کور و کبود
 فرو دیش برگ ریز مہست بود
 بحر و دشت و کوہ سار و باغ و راغ
 از بیم طیارہ او داغ و داغ

لذتِ شجنون و یلغاسے ازوست

سینہ افزنگ راتلے ازوست

می برد سرمایہ اقوام را!

سیر و ازونے دھداپام را

نور نار از صحبتِ ناسے شود

قوتش ابلیس رایاے شود

زانکہ او گم اندر اعماقِ دل است!

کشتنِ ابلیس کائے مشکل است

کشتہ شمشیر قرآنش کُنی

خوشتراں باشد مسلمانش کُنی

از فراقِ بے وصالے الاماں!

از جلالِ بے جمالے الاماں

علم با عشق است از لاهوتیلا!

علم بے عشق است از طاغوتیلا

عقل تیرے بردن ناخوردہ

بے محبت علم و حکمت مردہ

کور را بیستندہ از ویدار کُن

بُولمب را حیدر کُزار کُن!

زنده رود

ہست آں عالم ہنوز اندر حجاب!

محکمتش و انمودی از کتاب

پرده را از چہرہ نکشاید چہ را

پیش با یک عالم فرسودہ است

رفت سوزِ سینہ تا تار و گرد

از ضمیر با برون ناید چہ را

ملت اندر خاکِ او آسودہ است

یا مسلمان مریافتہ آں بگرد

سعید سلیم پاشا

دین حق از کافر ہی رسوا تر است

شب نیم ما در نگاہِ ما یم است

از شکر فیہا سے آں قرآن فروش

ز انسوتے گردوں دلش بیگانہ

بے نصیب از حکمتِ دین نبی

کم نگاہ و کور ذوق و ہنرہ گرد

کتاب و ملا و اسرار کتاب

زانکہ ملا مومنین کافر گراست!

از نگاہِ او یم ما شب نیم است!

دیدہ ام روح الایس را در فروش!

نزدِ او ام الکتاب افسانہ

آسمانش تیرہ از بے گو کبی!

ملت از قال و اقوالش فرد فردا

کور ما در زاد و نور آفتاب!

دینِ کافرِ فکرو تذبیرِ جہاد
دینِ ملانی سبیل اللہِ فساد!

مردِ حق جانِ جہانِ چار سوے
آں نخلوتِ رفتہ را از من بگوے
اے ز افکارِ تو مومنِ راجیت
از نفسہاے تو ملتِ را ثبات
حفظِ قرآنِ عظیمِ آئینِ تست
صرفِ حقِ را افکاشِ گفتنِ دینِ تست
تو کلیمیِ چند باشی سرنگوں
دستِ خویش از آستینِ آور بروں
سرگذشتِ ملتِ بیضیابگوے
باغزال از وسعتِ صحرا بگوے

فطرتِ تو مستنیر از مصطفیٰ است

باز گو آخر مفتاحِ ما کجاست؟

مردِ حق از کس بگیرد رنگ و بو
مردِ حق از حق پذیرد رنگ و بو
ہر زمان اندر تنش جانے دگر
ہر زمان اورا چو حق شانے دگر
رازِ با مردِ مومن باز گوے
شرحِ ریزِ کلِ یومِ باز گوے

کل یوم تلیح آہ کل یوم ہونی شان

جز عزم منزل ندارد کاروان
غیر حق در دل ندارد کاروان

من نمی گویم که راهش دیگر است
کاروان دیگر گماہش دیگر است!

افغانی

از حدیث مصطفیٰ داری نصیب؟
دین حق اندر جہاں آمد غریب،
با تو گویم معنی این عرف کبر
غزبت دین نیست فقر اہل ذکر
بہر آن مردے کہ صاحب جستجو است
غزبت دین ندرت آیات اوست
غزبت دین ہر زمان نوع ذکر
نکتہ را در یاب اگر داری نظر
دل با آیات بسیس دیگر ببند
تا بگیری عصر نور اور کمند!
کس نمی داند ز اسرار کتاب
شرقیاں ہم غزبیاں در پیچ و تاب
روسیاں نقشش نوی انداختند
آب و نان کدند و دین در باختند!

دغریب، تبلیغ حدیث الاسلام جاہ غریب الخ

حق بہیں حق گوے وغیر از حق مجوسے

یک دو حرف از من آں ملت بگوے

پیغامِ افغانی با ملتِ روسیہ

منزل و مقصودِ قرآنِ دیگر است	رسم و آئینِ مسلمانِ دیگر است
وردِ او آتشِ سوزندہ نیست	مصطفیٰ در سینهٔ او زندہ نیست!
بندۂ مومن ز قرآنِ بر بخورد	در ایلخِ او نہ سے دیدم نہ دُرد
خود تسلیمِ قیصر و کسری شکست	خود سرِ سختِ ملوکیت نشست!
تا نہالِ سلطنت قوت گرفت	دینِ او نقشِ از ملوکیت گرفت

از ملوکیت نگہ گردو دگر

عقل و ہوش در رسمِ ورہ گردو دگر!

تو کہ طرحِ دیگرے انداختی دل زد ستور کہن پر داختی

پہچو ما اسلامیال اندر جہاں
 تا بر افروزی چراغی در ضمیر
 پاتے خود محکم گزار اندر نبرد
 ملتے می خواہد این دنیا تے پیر
 باز می آئی سوے اقوام شرق
 تو جہاں افکنده سوز و گر
 کہنہ شد افزنگ را آئین و دیں
 کردہ کار خد او نذاں تمام
 در گذر از لا اگر جویندہ
 قبصرت را شکستی استخوان
 عبرتے از سر گذشتت با بکیر
 گرد این لالت و مہل دیگر مگرد
 آنکہ باشد ہم بشیر و ہم نذیر
 بستہ ایام تو با ایام شرق
 در ضمیر تو شب و روزے دگر
 سوے آن دیر کہن دیگر مہیں
 بگذر از لا جانب الا حرام
 تا رہ اثبات گیری زندہ

اے کہ می خواہی نظام عالمے

جنتہ اور اساس محکمے؟

داستان کہنہ شستی باب باب فکر را روشن کن از اتم الکتاب

باسیہ فاماں یدِ بختیا کہ داد؟
 درگذر از جلوہ ہائے رنگ رنگ
 گرز بکرِ غریباں باشتی خیر
 چیست رو باہی تلاش ساز و برگ
 فقرِ قرآن ضیغی رو باہی است
 فقرِ قرآن اختلاطِ ذکر و فکر
 ذکر؛ ذوق و شوق را دادن ادب
 خیزد از دوسے شعلہ ہائے سینه سوز
 مژدہ لا قبصر و کسری کہ داد؟
 خویش را در یاب از ترکِ فرنگ!
 رو بہی بگذار و شیری پیشہ گیر
 شیر مولا جوید آزادی و مرگ
 فقرِ قرآن اصل شاہنشاہی است
 فکر را کامل ندیدم جز بذر
 کارِ جان است این نہ کارِ کام و لب
 با مزاج تو نمی سازد ہنوز

اے شہیدِ شاہدِ رعناے فکر

با تو گویم از سحلی ہائے فکر

چیست قرآن؟ خواجہ را پیغام مرگ
 بیچ خیر از مردکِ زرکشِ مجو
 دشگیر بندہ بے ساز و برگ!
 لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا

از ربا آخر چه می زاید؟ فتن! کس نداند لذتِ قسریِ حسن!
از ربا جاں تیره دل چون خشت و سنگ آدمی در زنده بے دندان و چنگ!
رزقِ خود را از زمین بردن روست این متلع بندہ و ملکِ خداست
بندہ مومن این، حق مالک است غیر حق ہر شے کہ بینی مالک است
رایتِ حق از ملوک آمدنگوں قریب ہا از دخلِ شاں خوار و زبوں

آب و نان است از یک مادہ

دودہ آدم کنفسی واحدہ

نفسِ تیراں تا درین عالم نشست نقشہاے کاہن و پاپا شکست!
فاش گویم آنچه در دل مضمر است این کتاب ز نیست چیزے دیگر است!
چوں بجاں در رفت جاں دیگر شود جاں چو دیگر شد جہاں دیگر شود

مالک - تبلیغ بایہ شریفہ کل شیء ہا لک الا وجہہ

قریب ہا از دخل الخ تبلیغ بایہ شریفہ ان الملوک اذا دخلوا الخ

کنفسی واحدہ تبلیغ بایہ شریفہ ما خلقکم ولا بعثکم الخ

مثل حق پنهان و ہم پیدا است این
 زنده و پاینده و گویا است این
 اندر و تقدیر ہائے شرق و غرب
 سرعت اندیشہ پیدا کن چو برق
 با مسلمان گفت جاں بر کف بنہ
 ہر عیب از حاجت فزوں اری بدہ
 آفریدی شرح و آئینے دگر
 اندکے بانور قرآنشش بگر

از ہم وزیر حیات آگہ شوی

ہم ز تقدیر حیات آگہ شوی

مخفل ما بے مے و بے ساقی است
 ساز قرآن را نوا با باقی است
 زخمہ ما بے اثر افتد اگر
 آسماں دارد ہزاراں زخمہ ور
 ذکر حق از امتساں آمد غنی
 اند زمان و از مکاں آمد غنی!
 ذکر حق از ذکر ہر ذاکر جداست
 احتیاج روم و شام اورا کجاست
 حق اگر از پیشش ما بردار دوش
 پیش تو مے دیگرے بگذار دوش
 از مسلمان دیدہ ام تقلید و وطن
 ہر زماں جانم بلمزد و در بدن!

ہر عیب از حاجت از تمییح با پیہ شریفہ و لیسکو نکت ماذا ینفقون الخ

ترسم از روزے کہ محرومش کنند
آتش خود بر دل دیگر زنند!

پیر رومی بہ زندہ رود می گوید کہ شعر سے بیا

پیر رومی آل سراپا جذب و درد	این سخن دانم کہ با جانش چہ کرد
از دروں آہے جگر دوزے کشید	اشک اور نگین ترا از خون شہید
آنکہ تیرش جز دل مرواں نُسفت	سوئے افغانی بگاہے کہ روگفت
دل بچوں مثل شفق باید زون	دست در فترکِ حق باید زون
جاں ز امید است چوں جئے روال	ترک امید است مرگ جاوداں
باز در من دید و گفت "اے زندہ رود"	باد و بیتے آتش افکن در وجود
ناقہ ماخستہ و محمل گراں	تلخ تر باید نواے سارباں!
امتحانِ پاک مرواں از بلاست	تشدگانِ راتشتہ تر کرونِ روست

دگر مثل کلیم از رود نیل سے آتش گام زن مثل خلیل!

نغمہ مروے کہ دارد بچے دوست

ملتے رامی بردتا کوے دوست!

غزل زندہ رود

این گل دلالت تو کوئی کہ مقیم اندمہ

معنی تازہ کہ جو نیم و نیا بیم کجاست

حرفے از خوشن آموزد در آن حرف لبوز

از صفا کوشی این تکیہ نشیناں کم گوے

چہ حرما کہ درون حرفے ساخته اند

راہ پیا صفت موج نسیم اندمہ

مسجد و مکتب و می خانہ عقیم اندمہ

کہ دریں خالقه بے سوز کلیم اندمہ

موجے تولیدہ و ناشتہ کلیم اندمہ

اہل توحید یک اندیش و دو نیم اندمہ

مشکل این نیست کہ بزم از سرنگامہ گذشت

مشکل این است کہ بے نقل و ندیم اندمہ

فلاکِ زہرہ

فلکِ زمرہ

درمیانِ ما و نورِ آفتاب
 پیشِ ما صد پروردہ را آنچیتند
 تا ز کم سوزی شود دل سوز تر
 از تبِ او در سروقِ لاله خوں
 ہم چنان از خاک خیزد جانِ پاک
 در رہِ او مرگ و حشر و حشر و مرگ
 در فضاے صد پہرِ نیلگون
 خود عریم خویش و ابراہیم خویش
 از فضاے تو تو چندیں حجاب
 جلوہ ہائے آتشیں را چیتند
 سازگار آید شاخ و برگ و بر
 آ بجوازِ قصصِ او سیما بگون
 سوسے بے سولی گریزد جانِ پاک
 جز تب و تاب ندارد ساز و برگ
 غوطہ سپیم خوردہ باز آید بروں
 چون ذبیح المدد تسلیم خویش!

پیش او نہ آسمان نہ خیر است ضربتِ او از مقامِ حیدر است
 این ستیز و مبدم پاش کند محکم و سپار و چالاکش کند
 می کند پرواز در پهنائے نور نخلبش گیرندہ جب سیریل و حور!

تازِ مازاغ البصر گیر و نصیب

بر مقامِ عبدا، گرد و رقیب!

از مقامِ خود نمیدانم کجاست این قدر دانم کہ از یادان جد است
 اندرونم جنگ بے خیل و سپہ بیند آن کو ہم چو من دارونگہ
 بے خبر مردان ز رزم کفر و دین جان من تنها چو زین العابدین!
 از مقام و راه کس آگاہ نیست جز نوای من چرخِ راه نیست!
 غرق دریا طفلک ز برنا و پیر جاں بسا اهل برودہ یک مرد فقیر!
 بر کشیدم پرده های این و تاق زرم از وصل و بنالم از فراق!

مَازاغ البصر تلمیحِ آبیہ شریفہ مازاغ البصر و ما لطنی

وصل اگر پاپان شوق است الخد
 راہ روا از جاوہ گم گیر و سراغ
 آں دے دارم کہ از ذوق نظر
 رومی از احوال جان من خبر
 عشق شاطر با بدستش مہر ایم
 علمے از آب و خاک اورا قوم
 بانگاہ پردہ سوز و پردہ در
 اندرو بینی خب دایان کہن
 اے خنک آہ و فغان بے اثر
 گر سبانشس سازگار آید فراغ
 ہر زمان خواہد جہانے تازہ ترا
 گفت رومی خواہی دگر عالم بے بکیر
 پیش بنگر در سواد زہرہ ایم
 چوں حرم اندر غلاف مشک فام
 از درون میخ و مانع او گذر
 می شناسم من ہمہ راتن بہ تن

بعل و مردوخ و یعوق و نسروفسر

رم خن ولات و منات و عسر و عسر

برقیہ ام خویش می آرد دلیل

از مزاج این زمان بے خلیل

مجلس خدیایان اقوام قدیم

آن ہوئے تند و آن شنگوں سجا
 قلزمے اندر ہوا آویختہ
 ساحلش ناپید و موجیں گرم خیز
 رومی و من اندر آن دریائے قیر
 او سفر با دیدہ و من نوسف
 ہر زمان گفتسم نگاہم نارسات
 تا نشان کو ہزار آمد پدید
 کوہ و صحرا صد بہار اندر کنا
 نغمہ ہائے طائران ہم نفس
 برق اندر ظلمتیں گم کردہ تاب
 چاک دامان و گہر کم ریختہ
 گوہم خمیند و با ہوا لاکم ستیزا
 چوں خیال اندر شبستان ضمیر
 در دو چشم نا صبور آمد نظر
 آن دگر عالم نمی بینم کجاست
 جو بار و مرغزار آمد پدید
 مشکبار آمد نسیم از کوہ سار
 چشمہ زار و سبز ٹپے نیم رس

تن ز فیض آن ہو پاپا بندہ
 از سر کہ پارہ کردم نظر
 وادی خوش بے نشیب بے فراز
 اندرین وادی خدایان کہن
 آن زار باب عرب این از عراق
 این ز نسل مهر و داماد قمر
 آن یکے دردست او تیغ دور
 ہر یکے ترسندہ از ذکر جہیل
 گفت مردوخ آدم از یزدان گنجیت
 تا بیفزاید بادراک و نظر
 می بود لذت ز آثار کہن
 روزگار افسانہ دیگر کشاد
 جان پاک اندر بدن بسیندہ
 خرم آن کوہ و کمر آن دشت و دریا
 آب خضر آرد بخاک اونیا از
 آن خدای مصر و این رب الیمین
 این الہ الوصل و آن رب الفراق
 آن بہ زوج مشتری دارد نظر
 واں دگر چپیدہ ماسے در گلو
 ہر یکے آزرده از ضرب خلیل
 از کلیسا و حرم نالان گرجیت
 سوے عہد رفتہ باز آید نگرا
 از تجلی ماسے ما دارد سخن
 می وزد زان خاکدان باد مراد

بعل از فرطِ طرب خوش می سرود

بر خدا یاں رازِ ہائے ما کشود!

نغمہ بعل

آدم این نیلی تنق را بر دید

ور دلِ آدم جب سزا فکارِ صیت

جانش از محسوس می گیر دسترا

زنده باد اف سرنگی مشرق شناسا

اے خدایان کہن وقت است وقت!

آل ابراہیم بے ذوق الست!

سجنتش پاشیدہ جانش ریز ریز

مردم اقتاد در بندِ جہات

آنکہ بود از بادۂ جبریل مست!

با وطن پیوست از یزدان گست!

خونِ او سرد از شکوہِ دیریاں لاجرم پیسِ حرم ز نار بست!

اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

در جہاں باز آمد ایامِ طرب 'دیں ہر ہمیت خمردہ از مالک و نسب!

از چراغِ مصطفیٰ اندیشہِ حسیت! زانکہ اور ایف ز ند صد بولہب!

گرچہ می آید صدائے لا الہ آنچہ از دلِ رفت کے ماند بلب!

اہرمن را زندہ کرد افسونِ غرب روزِ یزدال زرد روازیم شب!

اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

بندِ دین از گردنش باید کشود بندۂ ما بندۂ آزاد بود

تا صلوات اور اگر آید ہے رکعتے خواہیم و آل ہم بے سجود

جذبہ ہا از نغمہ زنی گرد بلبند پس چہ لذت در نماز بے سرود!

از خداوند کے غیب اور اسزد خوشتر آں دیوسے کہ آید در شہود!

اے خدایانِ کهن وقت است وقت!

فرورفتن بدربای زہرہ و

دیدن ارواح فرعون و کشترا

پیر روم آن صاحب ذکر جمیل، ضرب اور اسطوتِ ضربِ خلیل

ایں غزل در عالمِ مستی سرود، ہر خدایے کہنہ آمد در سجود!

غزل

”باز بر رفتہ و آیتِ درہ نظر باید کرد، بلہ بر خیز کہ اندیشہ دگر باید کرد

عشق بر ناقہ ایام کشتہ محلِ خویش، عاشقی؟ راحلہ از شام و سحر باید کرد

پیر ما گفت جہان بر روشنی محکم نیست، از خوش و ناخوش او قطع نظر باید کرد

تو اگر ترک جہاں کردہ سیرا و داری، پس نخستین سرخوش گزرا باید کرد

گفتش دروہ من لات منات ایست

گفت این بتکدہ راز پروزیر باید کرد

باز بامن گفت "برخیز اے پسر

آں کہستان آں جبال بے کلیم

در پس اوقس لزیم الماس گوں

نے بہوج و نئے بسیل اوراں

این مقام سرکشان زورست

آں یکے از شرق و آں دیگر ز غرب

آں یکے برگردنش چو بکلیم

ہر دو فرعون این صغیر و آں کبیر

ہر کسے با نخی مرگ آشناست

در پے من پابنہ از کس متسرس

جز بداماتم میاویز اے پسر

آنکہ از برف است چوں انبار سیم

آشکارا تر در روشش از بروں

در مزاج او سکون لم یزل

منکران غائب و حاضر پرست

ہر دو بامردان حق در حرب و ضرب

وال دگر از تیغ درویشے دو نیم

ہر دو در آنغوشش دریا نشین

مرگ جباران ز آیات خداست

دست در دستم بدہ از کس متسرس

سینہ دریا چو موسیٰ بر درم

من ترا اندر ضمیر او پر م

بحر بر ما سینہ خود را کشود

قعر او یک و ادنی بے رنگ و بو

پیر رومی سورۃ ظہر سرد

کوہ ہائے شیشہ و عریان سرد

سوی رومی یک نظر نگر استند

گفت فرعون این سحر! این جوئے نور!

از کجا این صبح و این نور و ظہور؟

رُومی

ہر چہ پنهان است از و پیداست

اصل این نور از ید بیضا است!

فرعون

آہ نقیہ عقل و دین در باہتم
 اے جہاں داراں سوے من بنکیرید
 و اے قومے از ہوس گردید کور
 پیکرے کو در عجائب خانہ ایت
 از ملوکیت خبر ہا می دہد
 چیت تقدیر ملوکیت ہن شقاق
 از بد آموزی زبوں تقدیر ملک
 دیدم و ایں نور را نشناختم!
 اے زبیاں کاراں سوے من بنکیرید!
 می برد لعل و گہراں خاک گور!
 برب خاموشی او افسانہ ایت
 کو چہ شماں را نظر ہا می دہد
 محکم جستن نہ تدبیر نفاق!
 باطل و آشفتہ تر تدبیر ملک!

باز اگر بینم کلیم اللہ را

خواہم ازوے یک دل آگاہ را

رُومی

حاکمی بے نورِ جانِ خام است خام
 حاکمی از ضعفِ محکوموں قوی است
 تاج از باج است و از تسلیم باج
 فوج و زندان و سلاسل رہزنی است
 بے یدِ بیضیا لگو کیت حرام
 بخش از حرمانِ محروموں قوی است!
 مرد اگر تنگ است می گردوز باج!
 اہمست حاکم کز چہ نہیں ساماں غنی است

ذوالخراطوم

منقصد قومِ فرنگ آمد بلند
 سرگذشتِ مصر و فرعون و کلیم
 علم و حکمت کشفِ اسرار است و بس
 از پئے لعل و گہر گورے نکند
 می تو اوں دیدن ز آثارِ قدیم!
 حکمتِ بے جستجو خوار است و بس!

فرعون

قبر ما را علم و حکمت بر کشود

لیکن اندر تربتِ مهدی چه بود؟

نمودار شدن درویش سودانی

برق بے تابانه رخسید اندر آب	موجها با لید و غلطید اندر آب
بوجے خوش از گلشنِ جنت رسید	روح آل درویشِ مصر آمد پدید
در صدف از سوز او گوهر گدخت	سنگ اندر سینہ کشتگر گدخت
گفت "اے کشتگر داری نظر	انتقامِ خاکِ درویشِ نجر!
آسماں خاکِ ترا گورے نداد	مرقدے جز در یم شورے نداد
باز حرف اندر گلوے او شکست	از لبش آب ہے جگر تابے گسست!

گفت و اے روح عرب بیدار شو
 اے قواد اے فصیل اے ابن سعود
 زندہ کن در سینہ آن سونے کے کہ رفت
 خاکِ بطحا خالدے دیگر بڑے
 اے نخیل دشت تو بالندہ
 اے جہان مومنان مشک فام
 زندگانی تاکجا بے ذوق سیر
 بڑی قسم خود نیانی تاکجا

چوں نیاگال خالق اعصار شو!
 تاکجا بز خویش پیچیدین چودود!
 در جہاں باز آور آں روزے کہ رفت!
 نغمہ توحید در ادگیر سر اسے
 بر سخیزد از تو فاروقے دگر؟
 از تو می آید مرا بوسے دوام!
 تاکجا تقدیر تو در دست غیر!
 استخوانم در سیکے نالد چو نے!

از بلا ترسی؟ حدیث مصطفیٰ است

مرد را روزِ بلا روزِ صفاست!

سارہاں یاراں بہ شرب ما بہ نجد
 ایر بار بید از زمین ما سبزہ است
 آن حدی کو ناقہ را آرد بہ وجد
 می شود شاید کہ پائے ناقہ است!

جانم از دردِ جدائی در نفیر
 آں ہے کو سبزہ کم دارد بگیر!
 ناقہ مستِ سبزہ و من مستِ دوست
 او بدستِ تست و من در دستِ دوست
 آب را کردند بر صحرا بیل
 بر جہل ہاششتہ اوراقِ شخیل!
 آں دو آہو در قفاے یک دگر
 از فر از تل من و آید بنگر!
 یک دم آب از چشمہ صحرا نوز
 باز سوئے راہ پیمابنگرد!
 یک دشت از خمِ مثالِ پر نیال
 جادہ بر استر نمی آید گراں
 حلقہ حلقہ چوای پر تہو عنمام
 ترسم از باران کہ دوریم از مقام!

سازباں یاراں بہ شرب ما بہ نجد

آں محمدی کو ناقہ را آرد بہ وجد!

چاوپدنامہ

فلاک میرغ

الہ میرخ

چشم را یک لحظہ بستم اندر آب
 رخت بر دم ندی جہانے دیگرے
 آفتاب ما با فاش رسید
 تن رسم و راہ جاں بیگانہ است
 اندکے از خود گستم اندر آب!
 با زمان و با مکان دیگرے!
 روز و شب را نوع دیگر آفرید!
 در زمان و از زمان بیگانہ است!
 وقت او خرم بہر روزے کہ بہت!
 روز با از نور او عالم فرود!
 می بگردد کہنہ از پروازِ روز

روز و شب را گردش پیہم از دوست

سیر او کن نہ اندک ہر عالم از دوست!

مرغزار سے بار صد گاہ بلند
 دور بین او تریا در کند!

خلوت نگین بدختر است این
 گاہ جستم وسعت اورا کراں
 پیرِ روم آن مرشد اہل نظر
 چوں جہان ما طلسم رنگ و بوست
 ساکنانش چوں فرنگاں و فنون
 بر زماں و بر مکاں قاہر تر اند
 بر وجودش آن چناں چمپیدہ اند
 خاکیاں را دل بہ بند آب و گل
 چوں مے در آب و گل منزل کنند
 مستی و ذوق و سرور از حکیم جاں
 در جہان ما دو تا آمد وجود
 خاکیاں را جان و تن مرغ و قفس
 یا سوادِ خاکدان ماست این؟
 گاہ دیدم در فضاے آسماں!
 گفت "مریخ است این عالم نگر!
 صاحبِ شہر و دیار و کل و کوست!
 در علوم جان و تن از ما سنو!
 زانکہ در علمِ فضا ماہر تر اند
 ہر خم و پیچ، فضا را دیدہ اند
 اندرین عالم بدن در بند و دل!
 ہر چہ می خواہد آب و گل کنند
 جسم را غیب و حضور از حکیم جاں!
 جان و تن، آن بے نمود آن بانموا!
 فکرِ مریخی یک اندیش است و بس!
 فکرِ مریخی یک اندیش است و بس!

چوں کسے رامی رسد روز فراق
چست ترمی گرد و از سوز فراق!

یک دور روزے پیشتر از آن مرگ
می کند پیش کساں اعلان مرگ!

جانِ شاں پروردہ اندام نیست
لاجرم خو کرده اندام نیست!

تن بخوش اندر شیدن مردن است
از جہاں در خود رسیدن مردن است!

بزر از فکر تو آمد این سخن
ز اں کہ جان تست محکوم بدن!

رخت این جا یک دو دم باید کشاد

این چنین فرصت خدا کس را نداد!

بر آمدن انجم شناس مریخی از صدگان

پیر مرے ریش او مانند برف
سالہاد علم و حکمت کرد ہنر ف

تیز ہیں مانند داتا بیانِ غرب
کسو تش چوں پیر ترسیانِ غرب

دیر سال و قاتش بالا چوسرو
طلعتش تابند چوں ترکانِ مرو

آشکار از چشم او فک عمیق

در زبان طوسی و خیم گفتم

از مقام تخت و فوق آمد برون!

ثابتان را جوهر سیارہ داد!

موجودیست بودم از گفتار او

بزلب مریخیان حرف درسی با

مردے از مریخیان با صفا

دل به سیر خطہ آدم نہاد

تا بصحرای حجاز آمد سرود

نقش اورنگیں تر از باغ بہشت!

گشتہ ام در ملک نیل و رود گنگ

بہر تحقیق فلزات زمین

آشنای رسم و راہ ہر سریق

آدمی را دید و چون گل برنگفت

”پیکر گل آن اسیر چند و چون

خاک را پرواز بے طیارہ داد

نطق و ادراکش رواں چو آبجو

این ہمہ خواب است یا افسونگری

گفت ”بود اندر زمان مصطفیٰ

بر جہاں چشم جہاں میں رکشا

پر کشود اندر فضائے وجود

آنچہ دید از مشرق و مغرب نوشت

بودہ ام من ہم با یران و فرنگ

دیدہ ام امریکہ ہم تراپون و چین

از شب و روز زمین دارم خبر کرده ام اندر بر و بحر شش سفر

پیش ما ہنگامہ ہے آدم است
گرچہ او از کار ما نامحرم است

رومی

من ز افلاکم رفیق من ز خاک
سرخوش و ناخوردہ از گہائے خاک
مرو بے پروا و ناشش زندہ رود
مستی او از تماشا سے وجود
ہا کہ در شہر شمشاق تادہ ایم
در جہاں و از جہاں آزادہ ایم
در تلاش جلوہ ہائے نو بنو
یک زمان ما را رفیق راہ شو

حکیم مریخی

ابن نواح مرغین بر خیا است
بر خیا نام ابو الہاب سے است

فرزند آں امر کردار زشت
 رفت پیش بر خیا اندر بہشت
 گفت "تو این جا چساں آئودہ؟
 عمر ہا محکم یزدواں بودہ!
 از مقام تو نکوتر عالمے است
 پیش او جنت بہار یکدے است
 آں جہاں از ہر جہاں بالاتر است
 آں جہاں از لامکاں بالاتر است
 نیست یزدواں را از اں عالم خبر
 من ندیم عالمے آزاد تر!
 نے خدائے در نظام او دخیل،
 نے کتاب نے رسول و جبریل!
 نے طوائف نے سجودے اندر
 نے دعائے نے درودے اندر!
 بر خیا گفت "اے فسوں پرداز خیر
 نقش خود را اندراں عالم بریز"
 تا ابوالآبا فریب او سخورد
 حق جہاں نے دیگرے با ما سپرد

اندیں ملک خدا داد سے گذر

مرغدین و رسم و آئینش نکو!

گردش در شہر مرعین

مرعین و اس عمارت بلند
 ساکنانش در سخن شیریں چونوش
 فکر شاں بے درد و سوز کتاب
 ہر کہ خواہد سیم وزر گیرد ز نور
 خدمت آمد مقصد علم و ہنر
 کنش ز دینار و درم آگاہ نیست
 بر طبیعت دیو ماشیں چہرہ نیست
 سخت کش ہنقال چرخش روشن است
 کشت و کارش بے نزاع آبجوست

من چہ گویم ز اں مقام از جنبہ
 خوب روئے و نرم خوی و سادہ پوشا
 رازدان کہ پیانے آفتاب
 چون نمک گیریم ما از آب شور
 کار ما را کس نمی سنجد بزر
 این بتاں را در حرہ ما را نہ نیست
 آسمانہا از دخانہا تیرہ نیست
 از نہاب دہ خدایاں ایمن است
 عیاش بے شرکت شیرت ازوست

مرعین - نام شہرے در مرند

اندرائے عالم نہ لشکر نے قشتوں
 نے کسے روزی خمی رواج کشتیوں!
 نے قلم در مرغیں گیر دست و سرخ
 ازین تحریر و تشہیر دروغ!
 نے بیزاران زبے کاران خروش
 نے عدا ہائے گدایاں در و گوش!

حکیم مہربانی

کس دریں جا سائل و محروم نیست
 عبد و مولا حاکم و محکوم نیست!

زندہ رود

سائل و محروم تقدیر حق است
 حاکم و محکوم تقدیر حق است
 جز خدا کس خالق تقدیر نیست
 چارہ تقدیر از تدبیر نیست!

حکیم مرخنی

گرز یک تقدیر خون گردد جگر
 تو اگر تقدیر تو خواہی رواست
 ارضیاں تقدیر خودی در باختند
 رمز بار کیش بحر فی مضمراست
 خاک شوند ہوا سازد ترا
 شبنمی ہافتندگی تقدیرت
 ہر زمان سازی ہماں لات و منات
 تا بخود ناساختن ایمان تست
 بے گنج است، تقدیر این چنین
 اصل میں این است اگر اے بے خبر
 خواہ از حق حکم تقدیر دیگر
 زانکہ تقدیرات حق لا انتہا است
 بختہ تقدیر را شناختند
 تو اگر دیگر شوی او دیگر است!
 سنگ شور بر شیشہ اندازد ترا!
 قلمی ہ پامندگی تقدیرت
 از بتاں جوئی ثبات اے بے ثبات؟
 عالم افکار تو زندان تست
 گنج بے رنج است، تقدیر این چنین!
 می شود محتاج ازو محتاج تر!

وائے آن دینے کہ خواب آرد ترا باز در خواب گراں دار و ترا!

سحر و افسون است یا دین است این؟

حسبِ اقیون است یا دین است این؟

می شناسی طبعِ ذراک از کجاست؟ خودے اندر بنگہ خاک از کجاست؟

توت نشکر حکیمان از کجاست؟ طاقتِ ذکرِ کلمیاں از کجاست؟

این لہو این واروات اوز کجاست؟ این فنون و معجزات اوز کجاست؟

گرمی گفت سار داری؟ از تو نیست شعله بر کرداری؟ از تو نیست

این همه فیض از بہارِ فطرت است۔ نظرت از پرور کارِ فطرت است!

زندگانی چیست؟ کان گوہر است تو امینی صاحبِ او دیگر است!

طبع روشن مرد حق را آبروست خدمتِ خلق خدا مقصود اوست!

خدمت از رسمِ درہ پیمبری است

مزدِ خدمت خوانتن سوداگری است

ہم چیاں ہیں باد و خاک و ابر و کشت
 اے کہ می گوئی متسلیع ماز است
 ارض حق را ارض خود دانی بگو
 ابن آدم دل با بلعی بنیاد
 کس امانت را بکار خود نبرد
 بروہ چیرے کہ از آن تو نیست
 گر تو باشی صاحب شیء می سزد
 ملک یزدان را بیزدان بازده
 زیر گردوں فقر و سکنی چراست؟
 بندہ کز آب و گل بیرون نجست
 اے کہ منزل را نمی دانی زره
 باغ و راغ و کاخ و کوس و سنگ خشت
 مرد نادان این ہمہ ملک خداست
 چیست شرح آیه لَا تَقْنِدُوا
 من زابلعی ندیدم حسن فساد
 اے خوش آن کو ملک حق با حق سپرد
 داغم از کاسے کہ شایان تو نیست
 در نباشی، خود بگو کے می سزد
 تا ز کار خویش بختائی گره
 آنچه از مولا است می گوئی زماست
 شیشہ خود را بسنگ خود شکست
 قیمت ہر شیء ز اندازہ نگہ!

لَا تَقْنِدُوا - علیج بایہ شریفہ لَا تَقْنِدُوا فی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا۔

تمامتار تست گوہر گوہر است ورنہ سنگ است از پیشیزے کہتہ است

نوع دیگر ہیں جہاں دیگر شود

ابن زمین و آسمان دیگر شود

احوال و شیزہ مریخ کہ دعوت سے رسالت کو

درگذشتیم از ہزاراں کویے و کاخ

اندراں میسداں ہجوم مردوزن

چہرہ اش روشن شے بے نور جاہا

حرف او بے سوز و چشمش بے نئے

فارغ از جوشش جوانی سینہ اش

بے خبر از عشق و از آئین عشق

گفت با ما آن حکیم نکتہ داں

برکنار شہر میدان فراخ!

درمیاں یکے ن قدش چونارون

منی او بر بیسان اوگراں!

از سرور آرزو تا محرمے!

کور و صورت نا پذیر آئینہ اش!

صعوتہ رد کردہ شاہین عشق!

”نیست این دوشیزہ از مریخیاں“

سادہ و آزادہ وبے ریووزنگ
 فرزندِ زادا را بزدید از فرنگ
 پختہ در کارِ نبوت ساختش
 اندرین عالم فرو انداختش!
 گفت نازل گشته ام از آسمان
 دعوت من دعوتِ آخرِ زمان!
 از مقامِ مرد و زن دارد سخن
 فاش ترمی گوید اسرارِ بدن!

نزد این آخرِ زمان تقدیرِ زلیبت

در زبانِ ارضیاں گویم کہ چسبیت

تذکیرِ بدیہیہ مرخ

لے زناں لے ماوراں لے خواہراں!
 زلیبتن تا کہ مرثال دلبراں؟
 دلبری اندر جہاں مظلومی است
 دلبری محکومی و محرومی است!
 درو گیسو شانہ گردانیم ما
 مرد را پنجپیر خود دانیم ما
 مردھیادی بہ پنجپیری کند
 گرد تو گرد کہ ز پنجپیری کند!

خود گداز بہائے او مکرو فریب
 درد و دلغ و آرزو مکرو فریب!
 گرچہ آن کافر حرم سازد ترا
 مبتلائے درد و غم سازد ترا
 ہمبر او بودن آزار حیات
 وصل اور زہر و فسق اوبنا
 مار پیچاں! از خم و چپش گریز
 زہر پالیش را بخون خود مریز!

از اموست زرد روئے مادران!

لے خنک آزاد می بے شوہراں!

وحی بزداں پئے بے پئے آید مرا
 لذت ایماں معینز آید مرا
 آمد آن وقتے کہ از اعجاز فن
 می تو ال دیدن جنسین اندر بند
 حاصلے برداری از کشت حیات
 ہر چیہ خواہی از بنین و از بنا
 گر نباشد بر مراد ما جنسین
 بے محابا کشتن او عین دیں!
 در پس این عصر اعصار دگر
 بے محابا کشتن او عین دیں!
 پرورش گیرد جنسین نوع دگر
 آشکارا کرد اسرار دگر
 بے شب ارحام دریا بد سحر!

تابیر دآں سراپا اہرمن
 لالہ ہا بے داغ و با دامن پاک
 خود بخود بیروں قدم سر از زلیبت
 آنچہ از نیساں سرور یزد میگبر
 ہمجو حیواناست ایام کمن!
 بے نیاز از شبنم خیز در خاک!
 نغمہ بے مضرب بخشہ تار زلیبت!
 اے صدف در زیر دریا تشنہ میر
 خیز و با فطرت بیا اندر ستیز
 تاز پیکار تو حر گردد کنیز!
 رستن از ربط دوتن تو حیدرن

حافظ خود باش و بر مرداں متن!
 حافیط خود باش و بر مرداں متن!

رُومی

مذہبِ عسیر نو آئینہ نگر
 حاصلِ تہذیبِ لادینے نگر!
 زندگی را شرع و آئین است عشق
 اہل تہذیب است دین است عشق!
 ظاہر او سوزناک و آتشیں
 باطن او نور رب العالمیں!
 حاصل تہذیب لادینے نگر!
 اہل تہذیب است دین است عشق!
 باطن او نور رب العالمیں!
 ظاہر او سوزناک و آتشیں

از تب و تابِ درویش علم و فن از جنونِ ذوفنونش علم و فن!

دین نگر دوپختہ بے آدابِ عشق

دین بگیر از صحبتِ اربابِ عشق!

کتاب مشرقی

ارواحِ جلیدہ علاج و معالجب

قرۃ العین طاہرہ کہ نشیمن ہستی

نگر ویند و بگردش جاودان گم آید

من قدامے این دل دیوانہ	ہر زمان بخشد دگر ویرانہ
چوں بگیم منز لے گوید کہ خیز!	مرد خود رس کس براداند قفیز
زانکہ آیات خدا انتہاست	اے مسافر جاوہ را پایاں کجاست؟
کارِ حرکت دیدن و فرسودن است	کارِ عرفاں دیدن و افزودن است!
آں بسجد در ترازوئے ہنر	این بسجد در ترازوئے نظر!
آں بدست آورد آب و خاک!	این بدست آورد جان پاک را!

قفیز - طالب

آن نگہ را بر تخیلی می زند

این تخیلی را بخود گم می کند

دزدانِ جلاوه های پے پے
 این همه از فیض مرے پاک نہ او
 کما روان این دو مینا سے وجود
 آن جہاں آن خاکدانے نام تمام
 تالی از می شیشہ تاشکش ہنوز
 نیم شب! از تابِ ماہاں نیم روز
 من چوسوئے آسماں کردم نظر
 ہیبت نظارہ از ہوشم بود
 پیش خود دیدم سہ روح پاکباز
 در بر شاں حلہ ہائے لالہ گوں
 لکھے کنم افلاک وہی تالم چوئے!
 آنکہ سوز او بجان من فتاداد
 بر کنارِ شتری آمد فرود
 در طوائف او قمر ہا تیز گام
 آرزو تارستہ از خاکش ہنوز
 نے برودت در ہولے او نہ سوز
 کو کیش دیدم بخود نزدیک تر
 شد و گروں نزد دور و دیر و زود
 آتش اندر سینہ شاں گیتی گدازد
 چہرہ ہار خشنندہ از سوز دروں!

در تب و تابے زہنگامِ الست
از شرابِ نغمہ ہائے خویش مست
گفت رومیؒ "این قدر از خود مر
از دمِ آتش نوایاں زندہ شو!
شوقِ بے پروا ندیدستی نگرا
زور این صہبِ اندیدستی نگرا
غالب و حلاج و خاتونِ عجم
شور ہا افکنده در جانِ حرم!

ایں نوا لاروح را بخشد ثبات
گرمی او از درون کائنات!

نوائے حلاج

ز خاکِ خویش طلب آتشے کہ پیداست
تجلی و گیسے در خور تقاضا نیست!
نظرِ سخن خویش چنان بستم کہ جلوہ دوست
جہاں گرفت و مرا فرست متا ثبات
بملکِ جم نہ ہم مصرعِ نظیری را
کے کہ کشتہ نشد از قبیلہ نیست
اگر عقلِ منوں پیشہ لشکرے نگجیت
تو دل گرفته نباشی کہ عشقِ تنہا نیست

تورہ شناس نہ وز مقام بے خبری
چہ نغمہ البیت کہ در بر پڑ سلیم نیست
ز قید و صید ننگاں حکایتے آور
گو کہ زورق مارو شناس دریا نیست
مرید مہبت آں رہروم کہ پانگذاشت
بہ جاوہ کہ درو کوہ و دشت و دریا نیست

شربکِ حلقہ رندان بادہ پیمایاش
حذر ز بیعت پیرے کہ مرد و غوغا نیست!

نوائے غالب

بیا کہ قاعدہ آسمان بگردانیم
فضا بگردش رطل گراں بگردانیم
اگر ز شغنه بود گیر و دار زندیشم
وگر ز شاہ رسد ارمغان بگردانیم
اگر کلیم شود مہ سزباں سخن بکنیم
وگر خلیل شود مہماں بگردانیم
بجنگ باج ستانان شاخساری را
تہی سبز در گلستان بگردانیم
بصلح بال فشانان صبحگاہی را
ز شاخسار سوے آتیاں بگردانیم

زجیدریم من و تو زما عجب نبود
 گرا آفتاب شوئے خاوراں بگردانیم

نوائے طاہرہ

”گر بتو افتدم نظر چہ بہ چہ رُو برو
 شرح دہم غم ترا نکتہ بنگتہ موبہوا
 از پئے دیدن رخت چو صبا افتادہ ام
 خانہ بجانہ در بدر کوچہ کوچہ کو بکو!
 می رود از فراق تو خون دل از دو دیدہ ام
 وجہ بدجلہ یم بہ یم چشمہ چشمہ جو بچو!
 مہر ترا دل حزین بافتہ برمتاش جاں
 رشتہ برشتہ سخ بیخ تار بہ تار پو بہ پو!

در دل خویش طاسِ گشت و نید جز ترا

صفحه به صفحه لا به لا پرده به پرده توبه تو!

سوز سازِ عاشقانِ درو مند شور پائے تازه در جامِ فگند

مشکلاتِ کهنه سر بیرون زدند باز بر اندیشه ام شجوں زدند!

قلزمِ منکرم سرا پا اضطرابِ ساعش از زورِ طوفانے خراب!

گفت رومی وقت از کفِ مدہ اے کہ می خواهی کشورِ ہر گدہ!

چند در افکارِ خود باشی اسیر

این قیامتِ ابروں ریز از ضمیر!

زندہ و مشکلاتِ خود را پیشِ ارواحِ بزرگ میگوید

از مقامِ مومنوں دوری چرا؟

یعنی از فردوسِ مہجوری چرا؟

حلاج

مرد آزادے کہ داند خوب ز نرشت
 جنتِ نلامی و حور و عنایام
 جنتِ ملا حور و خواب و سرود
 حشرِ نلامی و قیس و بانگِ صود
 علم بر بیم و رجاء و اداس
 علم ترساں از جلالِ کائنات
 علم را بر رفتہ و حاضر نظر
 علم پمیاں بستہ با آئینِ جبر
 عشق آزاد و غیور و ناصبور
 عشق ما از شکوہ با بیگانہ بیت
 می نکنجد روح او اندر بہشت!
 جنتِ آزادگان سیر دوام!
 جنتِ عاشق تماشاے وجود!
 عشق شور انگیز خود بر صبح نشور!
 عاشقان را نے امید نے ہراس!
 عشق غرق اندر جمالِ کائنات
 عشق گوید آنچہ می آید نگر!
 چارہ او چیت غنیمتِ راز جبر و سیر
 در تماشاے وجود آمد جسور!
 گرچہ اور اگر یہ مستانہ بیت

این دل مجبور یا مجبور نیست
 آتش مارا بے نتراید فراق
 بے خلتها زیستن ناز لیستن
 ز لیستن این گونه تقدیر خودی است
 ذرہ از شوق بے حد رشک نهر
 ناوک ما از نگاہ حور نیست!
 جان مارا سازگار آید فراق!
 باید آتش در تیر پا زیستن!
 از ہمیں تقدیر تمییز خودی است!
 گنجد اندر سینہ او نہ سپهر!

شوق چوں بر عالمے شبحوں نند
 آنیاں را جاودانی می کند!

زندہ رود

گردش تقدیر مرگ و زندگی است
 کس نداند گردش تقدیر چیست!

حلاج

ہر کہ از تفتد پر دار و ساز و برگ لرزد از نیروے او ابلیس و مرگ!
 جبر دین مرد صاحب ہمت است جبر مرداں از کمال قوت است!
 پختہ مردے پختہ نگردد ز جبر جبر مرد خام را آغوشش قبر!
 جبر خالد عالی بر ہم زند جبر مانج وین ما بر کند!
 کار مردان است تسلیم و رضا بر ضعیفاں راست ناید این قبا!
 تو کہ دانی از مہت ام پیر روم می ندانی از کلام پیر روم؟

”بود گبرے در زمان با یزید“

گفت اور ایک مسلمان سعید

خوشتر آں باشد کہ ایماں آوری

تا بدست آید نجات و سروری

گفت این ایماں اگر ہست اے مرید

آنکہ وارد شیخ عالم بایزید

(ردوی)

من ندارم طاقت آں تاباں

کال فزوں آندز کوششہائے جا

ہر کسے را ہمت تسلیم نیست

کار ما غیر از امیدیم نیست

کار ہا پسند آئیں بودہ شد

اے کہ گوئی بودنی این بودہ شد

نے خودی را نے خدا را دیدہ

معنی تقدیر کم فہمیدہ

ہا تو ما سازیم تو با ما ساز

مرد مومن با خدا دارد نیاز

عزم او خلاق تقدیر حق است

روز ہبیا تیرا و تیر حق است!

زندہ رود

بندہ حق را بدار آویختند!

کم نگاہان فتند ہا بگنجتند

اشکارا بر تو پنهان وجود بازگو آخر گنارہ تو چه بود؟

حلاج

بود اندر سینہ من بانگِ صورت
مومنان باخوے و بوے کافران
امر حق گفت نقشِ باطل است
من بخود افزو ختم نار حیات
از خودی طرح جهانے رختند
هر کجا پیدا و ناپیدا خودی
نار با پوشیده اندر نور است
هر زمان هر دل درین دیر کهن
هر که از ناکش نصیب خود نبرد
ملتے دیدم که دارد نفس گورا
لا اله کو بیان و از خود منکران
زانکه او و البسته آب و گل است
مردہ را گفتم ز اسرار حیات
دلبری با قاپری آ میختند
بر نمی تابد بگاہ ما خودی
جلوه ہائے کائنات از طور است
از خودی در پردہ می گوید سخن
در جہاں از خویشتن بیگانہ مرد

امر حق، روح انسانی تلخ بآہ قیل التروحم من امر ربی الخ

ہندو ہم ایراں ز نورش محرم است آنکہ نارکش ہم شناسد آل کم است!
 من ز نور و نار او دادم خبر بندہ محرم! گنہارہ من نگر!
 آنچه من کردم تو ہم کردی بترس!
 محشرے بر مردہ آوردی بترس!

طاہرہ

از گناہ بندہ صاحب جنوں کائنات تازہ آید بروں!
 شوق بے حد پر دہ بار آورد گنگی را از متاشامی برد!
 آخر از دار و رسن گیر نصیب بزگرود زندہ از کوئے حبیب!
 جلوہ او بنگر اندر شہر و دشت تانہ پنداری کہ از عالم گذشت!

در ضمیرِ عصرِ خود پوشیدہ است
 اندرین خلوت چہاں گنجیدہ است؟

زندہ رود

اے ترا دادند دردِ جستجو سے معنی یک شعرِ خود با من گو سے

”قمری کفِ خاکِ شربِ بلبلِ قفسِ رنگ

اے نالہ نشانِ جگرِ سوختہ پر پیست“

غالب

نالہ کو خیمہ نرد از سوزِ جگر	ہر کجا تاثیر او دیدم دگر !
قمری از تاثیر او و سوختہ	بلبل از دے رنگہا اندختہ !
اندرو مرگے با غوششِ حیات	یک نفس اینجا حیاتِ انجامات !
آپنہاں سگے کہ از رنگی از دست	آپنہاں سگے کہ بیرنگی از دست
توندانی این مقامِ رنگ و بوست	قسمت ہر دل بقدرِ تے و بوست !

غالب

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست

رحمتہ للعالمین انتہاست!

زندہ رود

من ندیدم چہرہ معشنی ہنوز

آتشے داری اگر ما را بسوز!

غالب

اے چو من بیستندہ اسرار شعر

ایں سخن افزوں تراست از تار شعر

شاعران بزم سخن آراستند

ایں کلیہاں بے ید بیضاستند

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست - تبلیغ بآیہ شریفہ خلق فقد رزقہ

آئینہ تو از من نخواہی کافری است کافری کو ماورائے شاعری است!

حلاج

ہر کجا بینی جهان رنگ و بو آنکہ از خاکش برید آرزو
یا ز نور مصطفیٰ اورا بہا است یا ہنوز اندر تلاش مصطفیٰ است

زندہ رود

از تو پرسم اگر چه پریدن خطا است ستر آں جو ہر کہ نامش مصطفیٰ است!
آئینے یا جوہرے اندر وجود آنکہ آید گاہے گاہے در وجود!

حلاج

پیش او گیتی جہیں فرسودہ است خویش را خود عبودہ فرمودہ است!
عبودہ از فہم تو بالاتر است زانکہ او ہم آدم و ہم جوہر است

جوہر او نے عرب نے اعجم است
 عبدہ صورت گرفتدیرا
 عبدہ ہم جانفزا ہم جانتاں
 عبد دیگر عبدہ چیزے دگر
 عبدہ دہراست و دہرا عبدہ است
 عبدہ با ابتدا بے انتہاست
 کس ز سر عبدہ آگاہ نیست
 لا الہ تیغ و دم او عبدہ
 عبدہ چند و چون کائنات
 مدعا پیدا نگر دوزیں و دوزیت
 آدم است و ہم ز آدم اقتدم است
 اندر ویرانہ با تعمیر رہا
 عبدہ ہم شیشہ ہم سنگ گراں
 ما سرا یا انتظارا و منتظر
 ماہر رنگیم او بے رنگ و بوست
 عبدہ راصبح و شام ما کجاست
 عبدہ جز سر الا اللہ نیست
 فاش تر خواہی گوئو عبدہ
 عبدہ رازہ درون کائنات
 تانہ بینی از ممتام مارمیت

بگزار از گفت و شنود سے زندہ رو

غرق شواند رو جو دل سے زندہ رود

و

مارمیت - تلخ بایہ و مارمیت اخدمیت از

زندہ رود

کم شناسم عشق را این کار چیست؟

ذوق دیدار است؟ پس دیدار چیست؟

حلاج

حکم او بر خویش تن کردن رواں

تا چو او باشی قبول انس و جان

سنت او مترے از اسرار اوست!

معنی دیدار آن آخر زمان

در جہاں نمی چوں رسول انس و جان

باز خود را بین ہمیں دیدار اوست!

زندہ رود

چیت دیدار خدائے نہ سپہر

آنکہ بے حکمش نہ گردد ماہ و مہر؟

حلاج

نقشِ حقِ اولِ جہاں انداختن باز اورا در جہاں انداختن!
 نقشِ جہاں تا در جہاں گرو تمام می شود دیدارِ حق دیدارِ عام!
 اے خنک مروتے کہ از یک ہوے او نہ فلک دارد طوافِ کوسے او!
 وائے درویشے کہ ہوے آف باز لب بر بست دم در خود کشید
 حکمِ حق را در جہاں جاری نکرد نانے از جو خورد و گزاری نکرد
 خالق ہے جہت و انہ خیر میرسد راہی و زید و سلطانی نذیر!
 نقشِ حق داری؟ جہاں نخیرتست ہم عنان تقدیر یا تدبیرتست

عصر حاضر با تو می جوید ستیز

نقشِ حق بر لوحِ این کافر بریز!

زندہ رود

نقشِ حق را در جہاں انداختند

من نمی دانم چہاں انداختند؟

حلج

یا بزورِ دلبری انداختند یا بزورِ قاہری انداختند!

ز آنکہ حق در دلبری پیدا تراست دلبری از قاہری اولی تراست!

زندہ رود

بازگو اے صاحبِ اسرارِ شرق

در میانِ زاید و عاشقِ چہ شرق؟

حلاج

زاهد اندر عالم دنیا غریب
عاشق اندر عالم عقبے غریب!

زندہ رود

معرفت را انتہا تا بودن است زندگی اندر فنا آسودن است؟

حلاج

شکرِ یاراں از تہی پیمانگی است نیستی از معرفت بیگانگی است
اے کہ جوئی در فنا مقصود را در نہی یابد عدم موجود را!

زندہ رود

آنکہ خود را بہت سر از آدم شمرد
در خم و جاش نمے باقی نہ رود
مشت خاک ما بگردوں آشتا
آتش آن بے سرو ساماں کجاست؟

حلاج

کم بگوزاں خواجہ اہل فسراق
نشہ کام و از ازل خونیں ایاق!
ماہول او عارف بود و نبود
کفر او این راز را بر ما کشود!
از فتادن لذت بر خاستن
عیش افسردن درد کاہن!
عاشقی در ناری او واسوختن
سوختن سبب ناری او نامسوختن!
زانکہ او در عشق و خدمت اقدم است
آدم از اسرار او نامحرم است!

چاک کن پیرا ہن تقیید را

تا بیاموزی ازو توحید را

زندہ رود

اے ترا تسلیم جاں زیر گنجیں
یک نفس با ما در صحبت گزین

حلاج

بامقامے در نمی سازیم و بس
بامسرا پا ذوق پروا زیم و بس
ہر زماں دیدن تپیدن کار ہاست
بے پروا بے پریدن کار ہاست!

نمودار شدن خواجہ اہل فراق ابلیس

صحبت روشن دلال یک دم دو دم
آن دو دم سرمایہ بود و عدم!
عشق را شوریدہ تر کرد و گذشت
عقل را صاحب نظر کرد و گذشت
چشم پر بستم کہ با خود آرمش
از مفتایم دیدہ در دل آرمش

ناگہاں دیدم جہاں تاریک شد
از مکان تا لامکان تاریک شد
اندر اں شب شد آمد پدید
از درویش پر مرے بر جمید
یک قبائے سرمی اندر برشش
غرق اندر دو و چہاں پیکریش

گفت رومی خواجہ اہل فراق!

آن سراپا سوز و آن خونیں ایاق!

کہنہ کم خندہ اندک سخن
چشم او بینندہ جاں در بدن!
رند و ملا و حکیم و خرقہ پوش
در عمل چوں زابدان سخت کوش
فطرتش بیگانہ ذوق وصال
زہد او ترک جمال لایزال!
تا گستن از جمال آساں نبود
کار پیش افکند از ترک سجود
اندکے در وارد است اونگر
مشکلات او شب است اونگر!

- غرق اندر رزم خیر و شر مہنوز

صد پیپر دیدہ و کانہ منہنوز!

جانم اندرتن ز سوز او پسید
 گفت و چشم نیم وا بر من کشود
 آنچنان بر کار با چپیدہ ام
 نے مرا فرشتہ نے چاکرے
 نے حدیث نے کتاب آوردہ ام
 رشتہ دین چوں فقہاں کس رشت
 کیش مارا این چنین تائید نیست
 درگذشتم از جود اے سب خبر
 از جود حق مرا منکر نگیر
 گر بگویم نیست، این از اہلی است
 من بے در پردہ دلا، گفت ام
 تا نصیب از درد آدم و اشتم
 بر لبش آہے غم آلودے رسید
 در عمل حسرتا کہ بر خور دار بود؟
 فرصت آدینہ را کم دیدہ ام!
 وحی من بے منت پیغمبرے
 جان شیریں از فقہتساں بردہ ام
 کعبہ را کردند آخر خشت خشت!
 فرقہ اندر مذہب اہلبین نیست!
 ساز کردم از غنوں خمیر و شر
 دیدہ بر باطن کشاظ ہر مگیر
 تا آنکہ بعد از دیدنتواں گفت نیست!
 گفتہ من خوشتر از ناگفتہ ام!
 قہر یار از بہر او نگذاشتم!

شعلہ ہا از گشت زارِ من دمید
 او ز مجبوری بہ محنتاری رسید!
 زشتی خود را نمودم آشکار
 با تو دادم ذوق ترک و اختیار
 تو نجاتی دہ مرا از نارِ من
 واکن اے آدم گرہ از کارِ من!
 اے کہ اندر بندِ من افتادہ
 رخصتِ عصیاں بشیطان دادہ
 در جہاں با ہمتِ مردانہ زنی
 غم گسارِ من! ز من بیگانہ زنی!
 بے نیاز از نیش و نویشِ من گندہ
 تا نہ کرد نامہ ام تار یک تزا!
 در جہاں صیاد با پنج پیر ہست
 تا تو پنج پیری یکیشتم تیر ہست!

صاحب پرواز را افتاد نیست

صید اگر زیرک شود صیاد نیست!

گفتش "بگذر ز آئینِ فساق
 بعض الاشیاء عندی الطلاق"
 گفت ساز زندگی سوز فساق
 اے خوشامرستی روزِ فراق!
 بر لبم از وصل می ناید سخن
 وصل اگر خواہم نہ او ماند نہ من!

بعض الاشیاء عندی الطلاق - حدیث مشہور

حرف وصل اور از خود بیگانہ کرو تازہ شد اندر دل او سوز و درد!

اند کے غلطیہ اندر دود خویش باز گم کر دید اندر دود خویش

نالہ ز ال دود چپاں شد بلند

اے خنک جانے کہ گرد در دهن!

نالہ ابلیس

اے خداوند صواب و ناصواب من شدم از صحبت آدم خراب!

بیچ گم از حکم من سبر ز تافت چشم از خود بست خود را در نیافت!

خاکش از ذوق آبا بیگانہ! از شرار کبریا بیگانہ!

صید خود صیاد را گوید گیر الاماں از بندہ فرماں پذیر!

از چنین صیدے مرا آزاد کن طاعت دیروزہ من یاد کن

پست از و آن ہمت والائے من وائے من اے وائے من!

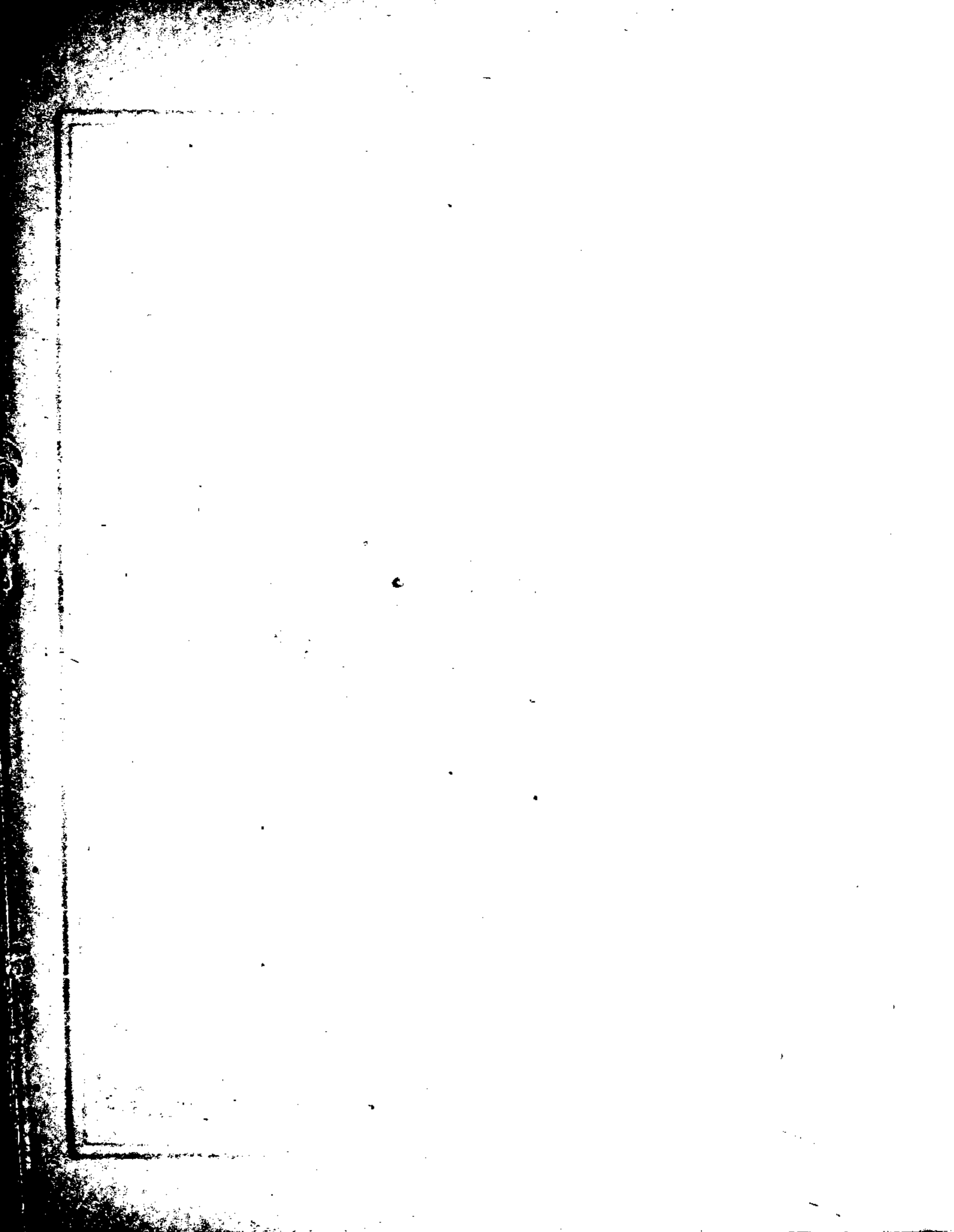
فطرت او خام و عزم او ضعیف
 بندہ صاحب نظر باید مرا
 لعنت آب و گل از من بازگیر
 ابن آدم صییت؟ یک مشتِ خس است
 اندیں عالم اگر جبِ خس نبود
 شیشہ را بگداختن کاسے بود
 آنچنان تنگ از فتوحات آدم
 منکر خود از تو می خواهم بده
 بندہ باید کہ پیچد گردنم
 آن کہ گوید از حضور من برو
 تاب یک ضریم نیار و این حرفت
 یک حرفت بخت تر باید مرا!
 می نیاید کودکی از مرد پیر!
 مشتِ خس ایک شرار از من بس است!
 این قدر آتش مراد ادن چه سود؟
 سنگ را بگداختن کاسے بود!
 پیش تو بہر مکافات آدم
 سوے آن مردِ خرد را ہم بده
 لرزه اندازد نگاہش در تنم
 آن کہ پیش او نیزم باد و جو

اے خدا ایک زندہ مرد حق پرست

لذتے شاید کہ یا ہم در شکست!

7

فلاکِ نِیل

ارواحِ رزیدہ کہ با ملک و ملت غلامی

کرده و فرخ ایشان اقبول نکرده

آشنای ہر مقامِ راستاں!

دیدہ آلِ عالم ز تار پوش؟

از دمِ ستارہٴ وزیدہ است!

ہر نیکو از حکمِ اوزرشت وزبوں!

بزرگسینش پانہادن مشکل است

قہر حق را قاسم از روز الست!

از مدارش بر کند سیارہ را

پیرِ رومی آلِ امامِ راستاں
گفت اے گردوں نورِ دخت کوش

آنچہ برگرد کم چپیدہ است

از گراں سیری خرامِ اوسکوں

پیکر او گرچہ از آب و گل است

صد ہزارہ فرشتہ تند ربدست

دندہ پیسم می زند سیارہ را

عالے مطرود و مردود سپر
 منزل ارواح بے یوم النشور
 اندرون او دو طاغوت کهن
 جعفر از بنگال و صادق از دکن
 ناقبول و ناامید و نامراد
 ملتے کو بند بہر ملت کشاد
 می ندانی خطہ ہندوستان
 خطہ ہر بلوہ اش گیتی فروز
 در گلش ششم غلامی را کہ کشت؟
 صبح او مانند شام از بجلِ مہرا
 دوزخ از آسِ سراقِ شاں آمد نفور
 روح قوی کشتہ از بہر دوتن
 ننگِ آدم ننگِ دین ننگِ وطن
 ملتے از کارستان اندر فساد
 ملک و دینش از ممت م خود فتاد
 آل عزیز خاطر صاحب دلاں
 در میان خاک و خون غلط بہنوز
 این ہمہ کردار آں ارواح زشت

در فضائے نیلگوں یک دم باہست
 تا مکافاتِ عملِ پنی کہ چہست!

شرح از دیوہ زبناں مہر
 ننگِ آدم ننگِ دین
 فرمودہ عطا

قلزمِ خونیں

آنچہ دیدم می نگینِ دریاں
 تن بہمشش بے خبر گردوزِ جاں
 من چہ دیدم؟ قلزمِ دیدم زخوں
 قلزمِ طُوفانِ بروں طُوفانِ دروں
 درہوا ماراں چو درتِ زلمِ نہنگ
 کفچہ شبِ گوں بالِ پر سیا بے تنگ
 موجہا درندہ مانسِ در پلنگ
 از نہیبش مردہ بر ساحلِ نہنگ
 بحر ساحلِ را اماں یکے م نداد
 ہرزماں کہ پارۂ درخوں قتاد
 موجِ خوں با موجِ خوں اندرستیز
 در میانش زورقے در اُفت و خیزا

اندرال زورقِ دو مردِ زرد روے

زرد رو، عریاں بدن، آشفتموے!

آتشکارانی شہود روح ہندوستان

آسماں شوق گشت و حوسے پاک زاد
 پردہ را از چہرہ خود بر کشاد
 در جبینش نار و نور لایزال
 درد و چشم او سرور لایزال
 حلقہ در بر سبک تر از سحاب
 تار و پودش از رگ برگ گلاب
 با چہیں خوبی نصیبش طوق و بند
 بر لب او نالہ ہلے درد مند!

گفت رومی "روح ہند است این نگر"

از فغانش سوزنا اندر جگر!

روح ہندوستان نالہ و نرسیردی کند

شمع جاں افسرد در فالوس ہند
 ہندیان بیگانہ از ناموس ہند
 مردک نامحرم از اسرار خویش
 زخمہ خود کم زند بر تار خویش!

بر زمان رفتی بند نظر از تش افسردہ می سوزد جگر
 بند با بردست و پایے من از دست ناله ہائے نار سائے من از دست
 خویشتن را از خودی پر دختہ از رسوم کہنہ زنداں ساختہ

آدمیت از وجودش دردمند

عصر تو از پاک و ناپاکش نشند

بگذر از فقرے کہ عریانی دہد اے خنک فقرے کہ سلطانی دہد
 الحذر از جبر و ہم از خوئے صبر جابر و مجبور را زہر است جبر
 این صبر پیہمے خوگر شود آں صبر پیہمے خوگر شود

ہر دور از ذوق ستم گردد فزون

ورد من یا لیت قومی بعلہون

کے شب ہندوستان آید بروز! مرد جعفر زندہ روح او ہنوز!
 تاز قید یک بدن وامی رہد آتشیان اندر تن دیگر نہد!

تش مخفف آتش

گاہ اور با کلیسا ساز باز
 دین او آئین او سوداگری است
 گاہ پیش دیریاں اندر نیاز
 تا جہان رنگ و بو گردد دگر
 عنتری اندر لباس حیدری است
 پیش انہیں چیزے دگر مسجودا
 رسم او آئین او گردد دگر
 در زمان ما وطن معبود او
 ظاہر او از غم دین دردمند
 باطنش چون دیریاں ز نار بند
 جعفر اندر مردن ملت کش است
 این مسلمانے کہن ملت کش است
 مارا گر خنداں شود جزا نیست
 خنداں است با کس یا نیست
 ملت او از وجود او لایم
 از نفاش وحدت توے دونیم
 اصل او از صادقے یا جعفرے است
 ملتے راہر کجا غارت گے است

الاماں از روی جعفر الاماں

الاماں از جعفران این نماں!

”الاماں از شیخ بہ بیان دین
 اماں از جعفران این نماں“
 فرمود سلطان

فریادِ یکے از رورق نشینان و از زمخوین

دئے عدم مارا پذیردئے وجود
وایے از بے مہرئی بود و نبود!
تا گدشتیم از جہانِ شرق و غرب
بر در و نوح شدیم از در و کرب!
یک شر بر عداق و جعفر نزد
بر سر ما مشت خاک تر نزد

گفت دوزخ را خس و خاشاک بہ

شعلہ من زیں دو کا فر پاک بہ!

آنسوئے نہ آسمانِ فتیم ما
پیش مرگ ناگماںِ فتیم ما
گفت جان سترے اسرارِ من است
حفظ جان و بدم تن کارِ من است
جان زشتے گرچہ نزد باد و جو
اے کہ از من بدم جان خواہی برو!

این چنین کاے نمی آید ز مرگ

جان عذارے نیا سا پید ز مرگ!

اے ہوائے تند اے دریائے خوں! اے زمین اے آسمان نیلگوں!
 اے نجوم اے ماہ تاب اے آفتاب! اے قلم اے لوح محفوظ اے کتاب!
 اے بتان امیض اے لڑوان غرب! اے جہانے و بغل بے حرب و ضرب!

ایں جہاں بے ابتدا بے انتہاست!

بندۂ عذار راما کجا است؟

ناگہاں آمد صد اے ہولناک سینہ صحرا و دریا چاک چاک!
 ربطِ تسلیم بدن از ہم گسخت دمبدم کہ پارہ بر کہ پارہ رنجت
 کوہ ہامشیل سحاب اندر مرو اہدام عالے بے بانگ صورت
 برق و نندر از تب و تابِ روں آتشیان بستند اندر بحرِ خوں!
 موجہا پر شور و از خود رفتہ ترا غرقِ خوں گردید آں کوہ و کمر!

آنچہ بر پیدا و ناپید گذشت

خیلِ انجم دید و بے پروا گذشت!

آن سوئے افلاک

مقام حکیم المازنی نطشہ

ہر کجا استیزہ بود و نبود
 ہر کجا مرگ اور دہ پیغام زیت
 ہر کجا مانند بباد اوزاں جیست
 چشم من صد عالم شش روزہ دید
 ہر جہاں را ماہ و پروینے دگر
 وقت ہر عالم رواں مانند زو
 سال ماہیں جائے آنجا دے!

کس نہ اندسیر این چرخ کہ بودا
 اے خوش آن مردے کہ داند مرگ چیت
 بے ثبات و با تمناے ثبات
 تا حد این کائنات آمد پید
 زندگی را رسم و آئینے دگر
 دیر یا زاریں جاواں جانتند درو
 بیش این عالم باں عالم کے!

عقل ما اندر جہانے ذوفنون

در جہانے دیگرے خوار و زبوں!

لو۔ دریا دیپازہ آہستہ خوام

برقعور این جهان چون و چسند
 بود مرے با صد اے درویشدا
 دیدہ او از عقاباں تیز تر
 طلعت او شاہد سوزِ جگر!
 دم بسدم سوزِ درون او فنزود
 بر لبش بیٹے کہ صد بارش سر دوا

”نہ جہریلے نہ فردوسے نہ حورے نے خداوند

کفِ خاکے کہ می سوزد ز جان آرزو مست کجا“

من بہ برومی گفتسم این دیوانہ کیت؟
 در میان این دو عالم جے اوست
 باز این حلّاج بے دارورسن
 حرفِ او بے باک و افکارش عظیم
 ہم نشیں بر جذبہ او پے نبرد
 عاقلان از عشقِ مستی بے نصیب!
 با پریشانِ حسیت غیر از ریووزنگ
 گفت این فرزانہ المانومی است
 نغمہ دیرینہ اندر نامے اوست!
 نوعِ دیگر گفتہ آں حرفِ کہن!
 غریباں از تیغِ گفتارِش دو نیم!
 بندہ مجذوب! ا مجنونِ شردا
 نبضِ او دادند دردِ دستِ طیب!
 و اے مجذوبے کہ ز او اندر فرنگ!

ابن سینا بر بیاضی دل نهند رگ زندگی با حبیب خواب آورد

بود حلاجی بشهر خود غریب

جان ز ملامت برد و کشت اورا طبیب!

مرد ره دانے نبود اندر فرنگ

پس فزوں شد نغمه اش از تار چنگ!

راه روراکس نشان از ره نداد

صد خلل در واردات او فتاد!

نقد بود و کس عیب را اورا نکرد

کار دانے مرد کار اورا نکرد!

عاشقے در آه خود گم گشته

ساکے در راه خود گم گشته!

مستی او هر ز جابجی را شکست

از خدا برید و هم از خود گسست!

خواست تا بیسند چشم ظاہری

اختلاط قاہری با دلبری!

خواست تا از آب گل آید برون

خوشه کز کشتی دل آید برون!

آنچه او جوید ممتا م کبریاست

این مقام از عقل و حکمت ماوراست

زندگی شرح اشارات خودی است

لا و الا از مقامات خودی است!

او بہ لآ در ماند و تا آلا ز رفت
 از مقام عجدہ، بیگانہ رفت!
 با تجلی ہمکنار و بے خبر
 دور تر چوں میوہ از بیخ شجر
 چشم او جز رویت آدم سخا
 لغز بے باکانہ زد آدم کجاست!
 ورنہ او از خاکیاں بیزار بود
 مثل موسیٰ طالب دیدار بود!
 کاش بودے در زمان احمدے
 تار سیدے بر سر و سر ملے
 عقل او با خویشتن در گفتگوست
 نغزہ خود رو کہ راہ خود نکوست!
 ق

پیش نہ گامے کہ آمد آں مقام

کاند رو بے حرف می روید کلام!

حرکت بحیثیت الفردوس

درگذشتہم از حد این کائنات
 پانہ آدم در جہان بے جہات!

احمدے - حضرت شیخ احمد سرہندی

بے ہمین و بے یسار است این جہاں
فارغ از لیل و نہار است این جہاں
پیشِ اوقندیلِ اوراکم فسرد
حرفِ من از میپیت معنی ببرد!

بازبانِ آب و گل گفتارِ جاں!

در نفس پرواز می آید گراں!

اندکے اندر جہانِ دل نگر
تاز نورِ خود شو می روشن بھر
چیتِ دل؛ یک عالم بے رنگ بوست
عالم بے رنگ بے چار سوست
ساکن و ہر لحظہ پیار است دل
عالمِ احوال و افکار است دل
از حقائق تا حقیقت رفتہ عقل
سیراوبے جادہ و رفتار و نقل
صد خیال و ہر یک از دیگر جدت
کس نگوید این کہ گردوں آشنات
یا سرورے کا یاد از دیدار دوست
چشم تو بیدار باشد یا خواب
دل بہ بیند بے شعاع آفتاب

آں جہاں را بر جہانِ دلِ ثناں
من چہ گویم ز آنچه ناید در قیاس!

اندر عالم جہان نے دیگر سے
لازوال و ہر زمان نوعِ دگر
ہر زمان اور اکسائے دیگر سے
روزگارش بے نیاز از ماہ و مہر
ہر چہ در غیب است آید رو بڑ
در زبانِ خود چہاں گویم کہ چہیت
لالہ با آسودہ در کسار ہا
غنچہ ہائے سرخ و اسپید و کبود
آب ہائے سیمیں، ہوا ہائے عین سیریں
خیمہ ہائے قوت گوں ز زین طیناں
اصل او از کن و کانے دیگر سے!
ناید اندر وہم و آید در نظر!
ہر زمان اور اجمائے دیگر سے!
گنجہ اندر ساحتِ او نہ سپہرا
پیش از اں کز دل بروید آرزو!
ایں جہاں نور و حضور و زندگی است
نہرا گردندہ در گلزار ہا!
از دم قدوسیاں اورا کشود!
قصر ہائے باقبہ ہائے زمردیں!
شاہداں باطلعتِ آئینہ تاب!

گفت رومی "اے گرفتارِ قیاس
 از تجلی کارِ ہائے خوب و زشت
 یہ ہے کہ مینی قصر ہائے رنگ رنگ
 آنچہ خوانی کوثر و علمان و حوہ
 در گذر از اعتبار است حواس
 می شود آں دوزخ این گرد و بہشت!
 اصلش از اعمال و نئے از خشت و رنگ!
 جلوۂ این عالم جذب و سر و!

زندگی این جازویدار است و بس
 ذوق دیدار است و گفتار است و بس!

قصہ شرف النساء

گفتم این کاشانہ از لعل ناب
 این مقام این منزل این کاخ بلند
 اے تو دادی سالکان را جستجو سے
 گفت "این کاشانہ شرف النساء
 آنکہ می گیرد خراج از آفتاب!
 حوریاں بردر گمشد اعرام بند!
 صاحبِ او کیست؟ بہن بازگو سے
 مرغِ ہائش با ملائک ہم نواست!
 آفتاب!

قلزم ما این چنین گوهر نژاد
 خاکِ لاهور از مزارش آسمان
 آن سراپا ذوق و شوق و درد و داغ
 آن فروغِ دودۀ عبد الصمد
 تاز قرآن پاک می سوزد وجود
 در کمر تیغِ دو زوفاں بیت
 خلوت و شمشیر و تیران و نمان
 بر لب او چوں دمِ آخر رسید
 گفت اگر از راز من دارم خبر
 این دو قوت حافظ یک دیگر اند
 اندرین عالم که میسر و هر نفس
 وقتِ رخصت با تو دارم این سخن
 بیچ مادر این چنین دختر نژاد
 کس نداند راز او را در جہاں با
 حاکمِ پنجاب را چشم و چرخ
 فقر او نقشه که ماند تا ابد
 از تلاوت یک نفس فارغ نبود
 تن بدن هوش و هواس اللہ مست
 اے خوش آن عمرے کہ رفت اندر نیان
 سوے مادر دید و مشتاقانہ دید
 سوے این شمشیر و این قرآن نگر
 کائناتِ زندگی را محور اند
 دخترت را این دو محرم بود و بس
 تیغ و تیران را جدا از من مکن

دل باں حرفے کہ می گویم بنہ قبر من بے گنہ بد قندیل بہ!

مومنوں راتیں باسکرں ہست

تربت مارا ہمیں سماں ہست!

عمر ہا در زیر این نریں قباب بر مزارش بود شمشیر و کتاب

مرقدش اندر جهان بے ثبات اہل حق را داد پیغام حیات!

تا مسلماں کرد با خود آنچه کرد گردش دوراں بساطش در نور

مرد حق از غیر حق اندیشہ کرد شیر مولا روہی را پیشہ کرد!

از دلش تاب و تباہی رفت خود بدانی آنچه بر پنجاب رفت!

خالصہ شمشیر و قرآن را برد

اندر اں کشور مسلمانانی برد

زیارتِ امیر کبیر حضرت سید علی

ہمدانی و ملاط ساہرئی کستھیری

حرفِ رومی در دلم سوزے فگند آہ پنجاب! آل زمین ارجبند!

از تپِ یاراں تپیدم در بہشت کمنہ غمہارا خریدم در بہشت!

تا در اں گلشن صدایے در و مند از کنارِ حوضِ کوثر شد بلند!

”جمع کروم مشقتِ خاشاکے کہ سوزم خویش را
گل گماں دارو کہ بندم آشیای در گلستاں“
(غنی)

گفت رومی ”آنچہ می آید نگر دل مدہ با آنچہ بگذشت لے پیرا!

شاعرِ رنگیں نوا طہاہر غنی فقر او باطن غنی ظہاہر غنی!

نغمہ می خواند آں مستِ مدام در حضورِ سیدِ والا مقام

بيدالسادات، سالار عجم دست او معما تقدير اعم
 تاغزالی درس اللہ ہو گرفت ذکر و نکر از دودمان او گرفت
 مرشد آن کشور مینو طسیر میر و درویش و سلاطین امیر
 خطہ را آن شاہ دریا آستین داد علم و صنعت و تہذیب و دین
 آفرید آن مرد ایران صغیر با ہنر ہائے غریب و دلپذیر

یک نگاہ او کشاید صد گره

خیز و تیرش را بدل رہے بدہ

در حضور شاہ بہمان

زندہ رود

از تو خواہم سیریز داں را کلید طاعت از ما جست شیطان آفرید
 زشت ناخوش را چنان آراستن در عمل از ما نکونی خواستن

از تو پرسم این فنون سازی که چہ
 با قمار بندشیں بازی کہ چہ !
 مشت خاک و این سپہ گرد گرد
 خود بگو می ز پیدش کاسے کہ کرد؟
 کار ما افکار ما آزار ما
 دست بادنداں گزیدن کار ما!

شاه ہمدان

بندہ کز خویشتن دارد خبر
 آفریند منفعت را از ضرر!
 بزم بادپواست آدم را وبال
 رزم بادپواست آدم را جمال!
 خویش را بر اہرمن باید زدن
 تو ہمہ تیغ آں ہر سنگِ فتن!
 نیز تر شو تا منت در ضرب تو سخت
 ورنہ باشی درد و گیتی تیرہ سخت!

زندہ رود

زیر گردوں آدم آدم را خورد
 ملتے بر ملتے دیگر چرو!

جاں ز اہلِ خطہ سوز و چوں سپند
 خیزد از دل نالہ ہائے درویشد!
 زیرک و دراک و خوش گل نکتے است
 در جہاں تزدستی او آیتے است
 ساغرش غلظت اندر خون است
 در نئے من نالہ از مضمون است
 از خودی تابے نصیب افتادہ است
 در دیار خود غریب افتادہ است!
 دست مزد او بدست دیگران
 ماہی رودش بہشت دیگران!
 کاروانہا سوسے منزل گام گام
 کار او ناخوب بے اندام و خام!
 از غلامی جذبہ ہائے او ببرد
 آتشے اندر رگ تاشش فرسرد!
 تانہ پنداری کہ بود است این چنین
 جہہ ساہوارہ سود است این چنین!

در زمانے صف شکن ہم بودہ است

چیرہ و جانباز و پردم بودہ است!

کوہ ہائے خنگ سار اونگر آتشیں دست چنار اونگر!

خنگ سار سیندسر

در بہاراں لعل می ریزد رنگ
 خیزد از خاکش یکے طوفان رنگ!
 لکہ ہائے ابر در کوہ و دمن
 پنبہ پڑاں از کسان پنبہ زن!
 کوہ و دریا و غروب آفتاب
 من خدا را دیدم آنجا بے حجاب!
 بانسیم آوارہ بودم در نشاط
 بشتوازی نے می سر و دم در نشاط!
 مرغلے می گفت اندر شاخا
 باپشیزے می نیزد این بہارا!
 لالہ رست و زگرں شہلا دمید
 باد نوروزی گریبانش دریدا
 عمر با بالید ازین کوہ و کمر
 فستراز نورمت سر پاکیزہ ترا!
 عمر با گل رخت بر بست و کشاد
 خاک ما دیگر شہاب الدین نزاوا!
 نالہ پر سوز آں مرغ سحر
 داو جانم راتب و تاب دگر!

بشتوازی نے تلہج بہ شعر حضرت رومی 'بشتوازی نے چوں حکایت می کند،
 نشاط باغ مشہور در کشمیر شہاب الدین یکے از سلاطین مشہور کشمیر

تا کیے دیوانہ دیدم درخروش آنکہ برداز من مستلح صبر و ہوش!

”بگذر ز ما و نالہ مستانہ مجھ سے

بگذر ز شاخ گل کہ طلسمے است رنگ و بوے

گفتی کہ شبہم از ورق لالہ می چسکد

غافل دے است این کہ بگرید کنار حوئے!

این مشقت پر کجا و سرود این چنین کجا

روح غنی است مائمی مرگ آرزوے!

باد صبا اگر بہ جنیوا گذر کنی

حرفے ز ما بہ مجلس اقوام بازگوے

دہقان و کشت و جوے و خیاباں فروختند

توے فروختند و چہ ارزاں فروختند!

شاہ ہمدان

با تو گویم رمز باریک لے پسر
 جسم را از بہر جاں باید کد اخت
 گر ببری پارہ تن را ز تن
 لیکن آن جانے کہ گرد جلوہست
 جو ہرش با ہیچ شی مانند نیست
 گر نگمداری مہیہ در بدن
 چہیت جان جلوہست لے مرد در؟
 چہیت جان داؤن؟ بحق پرداختن با
 جلوہستی؟ خویش را در یافتن با
 خویش را نا یافتن نابودن است
 تن ہمہ خاک است و جاں والا کر
 پاک را از خاک می باید شناخت
 رفت از دست تو آن لخت بدن
 گر ز دست او را وہی، آید بدست
 ہست اندر بند و اندر بندیت
 و رہیشتانی ہن سر و غ انجمن
 چہیت جان داؤن دست لے مرد را؟
 کوہ را با سوز جاں بگرداختن
 در شبان چوں کو کبے بر یافتن
 یافتن، خود را بخود بخشودن است

ہر کہ خود را دید و غمیز از خوردنید
 رخت از زندان خود بیرون کشید
 جلوہ بدستے کہ بیسند خویش را
 خوشتر از نوشینہ داندیش را
 درنگاہش جان چو باد ارزاں شود
 پیش او زندان اولرزاں شود
 تیشہ او خارہ را برمی درو
 تا نصیب خود ز گیتی می برد

تا ز جان بگذشت، جانش جان است
 ورنہ جانش یک دم بہمان اوست

زندہ رو

گفتہ از حکمت زشت و نکوے
 پیر دانا نکتہ دیگر گوے
 مرشد معنی بگاہاں بودہ
 محرم اسرار شاہاں بودہ
 با فقیر و حکمراں خواہد خراج
 چیست اصل اعتبار تخت و تاج؟

محرم اسرار شاہاں الخ۔ تلمیح بکتاب بلوک کہ از تصانیف حضرت شاہ ہمدان است

شاہ ہمدان

اصل شاہی حسیت اندر شرق و غرباً
 فاش گویم با تو اے والامت م
 یا اولی الامرے کہ منکم شانِ اوست
 یا جو اں مردے چو صر صر تنہ خیز
 یا رضائے امتاں یا عرب و ضرب
 بن ج را جز باد و کس دادن حرام!
 آئی حق حجت و برہانِ اوست
 شہر گیر و خویش باز اندر ستیز
 روزِ صلح از شیوہ ہائے دلبری
 روزِ کیں کشور کشا از قاہری
 پادشاہی راز کس نتوان خرید
 می تو اں ایران و ہندستان خرید
 کس نگیرد از دکانِ شیشہ گر
 جامِ حم را اے جو اں باہنہ
 شیشہ را غیر از شکستن پیشہ نیست
 در بگیرد مال او جز شیشہ نیست

یا اولی الامرے الخ تلخیصاً بآیہ قرآن

بغنی

ہندرا این ذوقِ آزادی کہ داد؛ صیدر اسودا سے صیادی کہ داد؛
 آں برہمن زاوگانِ زندہ دل لالہ احمد زروسے شاں خجیل؛
 تیزبین و پختہ کار و سخت کوش ازنگاہ شاں فرنگ اندر خروش؛
 اہل شاں از خاکِ دامگیر بہت؛ مطلع این اختراں کشمیر بہت؛
 خاکِ مارا بے شرردانی اگر بردرون خود کیے بچشا نظر؛
 این ہمہ سوزے کہ داری از کجا بہت؛ این دم بادِ بہاری از کجا بہت؛
 این ہماں باد است کہ تاثیر او کوہسار ما بگیہ در رنگ و بو؛
 بیچ می دانی کہ روزے دروگر موجہ می گفت با موج و گر

وگر۔ دریاچہ معروف در کشمیر

چند در قلم بیک دیگر ز نیم
 زاده مایستی آن حجبے کہن
 ہر زمان برسنگ رہ خود را زند
 آن جوان کو شہر و دشت و در گرفت
 سطوت او خاکیاں محشر سے است
 ز سین اندر حد ساحل خطاست
 باکراں در ساختن مگر دوم
 گرچہ اندر کج غلطی صبح و شام
 خیز تا یک دم بسا حل سر ز نیم
 شور او در وادی و کوہ و دمن با
 تا بناسے کوہ را بر می کند
 پرورش از شیر صد مادر گرفت
 این ہمہ از ماست نے از دیگرے است
 ساحل ماسکے اندر راہ ماست
 گرچہ اندر کج غلطی صبح و شام

زندگی جولاں میان کوہ و دشت

اے خاک موبے کہ از ساحل گذشت!

اے کہ خواندی خط پیمائے جیات

اے ترا آہے کہ می سوزد جگر

اے ز تو مرغ چمن را ہاے وہو

اے بہ خاور دادہ غوغائے جیات

تو از بے تاب و ما بے تاب ترا

سبزہ از اشک تومی گیر و صنو!

اے کہ از طبع تو کشتِ گلِ دید
 اے ز امید تو جاننا پُر امید
 کاروانہ را صد اے تو در
 تو ز اہلِ خطہ نومیدی چرا؟
 دل میان سینہ شاں مردہ نیت
 اگر شاں زیر تیغ افسردہ نیت!
 باش تا بینی کہ بے آوازِ صورت
 ملتے بر خیزد از خاکِ قبور!
 غم مخور اے بندہ صاحبِ نظر
 برکش آں کہے کہ سوز و خشک و تر
 شہرِ ما زیرِ سپرِ لاجورد
 سوخت از سوزِ دلِ درویشِ مرد
 سلطنتِ نازک تر آمد از جبّاب
 از نوا تشکیلِ تقدیرِ ارم
 نشتر تو گرچہ در دلہا خلید
 پردہ تو از نواے شاعری است
 آنچہ گوئی ما در اے شاعری است!

تازہ آشوبے فگن اندر بہشت!

یک نوا متانہ زن اندر بہشت!

زندہ رود

بانٹہ درویشی در ساز و دما دم زن

چوں پختہ شومی خود را بر سلطنتِ جم زن

گفتند جهان ما آیا بتومی سازو؟

گفتم کہ نمی سازو! گفتند کہ بر ہم زن!

در می کد ما دیدم شاید حریفی نیست!

بار ستم دستاں زن با مغبیہ ما کم زن!

اے لالہ صحرائی تنہا نتوانی سوخت

ایں داغِ جگر تابیے بر سینہ آدم زن

تو سوزِ درون او، تو گرمیِ خون او

باور نکنی؟ چاکے در پیکرِ عالم زن

عقل است چراغ تو؟ در راہ گذارے رہ

عشق است ایغ تو با بندہ محرم زن

نخت دل پر خونے از دیدہ فروریزم

لعلے ز بدخشا تم بردار و نجسا تم زن!

صُحبت با شاعرِ مہندی بزمی مہری

نالہ من دعوتِ سوزِ مستم!

واں دگر از غزفہ رخ بنمود و دید!

دادم از درد و غم آں خاکِ دال!

گفت "اے جادوگرِ مہندی نشاد!

شبِ نیم از فیضِ نگاہِ او کہرا!

فطرتِ او چوں سحابِ آذری است!

حوریاں را در قصور و در خیم

آں کیے از خیمہ سر بیرون کشید

ہر دے را در بہشتِ جاودا

زیر لبِ خندید پیر پاکِ ناد

آں نوا پر داز مہندی را نگر

نکتہ آرائے کہ ناشِ بزمی است

از چمن جبر غنچہ نورس نہ چید

نغمہ تو سوسے ما اورا کشید!

پادشاہ ہے بانو لے از چمن

ہم فقط راند رفت جام اول بند!

نقشِ خوبے بند از فکر شکوف

یک جہاں معنی نہاں اندر دوحرا!

کارگاہ زندگی را محسوس است

اوجہم است و شعر او جام جم است!

ماہ غنیمتیم، منیر بر خاستیم

باز باوے صحبتے آراستیم

زندہ رود

اے کہ گفتی نکتہ ہائے دلنواز

مشرق از گفتار تو داتاے راز!

شعر را سوز از کج آید بگوے

از خودی یا از خدا آید بگوے!

برتری ہری

کس نداند در جہاں شاعر کجاست

پردہ او از ہم وزیر نواست!

اس دل گرنے کے وار و درکنے - پیش پینواں ہم نمی گیرد قرار!
 جان مارالذت اندر جستجوست - شعر اسوز از مقام آرزوست!
 سنے تو از تاک سخن مستی دم - گرترا آید میسر این مہتام
 بادو بیتے در جهان سنگ و خشت - می تو اں بردن دل از جو رہشت!

زندہ رود

ہندیوں را دیدہ ام در پیچ و تاب
 سرسوق وقت است کوئی بے جاب!

بزرگی ہری

این خدا یان تنک مایہ ز سنگ اندوز خشت!
 بزرگی ہست کہ دور است ز دیروز کشت!

سجدہ بے ذوق عمل خشک و بجا سے زند

زندگانی ہمہ کردار چہ زیبا و چہ زشت!

فانش گویم بتو حرفے کہ نداند ہمہ کس

اے خوش آں بندہ کہ بر لوح دل اورا بنوشت!

ایں جہانے کہ تو بینی اثر یزدان نیست

چرخہ از تست ہم آں سرشته کہ بر دوک تو رشت!

پیش آئین مکافات عمل سجدہ گزار

ز آنکہ خیزد ز عمل روزخ و اعراف و بہشت!

حرکت بہ کلخ سلاطین مشرق

نادر، ابدالی، سلطان شہید

رفت در جانم صدے برتری مست بودم از نولے برتری

x عمل سے بڑی بینی ہے جنت بھی صہتم بھی +
یہ انسانوں کے طور پر ہیں نہ فوری ہے زندگی،
اقبال (پانڈ)

گفت رومی چشم دل بیدار بہ
 پابروں از حلقہ افکار نہ
 کردہ بر بزم درویشاں گذر
 یک نظر کاخِ سلاطین ہم نگرا
 خسروانِ مشرق اندر انجمن
 سطوتِ ایران و افغان و دکن
 تا در آں داناے رمزا سخا
 با مسلمان داد پیغام داد
 مرد ابدالی وجودش آیتے
 داد افغان را اساس ملتے
 آں شهیدانِ محبت را امام
 دآبروے ہند و چین و روم و شام
 نامش از خورشید و مہتاب بندے
 خاکِ قبرش از من و تو زندہ ترا
 عشقِ رازے بود بر صحرا نہاد
 تو ندانی جاں چہ شتاقانہ داد؟
 از نگاہِ خواجہ بدر و حسین
 فقیرِ سلطان وارثِ جذبِ حسین!

رفت سلطان زیں سرے ہفت روز

نوبت او در دکن باقی ہنوز!

حرف و صوتم خام و سکرم ناتمام
 کے تو اں گفتن حدیثِ آں مقام!

نوریوں از جلوہ ہائے او بصیر
 قصرے از فیروزہ دیوار و درش
 رفعت او برتر از چند و چگون
 آن گل و سرو و بزم آن شاخا
 ہر زماں برگ گل و برگ شجر
 این قدر باد صبا افسوں گراست
 ہر طرف فوارہ ہا گو ہر سروش
 بارگاہے اندراں کاخے بلند
 سقف و دیوار و اساطین از عقیق
 بر زمین و بر بسیار آن وثاق
 در میان بنشستہ بر اوزنگ نر
 رومی آن آئینہ حسن ادب
 زندہ و دانا و گویا و خیر!
 آسمان نیگلوں اندر برش!
 می کند اندیشہ را خوار و زبوں!
 از لطافت مثل تصویر بہار!
 دارد از ذوق نمودنگ دگر!
 تا مژہ بر ہم زنی زرد اجڑ است!
 مرغک فرودس زاد اندر خروش
 ذرہ او آفتاب اندر کند!
 قرش او از لیشم و پرچیں از عقیق!
 حوریاں صف بستہ بازین نطاق!
 خسروان جسم چشم بہرام فر
 با کمال دلبری بکشتاد لب

گفت مرے شاعرے از خاور است شاعرے یا ساحرے از خاور است!

فکر او بار یک جاننش دردمند
شعر او در خاوراں ہونے لگند!

نادر

خوش بیایانے نکتہ سنج خاوری
محرم رازیم! با ماراز گوے
اے کہ می زیب ترا حرف دری
آنچه می دانی ز ایراں باز گوے!

زندہ رود

بعدت چشم خود بر خود کشا
کشتہ ناز بستان شوخ و شنک
لیکن اندر حلقہ ہواے فتاد
خالق تہذیب و تقلید رنگ!
کار آں وارفتہ ملک و نسب
ذکر شاپور است و تحقیق عرب!

روزگار اوتھی از واروات
از قبور کهنہ می جوید حیات

با وطن پیوست و از خود درگذشت
دل برستم داد و از حیات درگذشت!

نقش باطل می پذیرد از فرنگ

سرگذشت خود بگیرد از فرنگ!

پیرسی ایران زمان یزد جرد
چہرہ او بے فروغ از خون سرد

دین و آئین و نظم نام او کهن
شید و تارِ صبح و شام او کهن!

موجِ مے در شیشه تاش نبود
یک شر در تودہ خاکش نبود

تا ز صحرائے رسیدش محشرے
آنکہ داد اورا حیاتِ دیگرے!

این چنین حشر از عنایاتِ خداست
پارس باقی! رومۃ الکبریٰ کجاست؟

آنکہ رفت از پیکر او جان پاک
بے قیامت بر نہی آید ز خاک!

مردِ صحرائی بایراں جاں و مید
باز سوئے رنگ زار خود میس!

کنہہ را از لوح مابستر دور رفت
برگ و سازِ عصر نو آورد و رفت!

آہ احسانِ عرب نشناختند
از تیشِ افزنگیساں بگداختند!

نمودار می شود روح ناصر و علومی و
غزلے مستانه سیرتیب دعائیب میشود

دست را چوں مرکب تیغ و تسلیم کردی مدار
بیچ غم گر مرکب تن لنگ باشد یا عن
از شیر شیر و از نوک تسلیم زاید مینر
لے برادر همچو نور از نار و نار از نار و ن
بے ہنرداں نزد بے دین ہم تسلیم ہم تیغ را
چوں نباشد دین نباشد کلک و آہن را شن

دیں گرامی شد بدانا و بنا دال خوار گشت
 پیش نادال دین چو پیش گاو با شد یمن!
 ہچو کر پاسے کہ از یک نیمہ زوالیہ اس را
 کرتہ آپدوز دگر نیمہ میودی را کفن!

ابدالی

آک جواں کو سلطنت با آفرید باز در کوہ و قفار خود رسید!
 آتشے در کوہ مارش بر فرخت خوش عیار آمد برون یا پاک خست؟

زندہ رود

امتناں اندرا خوت گرم خیز او برادر با برادر ستیز!
 از حیات او حیات خاور است طفلک دہ سالہ اش لشکر گریست!

بے خبر خود را از خود پر داخته
 ممکنات خویش را نشناخته!
 هست دارے دل و غافل ندول
 تن ز تن اندر شراق و دل زدول!
 مرد ربه و راه بنزل راه نیت
 از مقاصد جان او آگاہ نیت!
 خوش سرود آں شاعر افغان شناس
 آنکہ بسیندا باز گوید بے ہر آں!
 آں حکیم ملت افغانیاں
 آں طیب ملت افغانیاں!
 راز قوے دید و بے باکا کہت
 حرف حق باشوخی رندانہ کہت!

”اشترے یابد اگر افغان حُر

بایراق و ساز و بانبار دُر

ہمت دوشش از اں انبار دُر

می شود خوشنود بازنگشتر!

شاعر افغان شناس - خوشحال خان خٹک -

ابدالی

در نهاد ماتب و تاب از دل است خاک ابیداری خواب از دل است
 تن زمرگ دل و گریه می شود در مسما با شش عرق خون می شود
 از فساد دل بدن هیچ است هیچ دیده بر دل بند و جز بر دل میچ
 آسیایک پیکر آب و گل است نلت افغان دران پیکر دل است
 از فساد او فساد آسیا در کشاد او کشاد آسیا
 تا دل آزاد است آزاد است تن در نه کا به در ره باد است تن
 همچو تن پاسبان است دل مرده از کین زنده از دین است دل

قوت دین از ممتام وحدت است

وحدت از مشهور و گدولت است

شرق را از خود برد و تقلید غرب بایده این اقوام را تنقید غرب

قوتِ مغرب نہ از چنگ و رباب
 نے زرقص و ختران بے حجاب!
 نے ز سحرِ احمران لالہ روت
 نے ز غمش از خطِ لاطینی است!
 محکمٰی اورانہ از لادینی است
 قوتِ افرنک از علم و فن است
 حکمت از قطع و بریدِ جامہ نیست
 علم و فن را سے جوان شوخ و تنگ
 اندرین رہ جز نگہ مطلوب نیست
 نے زرقص و ختران بے حجاب!
 نے ز غمش از خطِ لاطینی است!
 از ہمیں آتش چرغش روشن است
 مانع علم و ہنر عمامہ نیست!
 مغربی باید نہ بلبوکسِ فرنگ!
 این گلہ یا آن گلہ مطلوب نیست

فکر چالا کے اگر داری بس است

طبعِ دراکے اگر داری بس است!

گر کے شبہا خورد و دِ چراغ
 گیرد از علم و فن و حکمت سراغ!
 ملکِ معنی کس صد اورانہ بست
 بے جہادِ پیہے ناید بدست!
 ترک از خود رفتہ و مستِ فرنگ
 ز ہر نوشین خوردہ از دستِ فرنگ

زانکہ تریاقِ عراق از دست داد

من چه گویم جز خدایش یار باد!

بنده افزنگ از ذوق نمود

می برد از غربیاں رقص و سرود!

نقدِ جان خویش در بازو به لہو

علم و شوار است می سازد به لہو!

از تن آسانی بگیری و سهل را

فطرت او در پذیرد و سهل را!

سهل را جستن دین دیر کمن

این دلیل آنکہ جان رفت از بدن!

زنده رود

می شناسی چیست تہذیبِ فرنگ

در جہان او دو صد فرسوسِ رنگ!

جلوہ ہائیش خانمانہا سختہ

شاخ و برگ و آتش باہنا سختہ!

ظاہرش تابندہ و گیرندہ است

دل ضعیف است و نگہ ابدہ است!

پشتم بیسند دل بلغزد اندر دل

پیش این بت خانہ افتد رنگول!

کس نداند شرق را تقدیر چیست! دل بظاہر بستہ را تدبیر چیست؟

ابدالی

عزم و حزم پہلوی و ناورا است	آنچه برتقدیر شرق قادر است
ناخن او عقدهٔ ایراں کشاد	پہلوی آں وارثِ تختِ قبا
آں نظامِ ملتِ افغانیاں	ناور آں سرمایۂ درانیاں
لشکرش از کوهسار آمد برون	از غمِ دین و وطن زار و زبون
باعد و فولاد و بایراں حیراں	ہم سپاہی ہم سپہ گرم ہم ایر
عصر حاضر را نکو سنجیدہ است	من فدای آنکہ خود را دیدہ است

غریباں را شیوہ ہاے ساحری است

یکجہ جز بر خویش کردن کافر می است

سلطان شہید

بازگو از ہندو و از ہندوستان
آنکہ باکاشش نیزد بوستان
آنکہ اندر سجدش ہنگامہ مرد
آنکہ دل از بہر او خون کردہ ایم
از غم ماکن غم اور اقیاس
عہ آہ از اں معشوق عاشق ناشناس

زندہ رود

ہندیان منکر ز قانون فرنگ
در نگیرد و فرانسون فرنگ
روح را بار گراں آئین غیر
گرچہ آید ز آسمان آئین غیر

سلطان شہید

چوں بر وید آدم از مشت گلے
باولے، بارزولے در ولے!

لذتِ عصیاں پیشیدن کاراوست
 غیر خود چیزے ندیدن کاراوست
 زانکہ بے عصیاں خودی ناید بست
 تا خودی ناید بست آید شکست
 زائر شہر و دیارم بودہ
 چشم خود را بر مزارم بودہ
 اے شناساے حدودِ کائنات
 در دکن ویدی ز آثارِ حیات؟

زندہ رود

تخم اشکے ریختم اندر دکن
 لالہ ہا روید ز خاکِ آن چین !
 رود کاویری مدام اندر سفر
 دیدہ ام در جان او شورے دگرا

سلطان شہید

اے ترا دادند حرفِ دلِ سرور
 از تپِ اشکِ تومی سوزم ہنوز
 کاو کاوِ ناخنِ مردانِ راز
 جھے خوں بکشاد از رگہائے ساز

آں نواکز جان تو آید بروں
 می دید هر سینہ را سوزد روں
 بودہ ام در حضرت مولاے گل
 آنکہ بے او طے نمی گردد سبل
 گرچه آنجا جرات گفتار نیست
 روح را کلمے بجز ویدار نیست
 سو ختم از گرمی اشعار تو
 بر زبانه رفت از افکار تو
 گفت این بیتے کہ بر خواندی نہ کیست؟
 اندر و ہنگامہ ہاے زندگی است
 باہماں سوزے کہ در سازد بجا
 یک و حرف از ما بہ کاویری سا

دربہاں تو زندہ رود او زندہ رود

خوشترک آید سرود اندر سرود

پیغام سلطان شہید بہ رود کاویری

(حقیقت حیات و مرگ و شہادت)

رود کاویری یکے ز یک خرام
 خستہ شاید کہ از سیر دوم

در کہستان عمر با نالیسده
 اے مرا خوشتر ز جیون و فرات
 آہ شہرے کو در آغوش تو بود
 کہ نہ کریدی شباب تو ہما
 موج تو جب سندانہ گوہر نژاد
 اے ترا سازے کہ سوز زندگی است
 آنکہ می کردی طواف سطوش
 آنکہ صحرا با ز تدریش بہشت
 آنکہ فاکش مرجع صد آرزوست
 راہ خود را با مژہ کا ویدہ
 اے دکن را آب تو آب حیات
 حسن نوشتیں جلوہ از نوشت تو بود
 پیچ و تاب زنگ و آب تو ہما
 طرہ تو تا ابد شوریدہ باد
 بیچ می دانی کہ این پیغام کہیت؟
 بودہ آئینہ دار دوش
 آنکہ نقش خود بخون خود نوشت
 اضطراب موج تو از خون اوست

آنکہ گفتارش ہمہ کردار بود

مشرق اندر خواب او بیدار بود

آہ شہرے کو دعاغوش الخ۔ شہر سیرنگا پٹم

اے من و تو موبجے از رو حیثت ہر نفس دیگر شود این کائنات

زندگانی انقلاب ہر دم ہست زانکہ او اندر سراغ عالمے است

تار و پود و ہر وجود از رفت و بود این ہمہ ذوق نمود از رفت و بود

جادہ ہا چون رہرواں اندر سفر ہر کجا پنہاں سفر پیدا حضر!

کاروان و ناقہ و دشت و نخل ہر چہ بینی نالدا از در در حیل!

در چین گل مہمان یک نفس ، رنگ و آتش مستخان یک نفس!

موسم گل؟ ماتم و ہم نامے و نوش غنچہ در آغوش لغزش گل بدوش!

لالہ را گفتہم کیے دیگر بسوز گفت رازمانی دانی ہنوز!

از خس و خاشاک تعمیر وجود

غیر حسرت چیت پاداش نمود؟

در سراے ہست بود آئی؟ میا از عدم سوے وجود آئی؟ میا

در بیانی چون شرار از خود مرو در تلاش خرمنے آوارہ شو!

تاب و تباہی اگر مانند مہر
 پابند در وسعت آباد سپہر
 کوه و مرغ و گلشن و صحرا بسوز
 ماہیاں را در تیر دریا بسوز
 سینہ داری اگر در خورد تیر
 در جہاں شاہیں بزمی شاہیں بسوز
 زانکہ در عرض حیات آمد ثبات
 از خدا کم خواستم طول حیات
 زندگی را چیت رسم و دین کبیش
 یک دم شیری باز صد سال پیش
 زندگی محکم ز تسلیم و رضا است
 موت نیرنج و طلسم و سیاست
 بندہ حق ضعیفم و آہوست مرگ
 یک مقام از صد مقام اوست مرگ
 میفتد بر مرگ آن مرد تمام
 ہرزمان میسر دغلام از بیم مرگ
 مثل شاہینے کہ افتد بر جم
 بندہ آزاد را ساشانے دگر
 زندگی اورا حرام از بیم مرگ
 مرگ اورا می دہد جانے دگر
 مرگ آزادان ز آنے بیش نیست
 او خود اندیش است مرگ اندیش نیست

بگذرا از مرگے کہ سازد بالحد
 مرد مومن خواهد از یزدان پاک
 زانکہ این مرگ است مرگِ دام و دوا
 آں دگر مرگے کہ برگیرد ز خاک !
 آخِرین تکبیر در جنگاہِ شوق !
 مرگ پور مرتضیٰ چیزے دگر !
 جنگِ شاہانِ جہاں غارت گری است
 جنگِ مومن چپیت بہ ہجرت سوتے دوا
 ترکِ عالم، اختیارِ کوئے دوست !
 آنکہ حرفِ شوق با اقوام گفت
 جنگِ را رہبانی اسلام گفت !

کس نداند جز شہید این نکتہ را
 کو بخون خود خرید این نکتہ را

را

آنکہ حرفِ شوق الخ یعنی حضور سرور کائنات در مصرع ثانی اشارہ ایست بحدیث
 الجہاد رہبانیتہ الاسلام،

زندہ رودرخصت می شود از فردوین کین

ولقاصا سے حوران ہشتی

پیرِ رومی گفت در گوشتم کہ خیر!	شیشہ صبر و سکونم ریز ریز
آہ آں ایوان و آں کاخ بریں!	آں حدیث شوق و آں جذب و یقین
یک ہجوم حور دیدم بردکش!	بادل پر خوں رسیدم بردکش
زندہ روداے صاحب سوز و سرو!	بر لبِ شاں زندہ روداے زندہ رو!
یکے دو دم بامانشین بامانشین!	شور و غوغا از یسار و از میسین

زندہ رود

دایہ کو داند اسرار سفر ترسد از من نزل ز درہزن بیشتر

عشق در حیرت و وسال آفتاب نیست
بے حجابی لایزال آسودہ نیست

ابتدا پیش بتاں افتادگی
انتہا از دلبراں آزادگی!

عشق بے پروا و ہر دم در ریل
در مکان و لامکان ابن السبیل!

کیش ما مانند موج تیز گام

اختیار جادہ و ترک مقام!

خورانِ ہمیشہ

شبیوہ ہا دارمی مشال روزگار

یک نواسے خوش دروغ اندامدار

غزل زندہ رود

بآدمے ز سیدی خدایچی جوئی
ز خود گر سنجیدہ آشناچی می جوئی!

گر بشلخ گل آویز و آب و نم و کش
 پریدہ رنگ از باد صبا چہ می جوئی؟
 دو قطرہ خون دل است آنچہ مشک ^{مند}
 تو لے غزال حرم در خطا چہ می جوئی؟
 عیار فقر ز سلطانی و جہانگیری است
 سر پرچم بطلب بوریہ چہ می جوئی!
 سراغ او ز خیا بان لالہ می گیرند
 نو لے خون شدہ از ما چہ می جوئی!
 نظر ز صحبت روشن دلاں سفینہ ترا
 ز درد کم بصری تو تیا چہ می جوئی!

قلندریم و کرامت باہماں مبنی است

ز نا نگاہ طلب کیمیا چہ می جوئی!

حضور

گر چہ جنت از تجلی ہاے اوست
 جاں نیاساید بجز دیدار دوست
 ما ز اصل خویش تن در پردہ ایم
 طائریم و آسشیاں گم کردہ ایم!
 علم اگر کج فطرت و بد گوہر است
 پیش چشم ما حساب اکبر است

علم را مقصود اگر باشد نظر ✓ می شود ہم جادہ و ہم راہ منہ
 می نهد پیش تو از قشر وجود تا تو پرسی چیست راز این نمود
 جادہ را ہموار سازد این چنین شوق را بیدار سازد این چنین
 درد و داغ و تاب و تب بخشد ترا گریہ ہائے نیم شب بخشد ترا
 علم تقسیم جہان رنگ و بو دیدہ و دل پرورشش گیرد از تو
 بر مقام جذب و شوق آرد ترا باز چون حبس بریل بگذارد ترا!
 عشق کس را کے سخلوت می برد اوز چشم خویش غیرت می برد!

- اول او ہم رفیق و ہم طریق

آخر او راہ رفتن بے رفیق!

در گذشتہم زان ہم جور و قصود زورق جاں با ختم در بحر نور!
 غرق بودم در تماشا سے جمال ہر زماں در انقلاب و لایزال!
 گم شدم اندر صنمیں کائنات چوں رباب آمد چشم من جیتا!
 زورق جاں با ختم در بحر نور!
 ہر زماں در انقلاب و لایزال!
 چوں رباب آمد چشم من جیتا!
 گم شدم اندر صنمیں کائنات

آنکہ ہر تارکش رباب و بگرے
 ہر نو از دیگرے خونیں ترے!
 ماہمہ یک دودمان نار و نور
 آدم و مہر و مہ و جبیریل و حور!
 پیش جاں آئینہ آویختند
 حیرتے را باقیس آمیختند!
 صبح امروز کے کہ نورش ظاہر است
 در حضورش دوش و فردا حاضر است!
 حق ہویدا باہمہ اسرارِ خویش
 بانگاہ من کند دیدارِ خویش!
 دیدنش افسرودن بے کاستن!
 دیدنش از قبرین بر خاستن!
 عبد و مولا در کین یک دگر
 ہر دو بے تاب اندازدوق نظر!

زندگی ہر جا کہ باشد جستجو است!

حل نشد این نکتہ من صیدم کہ اوست!

عشق جاں راندتِ دیدار د
 باز بانم جراتِ گفتار داد
 دے دو عالم از تو بانور و نور
 اندکے آں خاکدانے را مگر
 بندہ آزاد را تا سازگار
 برود از سنبلِ اونیش خار!

غالبان غرق اند در عیش و طرب
 کار مغلوبان شمار روز و شب!
 از ملوکیت جہان تو خراب
 تیرہ شب در آستین آفتاب!
 دانش افزنگیاں غارت گری
 دیر ما خیر شد از بے حیدری!
 آنکہ گوید لا الہ بچارہ ایست
 فکرش از بے مرکزی آوارہ است!
 چار مرگ اندر پے این دیر
 سود خوار و والی و ملا و پیر!

این چنین عالم کجا غنایان تست
 آب و گل و لے کہ بردمان تست

ندائے جمال

کلب حق از نقشہاے خوب نوشت
 ہر چہ مارا سازگار آمد نوشت!
 چیست بودن دانی لے مرد نجیب؟
 از جمال ذات حق بردن نصیب!
 آفرین جستجوے دلبرے!
 و نمودن خویش را بر دیگرے!

این همه ہنگامہ ہے ہست و بود
 زندگی ہم سانی و ہم باقی است
 زندہ ہست شتاق شو خلاق شو
 در شکن آزا کہ ناید سازگا
 بندہ آزاد را آید گراں
 ہر کہ اورا قوتِ تخلیق نیست
 از جمالِ انصیبِ خود نبرد
 از نخیلِ زندگانی بر نخورد
 از زمینِ خود چون شیر باش
 خود جہانِ خویش را تقدیر باش

زندہ رود

چیت آئینِ جہانِ رنگ و بو
 جز کہ آبِ رفتاری ناید بجو

زندگانی را ستر تکرار نیست فطرت او خوگر تکرار نیست!

زیر گردوں رجعت اور انارو است چوں زیبا افتاد قومی بر سخا!

نلتے چوں مرد کم خمیند ز قبر

چارۂ او عیبت غیبی را از قبر و صبرا

ندائے جمال

زندگانی نیست تکرارِ نفس اصل او از حقی و قیوم است و بس!

قربِ جاں با آنکہ گفت اتی تتریباً از حیات جاوداں بدون نصیب!

فرو از توحید لاهوتی شود نلت از توحید جبروتی شود!

بازید و شبلی و بوذر از دست امتاں را طغرل و سحر از دست!

بے تجلی نیست آدم را اثبات جلوۂ مافرد و نلت را حیات!

ہر دو از توحید می گیر و کمال زندگی این را جلال آن را جمال!

این سلیمانی است آن سلطانی است
آن سراپا فتنه رو این سلطانی است

آن یکی را بسند این کرد و یکی

در جہاں با آن نشین با این بزی با

چمیت گت اے کہ کوئی لا الہ ؟
باہر از این چشم بودن یک گنگہ !

اہل حق را حجت و دعوائے یکے است
دخیمہ باے ما جدا، دلہا یکے است !

ذرہ ہا از یک نگاہی آفتاب
یک نگہ شو تا شود حق بے حجاب !

یک نگاہی را چشم کم بسین
از تجلی باے توحید است این !

تلنے چوں می شود توحید مست

قوت و جبروت می آید بدست !

روح ملت را وجود از انجمن
روح ملت نیست محتاج بدن !

تا وجودش را نمود از محبت است
مرد چوں شیرازہ صحت شکست !

مردہ ؟ از یک نگاہی زندہ شو
بگذر از بے مرکزی پائین شو

نیمہ نئے ماجد اولہا یکے است، - عربی ضرب الثل

وحدتِ افکار و کردار آفرین
تا شوی اندر جہاں صاحبِ نگین!

زندہ رود

من کیم؟ تو کیستی؟ عالم کجاست؟
در میان ما تو دوری چراست؟
من چرا در بند تقدیرم بگو
تو نمیری من چرا میسرم بگو!

ندائے جمال

بودہ اندر جہاں چار سو
ہر گنج بد اندر میسر دورو
زندگی خواہی خودی را پیش کن
چار سورا عرق اندر خویش کن
باز بینی من کیم تو کیستی
در جہاں چوں مردی و چوں زبستی

زندہ رود

پوزششیں این مرد ناداں در پذیر
 پرده را از چہرہ تقدیر گیر
 انقلابِ روس و الماں دیدہ ام
 شوز در جانِ مسلمان دیدہ ام
 دیدہ ام تدبیرِ باے غرب و شرق
 و انما تقدیرِ باے غرب و شرق!

افنادنِ تجلیِ جلال

ناگماں دیدم جہانِ خویش را
 آن زمین و آسمانِ خویش را
 غرق در نورِ شفقِ گوں دیدمش
 سرخ مانندِ طبرخوں دیدمش!
 زان تجلیِ ہاکہ در جانم شکست
 چون کلیمِ اسدنتادم جاوہست!
 نورِ او ہر پردگی را وا نمود
 تابِ گفتار از زبانِ من بود!

از ضمیرِ عالم بے چسند و چون
 یک نوالے سوزناک آمد بروں!

”بگذر از خاور و افسونی افزنگ مشو

کہ نیرزد بجوے این ہر دیرینہ و نو

آن گنبنے کہ تو با اہر منساں ہنتم

ہم سبب بریل اسینے نتوان کرو گروا

زندگی انجمن آراونگہ دار خود است

اے کہ در قافلہ ، بے ہمہ مشو با ہر روا

تو فروزندہ تر از ہر منسیر آمدہ

آسپناں زہی کہ بہر ذرہ رسائی پر تو!

چوں پر گاہ کہ در بگذر باد افتاد

رفت اسکن در و دارا وقت باد و خسر و

از تنک جامی تو میکہ رسوا کردید

شیشہ گیر و حکیم سا نہ بیا شام و پروا

خطاب بہ جاوید
سخنے بہ نثر ادو نو

خطاب بہ جاوید

(سخنے بہ نثر اولو)

این سخن آراستن بے حاصل است
 بر نیاید آنچه در قر دل است!
 گرچه من صد نکتہ گفتم بے حجاب
 نکتہ دارم کہ ناید در کت اب!
 گر گویم می شود چپیدہ تر
 حرف و صوت اورا کن در پوشیدہ تر

سوز اورا از بگاہ من بگیر

یا ز آہ صبح گاہ من بگیر!

مادرت در سخنستیں با تو داد
 غنچہ تو از نسیم او کشاد!
 از نسیم او ترا این رنگ و بوست
 اے متلع ما بہاے تو از بوست!

دولت جاوید ازو اندوختی از لب او لا اله آموختی!
 اے پسر! ذوق نگہ از من بگیر سوختن در لا اله از من بگیر!
 لا اله کوئی؟ بگو از رو سے جاں تا زاندام تو آید بوسے جاں!
 ہر وہ کہ گردد ز سوزِ لا اله دیدہ ام این سوز را در کوه و کہ!
 این دو حرفِ لا اله گفتار نیست لا اله جز تیج بے زہنار نیست!

زیستن با سوزِ او قناری است

لا اله ضرب است و ضرب کاری است!

مومن و پیش کساں بستن ز طاق! مومن و غداری و فقر و نفاق!
 با پیشینے دین و ملت را فروخت ہم متاعِ خانہ و ہم خانہ سوخت!
 لا اله اندر نمازش بود و نیست نازہ اندر نیازش بود و نیست!
 نور در صوم و صلوات او نماز جلوۂ در کائنات او نماز!
 آنکہ بود اند اورا ساز و برگ فتنہ او حب مال و ترس مرگ!

رفت ازو آںستی و ذوق و سرو
 صحبتش با عصر حاضر در گرفت
 آں ز ایراں بود و این ہندی نژاد
 تا جہاد و حج نماںد از واجبات
 روح چون رفت از صلوات از صیام
 سینہ ہا از گرمی فتسراں تہی
 دین او اندر کتاب و او گبور
 حرف دین را از دو پیغمبر گرفت
 آں ز حج بیگانہ و این از جہا و
 رفت جاں از پیکر صوم و صلوات
 فردنا ہوار ملت بے نظام
 از چنین مرداں چہ امید بہی

از خودی مرد مسلمان در گذشت

اے خضر دستے کہ آب از سر گذشت!

سجدہ کزوے زمین لرزیدہ است
 سنگ اگر گیرد نشان آن سجود
 این زماں جز سر زیری ہیچ نیست
 آں شکوہ ربی الالے کجاست
 بر مرادش مہر و مہ گردیدہ است
 در ہوا آشفقت گرو ہم چودو
 اندر وجہ ضعف پیری ہیچ نیست
 این گناہ اوست یا تقصیر ما؟

ہر کے بر جاوہ خود تنہا درو ناوہ ما بے زمام و ہرزہ دوا

صاحب قرآن و بے ذوق طلب

العجب ثم العجب ثم العجب!

گر خدا سازد ترا صاحب نظر روزگارے را کہ می آید بنگر!

عقلها بے باک و اہما بے گداز چشمہا بے شرم و غرق اندر مجاز!

علم و فن، دین و ریاست عقل و دل نزوج نزوج اندر طواف آب و گل!

آسیا آں مرز و بوم آفتاب غیر ہیں، از خویش تن اندر حجاب!

قلب او بے وارد است نو بنو حاصلش را کس نگیں بر باد و جوا

روزگار کشش اندرین دیرینہ دیر ساکن و بیخ بستہ بے ذوق سیر!

عبید ملایان و نچیب سرملوک آہوے اندیشہ اولنگ و لوک!

عقل و دین و دانش و ناموس و ننگ بستہ فتراک لر و ان فرنگ!

تا ختم بر عالم افکار او بر دریدم پردہ اسرار او!

در میان سینه دل خوں کرده ام

تا جانش را در گویوں کرده ام!

من بطبع عصر خود گفتم دو حرف
کرده ام بحسبین را اندر دو حرف!

حرف بیجا بیج و حرف نمیشود
تا کنم عقل و دل مردان شکا!

حرف تہ دایے باندا ز فننگ
نالہ مستانہ از تار چنگ!

اصل این از ذکر و اصل آن ز فکر
اے تو باد او ارث این فکر و ذکر!

آبجویم از دو بحر اصل من است
فصل من فصل است ہم وصل من است!

تا مزاج عصر من دیگر فتاد

طبع من ہنگامہ دیگر نہاد!

نوجوانان تشنہ لب، خالی اباغ
شستہ روتا ریک جان، روشن اباغ!

کلم نگاہ و بے یقین و ناامید
چشم نشان اندر جہاں چیزے ندید!

ناکساں منکر ز خود مومن بنیہ
خشت بند از خاک نشان معمار دیک!

حرف بیجا بیج الخ۔ تلمیح بکتاب تشکیل جدید الہیات اسلامیہ بزبان انگریزی

کتاب از مقصود خویش آگاہ نیست
تا بجزب اندر روشش راہ نیست!
نورِ فطرت راز جانہا پاک شست
یک گلِ رغنازش شاخِ اوزرست!
خشت را معمارِ کج می نهد
خوے بط با بچہ شاہیں دید!
علم تا سوزے نگیرد از حیات
دل نگیرد لذتے از واردات!
علم جز شرحِ مقامات تو نیست
علم جز تفسیرِ آیات تو نیست!
سو ختن می باید اندر نارِ حس
تا بدانی نقرہ خود را ز مس!

علم حق اول حواس آخر حضور

آخر او می بگنجد در شعور!

صد کتاب آموزی از اہل ہنر ✓ خوشتر آن در سے کہ گیری از نظر
ہر کسے زان می کہ ریزد از نظر
از دم بادِ سحر سیر و چراغ
مست می گردد باندازدگر!
لاالہ الا اللہ
کم خور و کم خواب و کم گفتار بکش
گر د خود گردندہ چوں پر کار بکش!

منکر حق نزد ملاک است
 منکر خود نزد من کافرت است
 آن بانکار وجود آمد 'عجول'
 این عجول و ہم ظلوم و ہم جهول!
 شیوۂ اخلاص را محکم بگیر
 پاک شواذ خوف سلطان و اسیر
 عدل در قمر و رضا از کف مده
 قصد درفت و غنا از کف مده
 حکم دشوازی است؛ تا ویلے مجو
 جز بقلب خویش قندیلے مجو
 حفظ جان با ذکر و فکر بے حجاب
 حفظ تن با ضبط نفس اندر شباب
 حاکمی در عالم بالا و پست
 جز بحفظ جان و تن ناید بدست
 لذت بپیر است مقصود و نفس
 گزند بر آشتیاں واری میسر
 ماہ گردد تا شود صاحب مقام
 سیر آدم را مستام آمد حرام
 زندگی جز لذت پر و از نیست
 آشتیاں با فطرت اور ساز نیست
 رزق نراغ و گرس اندر خاک گو
 رزق بازاں در سواد ماہ و مہور

قصد میانہ روی۔ اعتدال

خلوت و جلوت تماشاے جمال!	سردیں صدق مقال اکل حلال
دل بحق بر بندوبے و سواں زمی!	درودیں سخت چوں الماس زمی
داستانے از مظفر گویمت	سرسے از اسرار دین بر گویمت
پادشاہے بامت تمام با یزید	اندر اخلاص عمل فرید
سخت کش چوں صاحبِ خود ستیز	پیش او ایسے چوں فرزندِ عزیز
با وفا بے عیب، پاک اندر نسب	سبزہ رنگے از نجیبانِ عرب
چیت جز قرآن و شیر و فرس؟	مرد مومن را عزیز اے نکتہ رس
کوہ و روے آہا رفتے چو باد	من چہ گویم و صفِ آل خیر الجیاد
تند بادے طایف کوہ و کمر!	روزِ محیب از لفظِ آراہہ تر
سنگ از ضربِ سُم اوریز ریز	دزنگِ او فتنہ ہاے رستخیز

مظفر کیے از سلاطین گجرات، پسر سلطان محمود کہ مسلمانان ہند اور انگریزہ می خوانند
خیر الجیاد۔ اسب ایل و نجیب

روزے آل حیواں چوانسان ارحمنند
گشت از دردِ شکم زار و نژند
کرد بیطاکے علاءشس از شراب
اسب شہ را وارماند از پیچ و تاب
شاہ حق میں دیگر آں کیراں نحو است
شرع تقویٰ از طریق ماجد است

اے ترا بخش خدا قلب و جگر

طاعتِ مردِ مسلمانے نگر!

دیں سراپا سوختن اندر طلب
انتہائش عشق و آغازش ادب!
آبروے گل ز رنگ و بے اوست
بے ادب بے رنگ و بے آبروست!
نوجوانے راجو بیہم بے ادب
روزین تار یک می گرد و چو شب
تاب و تب در سینہ نسزید مرا
یاد عمده مصطفیٰ آید مرا!
از زمان خود پشیمان می شوم
در تیرین فتنہ پنهان می شوم!
ستر زن یا زوج یا خاک لحد
ستر مرداں حفظ خویش از یار بد
حرفِ بدر ابر لب آوردن خطاست
کافر و مومن بہ خلق خدا ہست!

آدمیت احتسرام آدمی
 بنمبشوا از مقام آدمی!
 آدمی از ربط و ضبط تن بہ تن
 بر طریق دوستی گامے بزن!
 بندہ عشق از خندا گیرد طریق
 می شود بر کافسرد مومن شفیق!
 کفر و دین را گیرد رہنماے دل
 دل اگر بگریزد از دل، واسے دل!

گرچه دل زندانی آب و گل است

این ہمہ آفاق آفاق دل است

گرچه باشی از خندا و ندان ده
 فقر از کف مدہ، از کف مدہ
 سوز او خواہی بد در جان تو بہت
 این کہن مے از دنیاگان تو بہت!
 در جہاں جز درد دل سماں محو
 نعمت از حق خواہ و از سلطان محو!
 اے لبامرد حق اندیش و بصیر
 می شود از کثرت نعمت ضریر!
 کثرت نعمت گداز از دل برد
 ناز می آرد نی از از دل برد!

ضریر۔ نابینا

سالمہ اندر جہاں گر دیدہ ام نم چشم منمساں کم دیدہ ام!
 من فدائے آنکہ درویشانہ زلیست
 وائے آن کو از خدایگانہ زلیست!

در مسلمانان مجھو آن ذوق و شوق آں یقین آں رنگ بو، آں ذوق و شوق!
 عالماں از علم تر آں بے نیانہ
 گرچہ اندر خالقانہ ٹائے وہ ہوست
 ہم مسلمانان انسنگی تاب
 بے خبر از سردیں انداین ہمہ
 خیر و خوبی بر خواص آمد جسم
 اہل دین را باز داں از اہل کین

کو جو انرفے کہ صہبا در کدوست
 چشمہ کوثر بجویند از سراب
 اہل کین اند اہل کین انداین ہمہ
 دیدہ ام صدق و صفارا در عوام
 ہم نشین حق بجو باونشیں

گرگساں را رسم و آئیں دیگر است

سلطوت پرواز شاہیں دیگر است!

مرد حق از آسماں افتد چو برق

با هنوز اندر ظلم کائنات

او کلیم و او شیخ و او خلیفہ

آفتاب کائنات اہل دل

اول اندر نابر خود سوزد ترا

با ہمہ با سوز او صاحب کلیم

ترسم این عصرے کہ تو زادی در

چوں بدن از قحط جان از راں شود

در نیاید جستجو آں مرد را

تو مگر ذوق طلب از کف مدہ

گر نیابی صحبت مرد خیر

پیر رومی را رفیق راہ ساز

ہیزم او شہر و دشت غرب و شرق

او شریک اہتمام کائنات

او محمد او کتاب او جبریل!

از شعاع او حیات اہل دل

باز سلطانی بیاموزد ترا

ورنہ نقش باطل آب و کلیم

در بدن غرق است و کم و اندر جا

مرد حق در خویش تن پنهان شود

گر چہ بیند رو برو آں مرد را

گر چہ در کار تو افتد صد گره!

از اب وجد آنچه من دارم بگیر!

تا خدا بخشد ترا سوز و گداز

پاے او محکم فتد در کوفے دوست!	زانکہ رومی مغز را داند ز پوست
معنی او چوں غزال از مار سپید	شرح او کردند و او را کس ندید
چشم را از رقصِ جاں بردوختند!	رقصِ تن از حرف او آموختند
رقصِ جاں بر ہم زندا فلک را!	رقصِ تن در گردش آرد خاک را
ہم زمین ہم آسماں آید بدست!	علم و حکم از رقصِ جاں آید بدست
ملت ازوے وارثِ ملکِ عظیم!	فرد ازوے صاحبِ جذبِ کلیم!
غیر حق را سوختنِ کارے بود	رقصِ جاں آموختنِ کارے بود
جاں برقص اندر نیاید لے لیسر	تا ز نارِ حرص و غم سوزد جگر
نوجوانا! نیمہ پیری است غم!	ضعفِ ایمان است و لگیری است غم
من غلامِ آنکہ بر خود قاصر است	می شناسی؟ حرصِ فقرِ حاضر است

نیمہ پیری، تلمیح بحديث مشہور الہم نصف الہم
فقر حاضر، تلمیح بحديث مشہور ایاکم والطعم، فانه الفقر الحاضر

اے مرا تسکین جانِ ناشکیب تو اگر از رقصِ جاں گیری نصیب

سر دینِ مصطفیٰ گویم ترا
ہم نقیبِ سر اندر دعا گویم ترا!

نہایت پیغمبرِ خداوند کائنات
سید عالم صلی اللہ علیہ وسلم